

**FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA**
UNIVERZITET U SARAJEVU
MCMXLIX

ODSJEK POLITOLOGIJA (Međunarodni odnosi i diplomacija)

**IMPLIKACIJE MEĐUNARODNIH MIROVNIH POLITIKA I VOJNIH
INTERVENCIJA IZ 1990-IH NA SUVERENITET BOSNE I HERCEGOVINE**

-magistarski rad-

Kandidat

Hamza Kurtćehajić

Broj indeksa: 1177/II-PIR

Mentor

Prof. Dr. Nermina Mujagić

Sarajevo, septembar 2023

Sadržaj

Popis mapa i tabela	3
Sažetak	4
Uvodna razmatranja	5
1. Metodologija istraživanja.....	7
1.1 Ključni pojmovi.....	9
1.2 Ciljevi istraživanja.....	9
2. Historijski osvrt.....	11
3. Intervencionizam.....	15
4. Planovi koji su prethodili pregovorima u Daytonu.....	17
4.1. Cutillerov plan.....	18
4.1.1. Način funkcionisanja države prema Cutillerovom planu	25
4.1.2. Oblik državnog uređenaj prema Cutillerovom planu	29
4.2. Londonska konferencija	31
4.3. Vance-Owenov plan	35
4.3.1. Način funkcionisanja države prema Vance-Owenovom planu.....	37
4.3.2. Oblik državnog uređenja prema Vance-Owenovom planu	43
4.4. Owen-Stoltenbergov mirovni plan	44
4.3.1. Oblik državnog uređenja prema Owen-Stoltembergovom planu	51
4.5. Washingtonski sporazum.....	52
4.6. Plan Kontakt grupe.....	61
4.6.1. Državno uređenje prema planu Kontakt grupe.....	63
4.6.2. Oblik državnog uređenja prema planu Kontakt grupe.....	64
5. Richard Holbrooke – glavni američki pregovarač u Bosni i Hercegovini	65
6. NATO Intervencija.....	66
6.1. Vojna intervencija: Zašto tek sad?	68
7. Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini	70
7.1. Poveznice između Dayton i Camp Davida	77
7.2. Struktura sporazuma iz Dayton	78
7.3. Način funkcionisanja države prema Daytonske sporazumu	79
7.4. Civilna implementacija Mirovnog sporazuma (Aneks 10)	88

7.5. Oblik državnog uređenja prema Daytonском sporazumu	93
8. Suverenitet	97
8.1. Sporazum iz Daytona i suverenitet Bosne i Hercegovine	99
8.2. Ključ za integraciju Bosne i Hercegovine.....	100
10. Literatura.....	104
IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA	108

Popis mapa i tabela

Mapa 1: *Etnička karta Bosne i Hercegovine na bazi popisa stanovništva iz 1991. godine*

Mapa 2: *Karta razgraničenja prema prijedlogu SDS-a iz marta 1992. godine*

Mapa 3: *Mapa provincija prema Vance – Owenovom planu (mart 1993.)*

Mapa 4: *Plan Owen – Stoltemberg (avgust 1993.)*

Mapa 5: *Federacija Bosne i Hercegovine prema Washingtonskom sporazumu (maj 1994.)*

Mapa 6: *Plan Kontakt grupe*

Mapa 7: *Međuentitetska linija*

Tabela 1: *Etnička karta Bosne i Hercegovine na bazi popisa stanovništva iz 1991. godine*

Tabela 2: *Karta razgraničenja prema prijedlogu SDS-a iz marta 1992. godine*

Tabela 3: *Mapa provincija prema Vance – Owenovom planu (mart 1993.)*

Tabela 4: *Plan Owen – Stoltemberg (avgust 1993.)*

Tabela 5: *Federacija Bosne i Hercegovine prema Washingtonskom sporazumu (maj 1994.)*

Tabela 6: *Plan Kontakt grupe*

Tabela 7: *Međuentitetska linija*

Sažetak

Početkom 1990-ih godina, svjetska geopolitička situacija prošla je kroz značajne promjene inicirane padom socijalizma u Sovjetskom savezu. Ovaj ključni trenutak imao je dubok uticaj na države sa socijalističkim sistemima u Evropi, uključujući i Jugoslaviju. Paralelno s tim, unutarnji problemi, posebno porast nacionalističkih ideja, doprinijeli su razbijanju Jugoslavije.

Nakon što su Slovenija i Hrvatska iskazale svoju želju za nezavisnošću, Bosna i Hercegovina se suočila sa dilemom da li da ostane u preostalom dijelu Jugoslavije pod rizikom srpske dominacije ili da kreće putem nezavisnosti. Na osnovu rezultata referenduma o nezavisnosti, Bosna i Hercegovina se odlučila za neovisnost, a međunarodna zajednica je vrlo brzo priznala Bosnu i Hercegovinu kao suverenu državu. Kao međunarodno priznata, nezavisna i suverena država, Bosna i Hercegovina je postala meta agresije, koju su orkestrirali Miloševićev, a kasnije i Tuđmanov režim.

Međunarodna zajednica, u nastojanju da spriječi sukob, odnosno da isti zaustavi, nudi četiri plana za rješavanje problema Bosne i Hercegovine. Svaki od ponuđenih planova prije Deytona su bili neuspješni, izuzev parcijalnog uspjeha Washingtonskog sporazuma. Ovaj rad analizira implikacije neuspjelih planova na suverenitet i unutarnje državno uređenje Bosne i Hercegovine.

Nakon što su mirovni planovi jedan po jedan propadali, NATO je pokrenuo vojnu intervenciju kako bi okončao horor u Bosni i Hercegovini. Iako je odluka o vojnoj intervenciji podigla etička pitanja, stvorila je povoljne uslove za pregovore u Daytonu. Daytonski sporazum, postignut uz posredovanje Sjedinjenih Američkih Država, označio je kraj oružanih sukoba i uspostavu mira u zemlji, ali je u isto vrijeme stvorio složenu unutarnju političku strukturu, koja do danas predstavlja ključnu kočnicu za integraciju, a onda i napredak Bosne i Hercegovine. U radu se analizira NATO intervencija te se detaljnije objašnjavaju etička pitanja, a objašnjava se i državna struktura uspostavljena na osnovu Daytonskog sporazuma.

Sporazum iz Deytona je istina ojačao vanjski suverenitet Bosne i Hercegovine, međutim njen unutarnji suverenitet je značajno oslabio. Međutim treba reći kako je sporazum je ostavio mogućnost unitarnje integracije Bosne i Hercegovine i njenih organa kroz odredbu o dodatnim nadležnostima. Adekvatna upotreba ove odredbe bi bez sumnje ojačala institucije države Bosne i Hercegovine, te bi doprinijela njenoj integraciji, što se također bolje objašnjava u radu.

Uvodna razmatranja

Početak devedesetih godina prošlog stoljeća označio je prekretnicu u svjetskoj geopolitičkoj dinamici. Pad socijalizma u Sovjetskom Savezu je imao kaskadne efekte na cijeli istočni dio Evrope donoseći sa sobom velike društvene i političke promjene.

Reorganizacija i formiranje novih država na teritoriji koja je tokom hladnog rata bila označena kao Istočni blok je bila ključna promjena koja dolazi sa padom socijalizma. Ovo je bilo naročito izraženo na prostoru bivše Jugoslavije. Zemlja, koja je nekad bila simbol socijalističke koegzistencije, bratstva i jedinstva naroda, suočila se sa značajnim unutarnjim problemima koji su se uglavnom zasnivali na nacionalizmu.

Nacionalističke ideologije, koje su pojačane tokom devedesetih godina, podstakle su republike i narode unutar Jugoslavije da traže svoju nezavisnost. Nacionalistički pokreti su kulminirali u oružanim sukobima koji su odnijeli stotine hiljada života i ostavili duboke društvene i političke rane.

Već 1991. godine, Slovenija, kao jedna od ravnopravnih republika unutar Jugoslavije, donijela je odluku da napusti Jugoslaviju. Sa tim je Jugoslavija već postala krna. Postupak Slovenije je otvorio put i drugim republikama da isto postupe. Nedugo nakon Slovenije, Hrvatska čini isti potez te izlazi iz Jugoslavije čime ideja Jugoslavije kao zajedničke države njenih naroda postaje sve manje realna, naročito uzimajući u obzir sve jači srpski nacionalizam.

Bosna i Hercegovina, jedna od ravnopravnih republika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, se krajem 1991. te početkom 1992. godine našla na raskršću. Dvije opcije koje je imala bile su da nastavi svoje postojanje kao nezavisna i suverena država izvan Jugoslavije ili da ostane u Jugoslaviji koja će biti skraćena za Hrvatsku i Sloveniju. Ostanak u Jugoslaviji je sa sobom nosio prijetnju od srpske predominantnosti, koja bi u konačnici Jugoslaviju preobrazila, ili bi preobrazila barem njeni unutarnje uređenje iz Jugoslavije u Veliku Srbiju.

Iz straha od još jače srpske dominacije u krnjoj Jugoslaviji, a na osnovu rezultata Referenduma o nezavisnosti od 29. februara i 1. marta 1992. godine, Bosna i Hercegovina je odabrala da nastavi svoje postojanje kao nezavisna i suverena država, Republika Bosna i Hercegovina.

Međutim, zbog velikosrpskih pretenzija za postojanje jedne države u kojoj će živjeti svi Srbi, počinje agresija na Bosnu i Hercegovinu od strane tadašnje Jugoslavije, koja je sa sobom

donijela brojne zločine, protjerivanje, silovanje kao i genocide koji su se desili širom Bosne i Hercegovine od kojih je jedan potvrđen od strane Međunarodnog suda pravde, a radi se o genocidu u Srebrenici.

Uz to ubrzo nakon što je agresija Miloševićeve Jugoslavije otpočela, Tuđman daje prvi zvižduk za početak realizacije velikohrvatskog projekta, čime počinje i hrvatska agresija na Bosnu i Hercegovinu. Dakle, Bosna i Hercegovina se u jednom trenutku našla u situaciji dvostrukе agresije.

Najvažnija stvar koja se mora naglasiti jeste da je Bosna i Hercegovina u trenutku kada je bila suočena sa agresijom bila međunarodno priznata država. Neke države poput Bugarske su Bosnu i Hercegovinu priznale kao nezavisnu državu i prije Referenduma o nezavisnosti, a već u maju, Bosna i Hercegovina je postala članica Ujedinjenih nacija, čime je jasno potvrđeno njeno međunarodno priznanje i njeno postojanje kao suverene i nezavisne države.

Bosna i Hercegovina je kao takva bila napadnuta od strane Miloševića i njegovog režima, a kasnije i od strane Hrvatske vođene palicom Franje Tuđmana.

Paralelno sa dešavanjima tokom agresije, međunarodna zajednica je radila na iznalaženju rješenja za Bosnu i Hercegovinu, koje bi dovelo do uspostavljanja mira. U tom smislu javljaju se četiri ključne inicijative koje nisu bile uspješne u smirivanju tenzija i uvođenju mira u Bosnu i Hercegovinu.

Iako su se u početku uglavnom držale po strani, dajući priliku Evropi da riješi problem Bosne i Hercegovine, nakon nekoliko neuspješnih pokušaja, Sjedinjene Američke Države uzimaju značajniju ulogu u rješavanju problema Bosne i Hercegovine.

Američko uključivanje u Bosnu i Hercegovinu i njihovo razumijevanje problema je ključni razlog za NATO udare koji su otpočeli 1995. godine, sa ciljem uspostavljanja adekvatnog ambijenta da strane u sukobu racionalno razgovaraju o miru.

Tako počinju pregovori u Daytonu, koji završavaju potpisivanjem Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, čime je agonija djelimično završena.

Ključni problem jeste činjenica da je ovaj sporazum uspostavio Ustav te samim tim i državnu strukturu, odnosno način funkcionisanja Bosne i Hercegovine koji se zadržao i danas.

Iako je bio uspješan u stvaranju mira, sporazum iz Daytonu koji je ojačao vanjski suverenitet Bosne i Hercegovine je negativno uticao na unutarnji suverenitet Bosne i Hercegovine te je uspostavio državnu strukturu koja je, bez stranog prisustva, nefunkcionalna.

Ipak, Daytonske sporazume definisao i okvir na osnovu kojeg se može izvršiti integracija Bosne i Hercegovine, čime bi došlo do značajnog jačanja države i njenih organa na unutarnjem planu.

U ovom radu će se najprije objasniti oblik državnog uređenja, kao i državna struktura koja bi bila uspostavljena u Bosni i Hercegovini, da su neuspješne evropske ideje doživjele uspjeh u Bosni i Hercegovini.

Nadalje će se objasniti državna struktura i oblik državnog uređenja koji je uspostavljen na osnovu uspješne mirovne operacije, predvođene američkim diplomatom Richard Holbrookom.

U tome će se nastojati objasniti i teza da je Daytonskim mirovnim sporazumom ojačan vanjski, ali oslabljen unutarnji suverenitet te će se predstaviti temelj koji se može koristiti za integraciju i jačanje unutarnjeg suvereniteta države Bosne i Hercegovine, a koji je definiran sporazumom iz Daytonu.

1. Metodologija istraživanja

U ovom naučnom istraživanju korištena je višestruka metodologija kako bi se odgovorilo na postavljeno istraživačko pitanje:

"Kako je i na koji način Daytonske mirovne sporazume uticale na suverenitet Bosne i Hercegovine?"

Od ovog istraživačkog pitanja i počinje sam rad, a glavni cilj rada bio je analizirati historijske procese, diplomatske pregovore i implikacije međunarodnih intervencija na suverenitet države.

Postavljene su tri osnovne hipoteze za ovaj rad:

Hipoteza 1: Daytonske mirovne sporazume ojačale su vanjski, a oslabile unutarnji suverenitet.

Hipoteza 2: Međunarodni intervencionizam je imao parcijalni uspjeh u Bosni i Hercegovini.

Hipoteza 3: Međunarodnim intervencionizmom u Bosni i Hercegovini nisu uspostavljena rješenja koja mogu funkcionisati bez međunarodnog prisustva.

Historijska metoda je korištena kako bi se pružio dublji uvid u procese srbizacije Bošnjaka pravoslavaca i hrvatizacije Bošnjaka katolika u 19. stoljeću. Ova metoda omogućila je detaljno opisivanje ovih procesa, što je bio temelj za razumijevanje kasnijih razvoja identiteta i tenzija u Bosni i Hercegovini.

Komparativna metoda koristila se za upoređivanje propalih mirovnih planova međunarodne zajednice za rješavanje problema u Bosni i Hercegovini. Fokus je bio na analizi različitih ideja i pregovora koji su pratili ove planove, kao i implikacija predloženih rješenja na suverenitet i državno uređenje zemlje.

U ovom radu je primijenjena i *institucionalna metoda* kako bi se detaljno istražili neuspješni planovi međunarodne zajednice za rješavanje agresije na Bosnu i Hercegovinu. Fokusirajući se na ideje i pregovore koji su pratili ove planove, analizirane su implikacije predloženih rješenja na suverenitet i državno uređenje zemlje, posebno kroz analizu kako bi institucije bile organizirane da su planovi koji su propali usvojeni.

Kroz korištenje *deskriptivne metode*, historijski su objašnjeni procesi srbizacije Bošnjaka pravoslavaca i hrvatizacije Bošnjaka katolika u 19. stoljeću, pružajući uvid u promjene identiteta i tenzija u Bosni i Hercegovini. Također, deskriptivna metoda primijenjena je za opisivanje propalih mirovnih planova međunarodne zajednice za rješavanje problema u Bosni i Hercegovini, uz naglasak na ideje i pregovore koji su pratili te planove i njihovu implikaciju na suverenitet i državno uređenje zemlje.

Kombinacijom deskriptivne, historijske, komparativne i institucionalne metode u ovom istraživanju pružen je sveobuhvatan pregled kompleksnih procesa i događaja koji su oblikovali suverenitet Bosne i Hercegovine, kao i utjecaj međunarodnih intervencija na njeno državno državno uređenje.

1.1 Ključni pojmovi

Srbizacija/hrvatizacija: Procesi koji su se događali u 19. stoljeću u Bosni i Hercegovini, kada su se, pod uticajem velikosrpske i velikohrvatske politike, bošnjački pravoslavci srbizirali, a bošnjački katolici hrvatizirali, što je rezultiralo promjenom identiteta i kulturne pripadnosti.

Daytonski sporazum: Mirovni sporazum koji je potpisana 1995. godine u Parizu, kojim je okončana agresija na Bosnu i Hercegovinu te koji je definirao novu strukturu vlasti u Bosni i Hercegovini, a samim tim i oblikovao njenu državno uređenje.

Suverenitet: Pojam koji se odnosi na neovisnost i samostalnost države, njen kapacitet da donosi vlastite odluke i upravlja svojim teritorijem bez miješanja drugih država.

Međunarodni intervencionizam: Uključivanje međunarodne zajednice, organizacija ili država u unutarnje poslove druge države kako bi se promovirali određeni ciljevi, uključujući očuvanje ili uspostavljanje mira i stabilnosti.

Institucije Bosne i Hercegovine: Organizacione strukture i tijela koja su odgovorna za upravljanje zemljom, uključujući vladu, parlament, sudstvo i ostale institucije koje reguliraju funkcioniranje države. Bitno je napomenuti da Bosna i Hercegovina nema „zajedničke institucije entiteta“ kako se to nekada promoviše, već jednostavno državne institucije ili institucije Bosne i Hercegovine.

Mir i stabilnost: Stanje koje se postiže odsustvom sukoba i tenzija te omogućava normalno funkcioniranje društva i ostvarivanje razvoja i napretka.

1.2 Ciljevi istraživanja

U ovom naučnom istraživanju različiti ciljevi usmjeravali su pružanje dubljeg uvida u uticaj Daytonskog mirovnog sporazuma na suverenitet Bosne i Hercegovine. Prvo, kroz analizu historijskih procesa srbizacije bošnjaka pravoslavaca i hrvatizacije bošnjaka katolika u 19. stoljeću, cilj je bio razumjeti kako su se identiteti mijenjali i kako su ti procesi uticali na tenzije u Bosni i Hercegovini.

Drugi cilj bio je istražiti propale mirovne planove međunarodne zajednice za rješavanje problema u Bosni i Hercegovini. Kroz analizu različitih ideja i pregovora koji su pratili ove planove, željelo se razumjeti kako su predložena rješenja utjecala na suverenitet i državno uređenje zemlje.

Treći cilj bio je analizirati značaj NATO intervencija u Bosni i Hercegovini za uspostavljanje ambijenta u kojem su strane u sukobu mogle sjesti za pregovarački stol i postići mir. Poseban fokus stavljen je na pregovore u Daytonu i njihovu ulogu u postizanju Daytonskega sporazuma.

Nadalje, istraživanje je imalo za cilj proučiti implikacije Daytonskega sporazuma na suverenitet i državno uređenje Bosne i Hercegovine. Ovdje je posebna pažnja posvećena analizi strukture i organizacije institucija zemlje te kako su međunarodne intervencije uticale na njihovu funkcionalnost.

Također, u ovom radu se nastoje pojasniti mehanizmi koje je Daytonski sporazum uspostavio, a koji se mogu koristiti za integraciju Bosne i Hercegovine, odnosno za jačanje institucija Bosne i Hercegovine te unutarnjeg suvereniteta.

Konačni cilj rada bio je pružiti argumentiranu analizu i zaključke o utjecaju Daytonskega mirovnog sporazuma na suverenitet i državno uređenje Bosne i Hercegovine, kao i sagledati implikacije međunarodnih intervencija na mir i stabilnost u ovoj regiji. Integracijom različitih ciljeva, ovo istraživanje donosi sveobuhvatan uvid u složenost i važnost analize suvereniteta i državnog uređenja u kontekstu mirovnih sporazuma.

Najvažniji korisnici ovog naučnog rada jesu studenti, odnosno pojedinci koji žele da bliže i bolje razumiju pristup međunarodne zajednice kada je u pitanju uspostava mira i osiguranje stabilnosti u Bosni i Hercegovini, tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu iz prve polovine 1990-ih.

Rezultati ovog rada se eventualno mogu koristiti u sklopu univerzitetskih predavanja, tribina te kao osnova za druga istraživanja i radove u budućnosti, kako mladih studenata, tako i ozbiljnijih naučnika i istraživaca.

2. Historijski osvrt

Početak devedesetih godina, padom socijalizma u Sovjetskom Savezu, dešavaju se bitne promjene na globalnoj geopolitičkoj sceni koje su duboko uticale na politički i društveni pejzaž, ne samo u bivšem Sovjetskom Savezu, već i u drugim evropskim zemljama koje su bile pod uticajem socijalizma. Ove promjene su se posebno odrazile na teritorij bivše Jugoslavije, koja je tokom tog vremena doživjela dramatične transformacije.

Raspad Sovjetskog Saveza predstavlja je epohalan trenutak u svjetskoj političkoj historiji. Ovaj događaj je označio kraj Hladnog rata i završetak bipolarnog svjetskog poretku. Pored toga, pad socijalizma u Sovjetskom Savezu stvorio je vakum moći u istočnoj Evropi, što je izazvalo turbulentne promjene u mnogim državama.

Republike bivše Jugoslavije nisu bile izuzetak. Uz već postojeće ekonomске i političke izazove, lančano propadanje socijalizma i opšte trendove koji vode ka demokratizaciji i tržišnoj ekonomiji, bez sumnje se znalo da je pred Jugoslavijom težak period. Međutim, rastući nacionalizam i želja pojedinih jugoslovenskih republika da izađu iz Jugoslavije, zajedno sa rastućom dominantnošću Srba u Jugoslaviji, bez sumnje predstavlja ključni blok koji je srušio Jugoslaviju.

Nacionalizam je u ovom kontekstu postao ključna ideologija koja je podstakla republike i narode unutar Jugoslavije da traže svoju nezavisnost. Nacionalistički pokreti i stranke jačali su i prethodnih godina, ali devedesete su bile godine u kojem su ovakvi nacionalistički pokreti i stranke, kao i lideri koji se vode nacionalističkim ideologijama, dostigli svoj vrhunac. Želja za stvaranjem nacionalnih država značajno je doprinijela eskalaciji tenzija u regionu. Tako se na primjer može govoriti o idejama „velike Srbije“ ili „velike Hrvatske“ kao krajnjim ekstremima nacionalističkih ideja koje su se pojavile u Jugoslaviji, gdje su zagovaranici ovih ideja propagirali, ne samo osamostaljenje njihove republike, već su u teritoriju svojih republika nastojali uzeti teritorije drugih republika, radi ostvarivanja svojih ciljeva. Nažalost, Bosna i Hercegovina je u ovom smislu bila interesno područje zagovaranika „velikosrpske“ i „velikohrvatske“ ideologije koji su nastojali da ostvare snove proširene Hrvatske, odnosno Srbije, zahvatajući u svojim granicama dobar dio Bosne i Hercegovine.

Prvi koraci prema nezavisnosti poduzeti su od strane Slovenije, koja se već 25. juna 1991. godine proglašila neovisnom državom, čime Jugoslavija već postaje krnja. Ova odluka otvorila je vrata drugim republikama da slijede isti put, pa tako uskoro nakon toga, Hrvatska proglašava svoju nezavisnost.

Ipak, tijekom osamdesetih godina 20. stoljeća, političke i ekonomске krize u Jugoslaviji te rastući nacionalizam, dovode do sve napetijeg stanja u Jugoslaviji. Početkom 1990-ih godina, Hrvatska i Slovenija čvrsto odlučuju napustiti Jugoslaviju.

Bosna i Hercegovina se 1990-ih našla na raskršću da li da ostane u Jugoslaviji ili da ide putem nezavisnosti. Na prvom zasjedanju Međunarodne konferencije za Jugoslaviju 7. septembra 1991. godine u Palati mira u Hagu, lider Bosne i Hercegovine, Alija Izetbegović, je bio za ostanak u Jugoslaviji te je vjerovao u opstanak Jugoslavije sa svim njenim narodima, s tim da je to podrazumijevalo transformaciju Jugoslavije, naročito u oblastima ljudskih prava, ekonomskih odnosa, odbrane i vanjskih poslova. Iz izlaganja Alije Izetbegovića na Konferenciji za Jugoslaviju se jasno vidjelo da je put nezavisnosti zadnja opcija, kojom će Bosna i Hercegovina ići, samo ako Jugoslavija ne bude mogla da preživi veliku krizu u koju je ušla.

Treba istaći i da se Bosna i Hercegovina našla u velikoj opasnosti, iako nije nikako uticala na stvaranje agonije u Jugoslaviji. S obzirom da je opstanak Jugoslavije bio na klimavim nogama, Bosna i Hercegovina se našla na raskršću, da ostane u krajnjoj Jugoslaviji bez Slovenije i Hrvatske, pri čemu bi rizik stvaranja velikosrpske dominacije i marginaliziranja drugih naroda bio izuzetno visok ili da ide putem nezavisnosti.

Vjerovatno posljednja inicijativa da se spasi šta se spasiti da, jeste ideja predsjednika Alije Izetbegovića i makedonskog predsjednika Kire Gligorova. Izetbegović i Gligorov su predstavili inicijativu koja bi očuvala Jugoslaviju, ali bi reorganizirala oblik njenog uređenja.

Prema planu Izetbegović-Gligorov predviđeno je da se Jugoslavija reorganizira kao asimetrična federacija koja bi služila kao most između težnje Srba za čvršćom državom i želja Hrvata i Slovenaca za konfederacijom (Kurtćehajić 2017, 244).

Ovaj plan predviđa jednu vrstu stepenaste povezanosti u jugoslovenskoj zajednici, tako da su Srbija i Crna gora vezane izuzetno čvrsto; Zatim Bosna i Hercegovina i Makedoniju bi se odrekle dijela suvereniteta u korist Jugoslavije i jugoslovenskih organa, pri čemu bi stepen

povezanosti bio visok, ali ne do mjere do koje su povezane Srbija i Crna Gora; Konačno Hrvatska i Slovenija bi za jugoslaviju bile vezane konfederalno, tako da bi stepen njihove povezanosti praktično zavisio od njihovih želja za povezivanjem sa Jugoslavijom (Kurtćehajić 2017, 224).

Treba napomenuti interesantan podatak prema kojem je Milošević, sa ciljem da zavara saučesnike na sastanku u Sarajevu 5. juna 1991. godine, koji bi prihvatili plan Izetbegović-Gligorov, vodeći se logikom da će srpska strana plan automatski odbiti (Jović 1996, 338). U tom smislu, Milošević je htio da odglumi da podržava plan kako predstavnici ostalih republika ne bi mogli tvrditi kako je Srbija protiv svake vrste dogovora te da im zbog toga ne preostaje ništa drugo nego da napuste Jugoslaviju (Jović 1996, 338).

Srbijanski političari, predvođeni Miloševićem, nisu imali nikakvog povjerenja u trajnost Jugoslavije organizirane po ovom principu te su ovo smatrali samo stepenicom koja bi vodila do potpune nezavisnosti Hrvatske i Slovenije. To je vjerovatno i ključni razlog za propast plana.

Kako je ovaj plan propao, potpuni raspad Jugoslavije je bio sve izvjesni. Agresivne, retrogradne politike, koje su uključivale ideje stvaranja „*velikih država*“ su upućivale na parčanje teritorije Bosne i Hercegovine, koja je stoljećima bila u otprilike istim granicama kao i tada.

To je bio i ključni razlog zbog kojeg se Bosna i Hercegovina odlučila za put nezavisnosti. 29. februara i 1. marta, u Bosni i Hercegovini se održava referendum o nezavisnosti u kojem su građani Bosne i Hercegovine pitani da li su za nezavisnu Bosnu i Hercegovinu, a većina građana je glasala za nezavisnost.

Mora se reći da je referendum za nezavisnost održan kako bi se zadovoljilo mišljenje broj 4, Badinterove komisije koja je oformljena da bi odredila uslove koje svaka republika u Jugoslaviji mora da ispuni prije nego što je prizna Evropska zajednica. Važno je naglasiti da je Badinterova komisija, iako izuzetno važna za rješavanje pitanja bivših republika Jugoslavije, bila isključivo savjetodavno tijelo te da odluke, odnosno mišljenja ove komisije ni u kojem slučaju nisu pravno obavezujuća.

Treba napomenuti da je izuzetno važan momenat za sproveđenje agresije bila Miloševićeva naredba za stvaranje Druge vojne oblasti 31.12.1991. godine, sa ciljem da se organizira osam korpusa razmještenih u Bosni i Hercegovini, koji će biti pod komandom bosanskih Srba u

Sarajevu, što će bosanskim Srbima omogućiti da, uz transformaciju ovih jedinica, oforme vojsku u bilo kojem momentu (Heartman 1999, 176).

Od ranije je bilo poznato da je Miloševićev cilj bio da pod svaku cijenu, prisilno, ratom, Bosnu i Hercegovinu zadrži u nekoj novoj u Jugoslaviji, „Srboslaviji ili Velikoj Srbiji“

Nakon Referenduma i proglašenja Republike Bosne i Hercegovine, međunarodna zajednica je priznala Republiku Bosnu i Hercegovinu. Miloševićev cilj, kada je u pitanju Bosna i Hercegovina, je bio da dobro pripremi agresiju, instrumentalizira JNA i veliki broj bosanskih Srba, sa Karadžićem na čelu te da ratnom politikom svršenog čina navede međunarodnu zajednicu da opozove priznanje Bosne i Hercegovine ili da politikom etničkog čišćenja učini da se izgubi svaki smisao i razlog međunarodne zajednice da prizna Bosnu i Hercegovinu (Kurtćehajić 2014, 268).

Tako se međunarodna zajednica našla u poziciji da pomogne nalaženju rješenja koje bi zadovoljilo sve strane, kako bi se prvenstveno izbjegao oružani sukob, a kasnije, kada je agresija počela, odnosno kada se odvijao oružani sukob, kako bi se oružani sukob zaustavio te kako bi se došlo do mirovnog rješenja.

Neosporna činjenica koja se mora istaći jeste da je Bosna i Hercegovina, u ključnom trenutku, kada je bila suočena sa agresijom, bila prepoznata kao međunarodno priznata država. Izuzetno je bitno da su Milošević, a kasnije i Tuđman, dirigovali agresiju na međunarodno priznatu, suverenu državu.

Na osnovu toga, postojalo je nekoliko prijedloga međunarodne zajednice za mir u Bosne i Hercegovini i to: Kutiljerov plan, Vens-Ovenov plan, Oven-Stoltenbergov plan, Vašingtonski sporazum, Plan Kontakt grupe te Daytonski mirovni sporazum kao posljednja opcija koja je 1995. godine potpisana u Parizu. Svi ovi planovi koji su prethodili Dayontskom sporazumu su doživjeli kolaps, izuzev Vašingtonskog sporazuma.

Daytonski sporazum je bio uspješan u zaustavljanju oružanog konflikta, međutim, državno uređenje Bosne i Hercegovine koje je stvoreno iz ovog sporazuma predstavlja osnovnu kočnicu za razvoj i napredak Bosne i Hercegovine.

3. Intervencionizam

Intervencionizam predstavlja politički koncept u međunarodnim odnosima kojim se opisuje nametanje aktivnog učešća jedne države ili međunarodne organizacije u unutrašnjim poslovima druge države ili teritorije, uz cilj ostvarivanja određenih političkih, ekonomskih, ili humanitarnih ciljeva. Ova intervencija može varirati od diplomatskih pritisaka, ekonomskih sankcija, vojnih intervencija pa sve do oblikovanja unutrašnjih političkih procesa kako bi se postigla promjena ili podržala određena stručna.

Period nakon Hladnog rata je svjedočio različitim oblicima intervencionizma (Mayall 1996, 1;10;22), od potpunog vojnog invazionizma, kao što je bio slučaj s invazijom na Irak 2003. godine, do intervencija baziranih samo na zračnoj moći, poput onih u Iraku 1998. godine, Srbiji 1999. godine i Libiji 2011. godine.

Važan aspekt novog intervencionizma je preokupacija humanitarnim pitanjima, dijelom potaknuta i mišljenjem javnosti država koje imaju kapacitete da interveniraju (Hill 2015, 185). Ovakav razvoj u razmišljanju doveo je do shvaćanja da su intervencije opravdane kada se može pokazati da imaju moralni cilj i kada su legitimizirane putem multilateralnih tijela

Uključenost međunarodne zajednice u problem Bosne i Hercegovine iz prve polovine 1990-ih godina nije izostajao, međutim, intenzitet uključenosti, odnosno volja međunarodne zajednice da adekvatno riješi problem Bosne i Hercegovine nije bila na visokom nivou tokom trajanja agresije na Bosnu i Hercegovinu.

Miloševićev cilj, kada je u pitanju Bosna i Hercegovina, je bio da dobro pripremi agresiju instrumentalizira JNA i veliki broj bosanskih Srba, sa Karadžićem na čelu te da ratnom politikom svršenog čina navede međunarodnu zajednicu da opozove priznanje Bosne i Hercegovine ili da politikom etničkog čišćenja učini da se izgubi svaki smisao i razlog međunarodne zajednice da prizna Bosnu i Hercegovinu (Kurtćehajić 2017, 268). To je međunarodnu zajednicu dovelo do pozicije u kojoj bi trebala naći rješenje za Bosnu i Hercegovinu, ali rješenje koje će zadovoljiti sve strane.

U narednim godinama, *agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu* se nastavlja, ali paralelno s tim, međunarodna zajednica pravi planove koji bi mogli zaustaviti ratna dešavanja. Tako se javlja

nekoliko inicijativa za rješavanje problema Bosne i Hercegovine, od kojih niti jedna, izuzev Washingtonskog sporazuma, nije doživjela uspjeh. Te inicijative su *Cutillerov plan*, *Vens-Ovenov plan*, *Oven-Stoltembergov plan*, *Washingtonski sporazum te Plan Kontakt grupe*.

Nakon nekoliko godina u kojima su se Sjedinjene Američke Države držale po strani, pružajući Evropi šansu da riješi problem Bosne i Hercegovine, koji je bio problem u evropskom dvorištu, Sjedinjene Države preuzimaju aktivniju ulogu u rješavanju problema Bosne i Hercegovine te ovo u konačnici vodi do dolaska mira u Bosnu i Hercegovinu krajem 1995. godine, potpisivanjem Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.

Treba napomenuti da je veliki značaj za uspjeh američke politike u Bosni i Hercegovini igrala vojna intervencija NATO snaga iz 1995. godine. Ovom intervencijom su postignuti preduslovi da strane u sukobu sjednu za pregovarački sto i dogovore mir.

U teoriji međunarodnih odnosa, kao i u praksi, već dugo postoji debata vezana za intervencionizam. Poznato je da je *Vestfalski mir* definirao moderno shvatanje država, prema kojem svaka država treba da bude jedini suveren na svojoj teritoriji. Dakle, druge države ne trebaju da se upliču u interna pitanja države. Kada se to aplicira na pitanje vojnih intervencija, stvaraju se dvije grupe mišljenja.

Jedna strana vojne intervencije smatra neosnovanim, prvenstveno iz razloga što intervencije u ratovima u drugim zemljama predstavljaju zadiranje u interna pitanja te države. Druga stvar koja se može navesti kao argument protiv intervencija jeste da se nikada ne zna da li će intervencija biti uspješna, odnosno da li će dovesti do rješenja (Kaldor 2012, 11-12).

Bosna i Hercegovina ili Kosovo mogu biti primjeri kako je međunarodna intervencija urodila plodom, barem kada je u pitanju zaustavljanje ratnih aktivnosti, iako politička rješenja koja su slijedila nisu efikasna. Sa druge strane, Libija se može uzeti kao dobar primjer za neuspjeh intervencija, gdje intervencija nije proizvela mir. Zbog neizvjesnosti o tome da li će međunarodna vojna intervencija uroditи plodom, zagovaranici ne-interveniranja stoje čvrsto na stavu da su vojne intervencije u problemima drugih država nepotrebne.

Nadalje, s obzirom da se intervencije, barem u novije vrijeme zasnivaju na humanitarnoj i vojnoj podršci, argument protiv intervencija jeste da humanitarna i vojna podrška može predstavljati

izvor zarade za jednu od sukobljenih strana, čime može doći do produžavanja sukoba (Kaldor 2012, 11).

Drugo mišljenje ima stav da su intervencije potrebne i u nekim slučajevima neophodne. Ovdje se kao glavni argument koristi ideja da kada država nije u stanju da zaštiti svoje građane, druge države/vojne organizacije imaju dužnost da zaštite civile, a najčešće se sami razlog za intervenciju i pružanje pomoći zasniva na ljudskosti i humanosti (Evans 2008).

Na osnovu ovog stava, 1990-ih godina se javlja veliki optimizam za humanitarnim intervencijama koji imaju osnovni cilj zaštitu civila. Iako se iz različitih razloga vojna intervencija u slučaju Bosne i Hercegovine od samog početka agresije odgađala, u avgustu 1995. godine otpočeli su NATO udari na položaje bosanskih Srba, koji su u velikoj mjeri pokrenuli preokret vojnih dešavanja na terenu.

Preokret na vojnem frontu koji je pokrenut međunarodnom intervencijom je bio od izuzetnog značaja za zaustavljanje agresije, kao i za iznalaženje konačnog mirovnog rješenja: Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini.

U narednom dijelu će se pojedinačno objasniti pomenuti neuspjeli planovi međunarodne zajednice za rješavanje problema Bosne i Hercegovine te njihove implikacije na državno uređenje Bosne i Hercegovine, nakon čega će se ukratko objasniti značaj NATO intervencije u Bosni i Hercegovini, prije nego što se obradi Daytonski mirovni sporazum i njegov uticaj na državno uređenje i suverenitet Bosne i Hercegovine.

4. Planovi koji su prethodili pregovorima u Daytonu

Vjerovatno od samog početka agresije je bilo jasno da se problem Bosne i Hercegovine neće moći riješiti sam od sebe, odnosno da strane, bez posredstva međunarodne zajednice nemaju volju, spremnost i kapacitete da nađu mirno rješenje. Zbog toga međunarodna zajednica daje niz inicijativa sa kojima će nastojati da riješi pitanje Bosne i Hercegovine.

Sve inicijative koje su prethodile Daytonskim pregovorima su bile neuspješne, izuzev parcijalnog uspjeha Washingtonskog sporazuma sa kojim je uspostavljena Federacija Bosne i Hercegovine. U narednom dijelu će se detaljnije objasniti planovi međunarodne zajednice za rješavanje problema u Bosni i Hercegovini koji su prethodili Daytonskim pregovorima.

4.1. Cutillerov plan

Cutillerov plan je bio prvi u nizu ideja koji je trebao da donese rješenje za situaciju u Bosni i Hercegovini, a od velikog je značaja iz razloga što je donosio mogućnost mirnog raspleta. U februaru 1992. godine, *lord Carrington* je bio u posjeti Sarajevu kao predsjednik Konferencije za Jugoslaviju. Tada je po prvi put nagovijestio razgovore o budućnosti Bosne i Hercegovine uz posredovanje Evropske zajednice. Ovaj prijedlog je doveo do uključenosti Evropske zajednice u pregovore u Bosni i Hercegovini, što je bio dodatak njihovom ranijem angažmanu kroz Konferenciju o Jugoslaviji.

U februaru 1992. godine, portugalski diplomat i predsjednik Evropske zajednice *Jose Cutiller* započeo je pregovore za rješavanje krize u Bosni i Hercegovini. Ovaj plan je postao poznat kao "Cutillerov plan", budući da je on bio vodeći pregovarač. Međutim, ova inicijativa je također poznata i kao "*Carrington-Cutillerov plan*", zbog važnosti uloge lorda Curringtona, koji je također bio bitna figura u ovom procesu. Osim toga, neke sesije pregovora su održane u Lisabonu, što objašnjava zašto se ovaj plan ponekad naziva i "*Lisabonski sporazum*".

Kada se govori o ovom planu, važno je imati na umu da se ne radi zapravo o planu, već više o *evropskom radnom prijedlogu* ili *Izjavi o principima za novo ustavno uređenje Bosne i Hercegovine*. Iako se često koristi termin "plan", ovaj prijedlog nije imao bitne elemente potrebne, poput prihvaćenih ustavnih principa, karte razgraničenja ili prelaznih aranžmana te, možda i najvažnije, većina razgovora o budućnosti Bosne i Hercegovine u sklopu ovog plana se zasnivala na sistemu dogovorenog, ali ne i potpisano (Begić 1997, 83).

Iako su razgovori u sklopu ovog plana bili najavljuvani kao razgovori parlamentarnih stranaka o budućnosti Bosne i Hercegovine, prvi krug razgovora se sveo na razgovore tri vladajuće etničke partije, od kojih je svaka imala različitu viziju za budućnost Bosne i Hercegovine (Begić 1997, 84).

SDA je kao predstavnik većine Bošnjaka zastupala ideju o nezavisnoj i unitarnoj Bosni i Hercegovini s visokim nivoom decentralizacije, kako bi se sačuvala multietnička priroda zemlje i spriječila etnička podjela. *HDZ* je kao predstavnik bosanskih Hrvata zagovarao nezavisnost Bosne i Hercegovine, tvrdeći da bi bilo koje drugo rješenje dovelo bosanske Hrvate, Hrvate u

Hrvatskoj i samu Hrvatsku u nepovoljan položaj. Treća strana, SDS kao predstavnik većine bosanskih Srba je zagovarao ostanak Bosne i Hercegovine u Jugoslaviji, makar i u krnjem obliku bez Hrvatske i Slovenije, pozivajući se na *volju srpskog naroda*.

Za SDS, glavni cilj razgovora bio je legalizacija srpskog plebiscita i pokušaj podjele Bosne i Hercegovine; HDZ se zalagao za ozvaničenje referendumu o Livanjskom pitanju, dok je za SDA najvažniji cilj bio smirivanje političkih tenzija i osiguravanje pravno-institucionalne zaštite i garancija za nacionalnu ravnopravnost uoči zakazanog referendumu o nezavisnosti Bosne i Hercegovine (Begić 1997, 85).

Međutim, prvi krug pregovora nije doveo do konkretnog dogovora o budućnosti BiH, iako je specijalni izaslanik Cutillero označio da je svrha sastanka bila probalaženje ustavnih rješenja koja bi bila prihvatljiva za sve strane u nezavisnoj Bosni i Hercegovini. Jedini dogovor koji je postignut, nakon dva dana prvog kruga pregovora je bio da će se o budućnosti zemlje raspravljati na narednim sjednicama, koje su se održale 21. i 22. februara 1992. u Lisabonu.

Tokom sljedeće runde pregovora održane u Lisabonu, postignut je značajan napredak jer su se strane usuglasile o tri ključne tačke. Prva tačka odnosi se na očuvanje granica Bosne i Hercegovine koje su tada bile zvanične. Druga tačka odnosi se na buduće ustavno uređenje Bosne i Hercegovine, koje će se temeljiti na formiranju nekoliko entiteta na osnovu etničke pripadnosti. Treća tačka se odnosi na nastavak pregovora uz posredovanje Evropske zajednice.

Svaka dominantna etno-nacionalna stranka je na svoj način tumačila ove tri tačke postignutog dogovora u Lisabonu. Predstavnici Stranke demokratske akcije (SDA) su isticali da je ovim dogovorom potvrđen teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine, budući da su granice ostale nepromijenjene. Međutim, kao i sve strane u pregovorima, SDA je morala pristati na neki kompromis. U ovom slučaju, kompromis je podrazumijevao prihvatanje unutarnje reorganizacije Bosne i Hercegovine na etničkoj osnovi. Iako je ovaj kompromis za SDA bio bolan, rukovodstvo stranke najvjerovalnije je zastupalo stav da unutarnja transformacija Bosne i Hercegovine nema historijsko utemeljenje te da će s vremenom postati besmislena. Stoga su vjerovali da će unutarnja transformacija, odnosno podjela, nakon određenog vremena sama od sebe izgubiti svaki smisao i značaj.

Sa druge strane, Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) je u *Lisabonskom sporazumu* vidjela priliku za transformaciju Bosne i Hercegovine u državu sa federalnim uređenjem.

Rukovodstvo Srpske demokratske stranke (SDS) su dogovor postignut u Lisabonu sagledavali kroz prizmu konfederalnog uređenja Bosne i Hercegovine. Koncept konfederacije podrazumijevačao bi postojanje triju dijelova zasnovanih na etničkoj pripadnosti - bošnjačkom, srpskom i hrvatskom.

Kada su u pitanju opozicione partije, vrijedi istaći stavove Nijaza Durakovića, tadašnjeg lidera Socijaldemokratske partije koji u anketi *Oslobodenja* dovodi u pitanje legitimitet tri nacionalne partije da donose tako važne odluke, pozivajući na referendum u kojem bi građani bili ti koji će da naprave konačnu odluku (Begić 1997, 88). Također, Muhamed Filipović, u ime Muslimansko-bošnjačke organizacije ističe da se ovim dogovorom po prvi put u historiji Bosne i Hercegovine, još od devetog stoljeća, pojavila politička volja da se cijepa država (Begić 1997, 88).

Treći krug razgovora počinje 28. februara 1992. godine u Sarajevu na kojem nije bilo velikog pomaka, osim što se novinarima saopštilo da se dogovor iz Lisabona doraduje u pogledu revitaliziranja etničkog kriterija, geografskih, ekonomskih, pravnih i drugih elemenata. Treba istaći kako je prije ovog kruga pregovora, HDZ istakao da ne stoji iza četiri stava koja su dogovorena u Lisabonu, a ta četiri stava su: Bosna i Hercegovina kao nezavisna i suverena država tri konstitutivna naroda; Bosna i Hercegovina kao federacija; Republika mora imati jedinstvenu vanjsku politiku, centralnu banku i pravni poredak; u federalnoj vlasti paritet, a na nižim nivoima proporcionalnost (Begić 1997, 88).

Međunarodna zajednica je djelovala na dva ključna polja u kontekstu Bosne i Hercegovine. Prvo, naglašavala je potrebu za općim referendumom o nezavisnosti Bosne i Hercegovine, koji bi omogućio da se formalno utvrdi stav svih građana o budućem statusu zemlje unutar Jugoslavije. Važno je napomenuti da su sve ankete pokazivale da bi većina građana Bosne i Hercegovine glasala za nezavisnost. Međutim, bosanski Srbi nisu prihvaćali ovakav ishod. Oni su se služili zastrašivanjem i prijetnjama kako bi pokušali promijeniti tok događaja. Karadžićeva poznata izjava da bi nezavisnost mogla dovesti do nestanka muslimanskog naroda (Bošnjaka) predstavlja samo jedan od primjera takvih prijetnji.

Drugo, Međunarodna zajednica je nastojala prevazići snažni antagonizam među predstavnicima tri nacionalne stranke u Bosni i Hercegovini, s posebnim naglaskom na njihove vizije za budućnost zemlje. Cilj je bio izbjegći rat koji je već tada počeo nagovještavati svoju izvjesnost. Ovaj antagonizam je predstavljaо ozbiljnu prepreku za postizanje političkog konsenzusa i stabilnosti u zemlji. Međunarodna zajednica je uložila napore u smirivanje tenzija, promovirajući dijalog i pregovore među strankama kako bi se postigao održiv politički sporazum.

Na osnovu toga, a uz prethodnu izjavu tri lidera vodećih parlamentarnih stranaka u kojoj su naglasili da vjeruju da se njihovi daleki stavovi po pitanju političke budućnosti Republike mogu približiti uz iskren i otvoren dijalog (Begić 1997, 89), počinje četvrti krug pregovora u Briselu 7. i 8. marta 1992. godine, nakon što su građani Bosne i Hercegovine na Referendumu za nezavisnost 29. februara i 1. marta 1992. godine, odlučili da žele nezavisnu i suverenu Bosnu i Hercegovinu, koja će nastaviti svoje postojanje izvan već tada krajnje Jugoslavije.

Rezultat referendumu je stvorio preduslov za međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine, a čelnici bosanskih Srba, koji su bili čvrsto protiv nezavisnosti, su već tada uveliko govorili o ratu, ukoliko bi došlo do međunarodnog priznanja Bosne i Hercegovine.

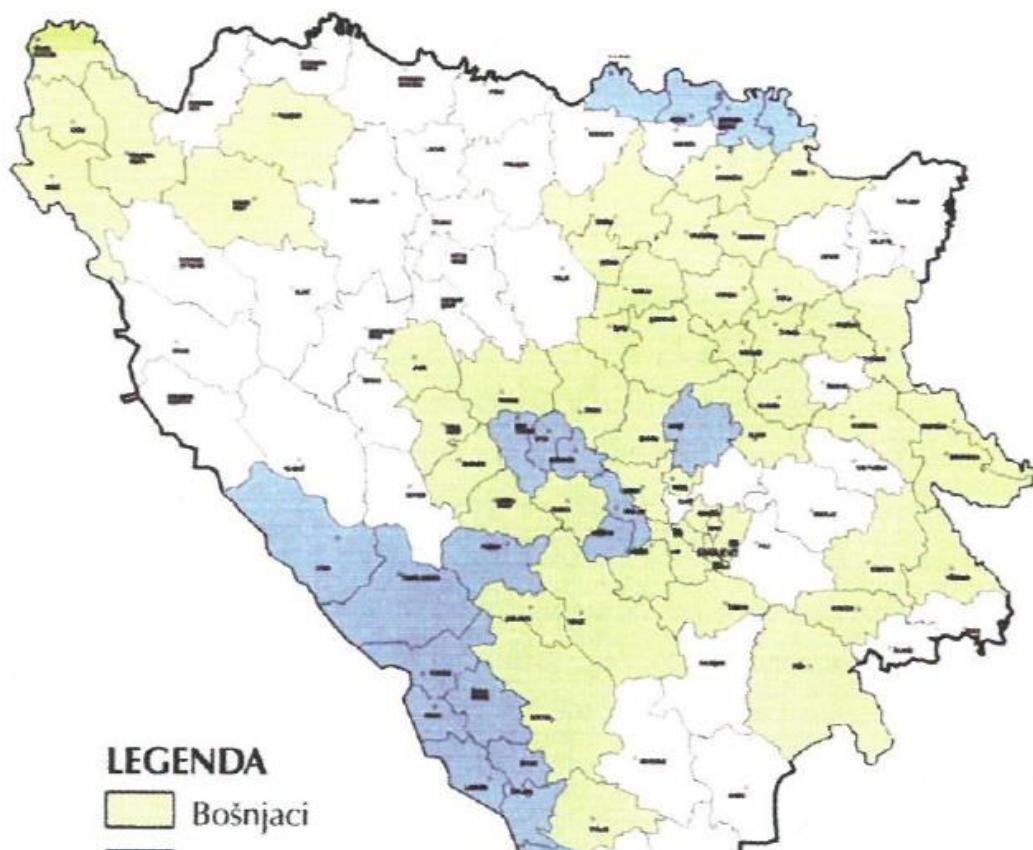
Cutiller, kao predsjedavajući pregovora, nije uspio postići saglasnost svih tri delegacije iz Bosne i Hercegovine da potpišu dokument Evropske zajednice o principima za buduće ustavno uređenje. Delegacije SDA i HDZ-a su bile spremne prihvatiti ponuđeni Sporazum, dok je delegacija SDS-a odbijala da ga potpiše. Oni su izrazili potrebu za konsultacijama sa svojim članstvom, budući da je prijedlog Sporazuma podrazumijevao transformaciju Bosne i Hercegovine u strogo centraliziranu federaciju, što je bilo suprotno njihovim interesima.

Na sedamnaestom zasjedanju samoprovane „*skupštine srpskog naroda*“ 11. marta 1992. godine, jednoglasno je odbijen prijedlog iz Brisela te je definisan minimum ispod kojeg se ne može ići, a to je ili ostatak Bosne i Hercegovine u Jugoslaviji, ili transformacija Bosne i Hercegovine u konfederaciju, sastavljenu od tri nacionalne države (Begić 1997, 90). Na istom skupu, delegacija SDS-a je predložila razgraničenje bosanskih Srba od Bošnjaka i bosanskih Hrvata. Prema tom prijedlogu, "Bosna i Hercegovina bosanskih Srba" bi zauzimala oko 61% teritorije, dok bi "Bosna i Hercegovina Bošnjaka i bosanskih Hrvata" dobila oko 39% teritorije (Kurtćehajić 2017, 271). Međutim, ovaj prijedlog je bio izuzetno nerealan s obzirom da su bosanski Srbi činili samo trećinu stanovništva Bosne i Hercegovine.

Mapa 1: Etnička karta Bosne i Hercegovine na bazi popisa stanovništva iz 1991. godine

Konstitutivna jedinica	Broj općina	% stanovništva BiH	% vlastite nacije			Ostali % od ukupnog broja od BiH	% površine
			Bošnjaci	Hrvati	Srbi		
Bošnjaka	52	63,28	82,34	44,72	45,80	68,20	43,50
Hrvata	20	11,02	4,72	41,25	3,97	7,12	12,78
Srba	37	25,70	12,94	14,03	50,23	24,68	43,72

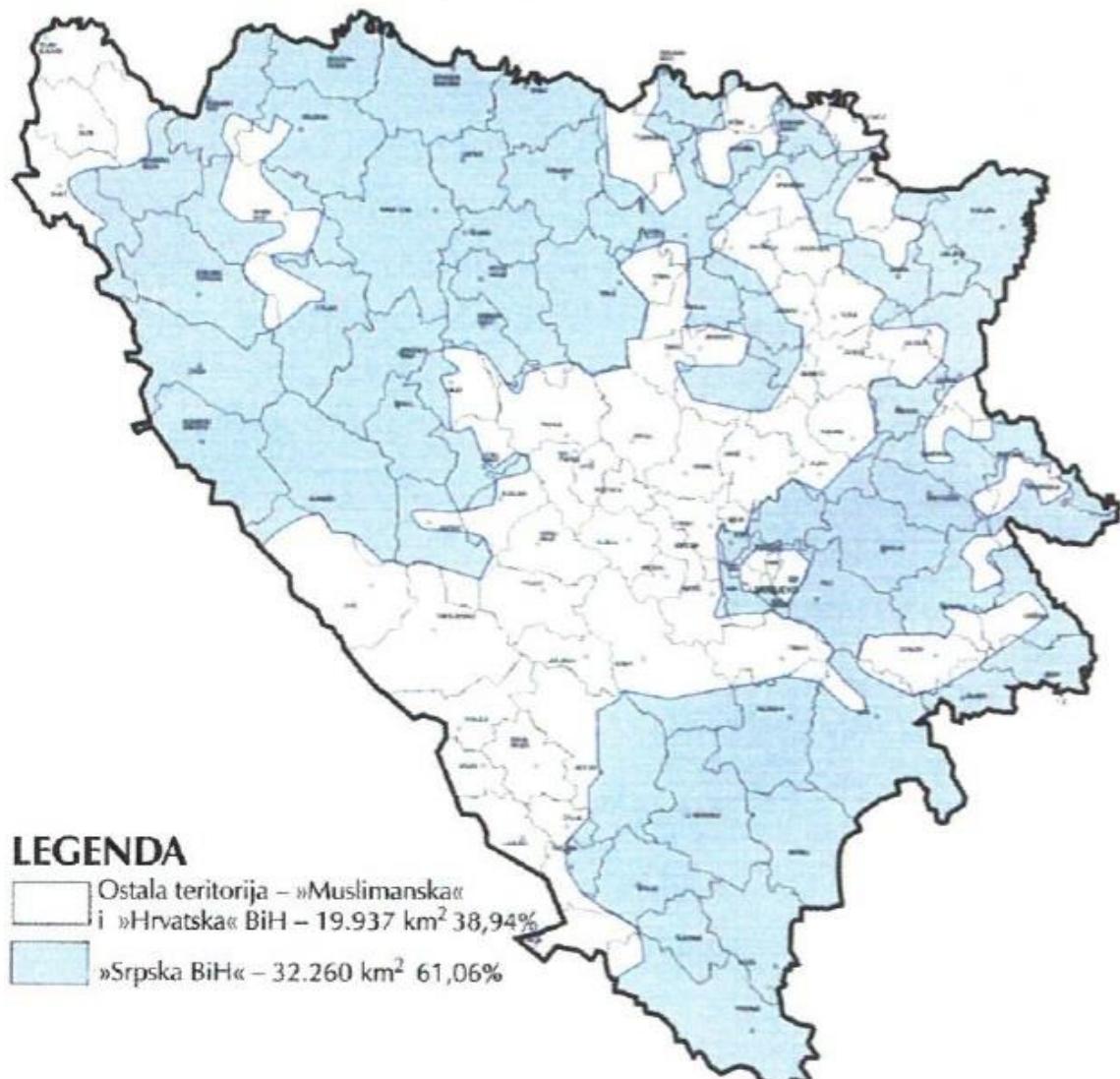
*Tabela 1: Etnička karta Bosne i Hercegovine na bazi popisa stanovništva iz 1991. godine
Izvor: (Begić 1997, 100)*

Mapa 1: Etnička karta Bosne i Hercegovine na bazi popisa stanovništva iz 1991. godine
Izvor: (Begić 1997, 100)

Mapa 2: Karta razgraničenja prema prijedlogu SDS-a iz marta 1992. godine

Ovaj prijedlog je donesen na tzv. Skupštini srpskog naroda od 11. marta 1992. godine kao zvanična ponuda Srba.

Treba naglasiti da je ideja transformacije Bosne i Hercegovine koju su bosanski Srbi na „skupštini srpskog naroda“ odbili sa sobom nosila dovoljno dobre stvari i dovoljne kompromise za svaku stranu te da je propuštena velika prilika da se nađe mirno rješenje.

Prema ovom planu, Bošnjaci bi dobili nezavisnost Bosne i Hercegovine, čime ne bi morali biti u strahu ostanka u krnjoj Jugoslaviji, koja je sve više ličila na veliku Srbiju, ali su se morali pomiriti sa unutarnjom transformacijom, koja unitarnu Bosnu i Hercegovinu, pretvara u državu federalnog uređenja.

Za bosanske Hrvate, nezavisnost Bosne i Hercegovine je bila zaštita da ne ostanu u krnjoj Jugoslaviji, u kojoj bez sumnje ne bi imali dobar položaj, s obzirom da je Hrvatska odlučila napustiti bivšu državu. Istina je da bi se Hrvati i bosanski Hrvati morali odreći „Velike Hrvatske“, koja uključuje dobar dio teritorije Bosne i Hercegovine, ali postojanje kantona u sklopu Bosne i Hercegovine u kojem su bosanski Hrvati u većini bi bio garant njihove ravnopravnosti.

Prema Cutillerovom planu, bosanski Srbi su morali zaboraviti ideju ostanka u Jugoslaviji, međutim predviđeno kantonalno uređenje bi osiguralo da niti jedna etnička skupina ne dođe u inferioran položaj u odnosu na druge dvije.

Razlog zbog kojeg bosanski Srbi nisu bili voljni pristati na kompromis te su nastavili sa tvrdoglavim pristupom, ne obazirući se na druge etničke skupine koje žive u Bosni i Hercegovini, je najvjerojatnije psihološke prirode, s obzirom da su bosanski Srbi znali da u slučaju bilo kakvog sukoba iza sebe imaju Srbija, koja im je bila više nego voljna pomoći

(Kurtćehajić 2017, 273). Ovo se kasnije i obistinilo, kada je agresija na Bosnu i Hercegovinu postala sve žešća, bosanski Srbi su uživali potporu nekadašnje JNA, odnosno Srbije.

4.1.1. Način funkcionisanja države prema Cutillerovom planu

Na narednoj, petoj rundi razgovora, završenoj 18. marta 1992. godine u sarajevskom Konaku, sve tri delegacije prihvaćaju *Izjavu o principima za novo ustavno uređenje Bosne i Hercegovine*. Prema briselskom prijedlogu, Bosna i Hercegovina je trebala da ima više jedinica, međutim, novi prijedlog predstavljen na ovoj sjednici je za Bosnu i Hercegovinu predviđao uređenje, prema kojem bi ona bila država sastavljena od tri konstitutivne jedinice zasnovane na nacionalnom principu i uz uvažavanje ekonomskih, geografskih i drugih kriterija u postojećim granicama (Kurtćehajić 2017, 273). Nadalje, usaglašeno je da Vlada Bosne i Hercegovine, kao ni vlade konstitutivnih jedinica, neće ohrabrivati zahtjeve koji bi dovodili u pitanje teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine (Begić 1997, 95).

Predviđeno je da će Bosna i Hercegovina biti država zasnovana na evropskim standardima ustavnih principa, što uključuje poštivanje ljudskih prava, privatno vasništvo, tržišnu ekonomiju, opće i jednakobiračko pravo, slobodne izbore, i sl. (Begić 1997, 95)

Prema *Izjavi o principima* je usaglašeno da će Parlament Bosne i Hercegovine biti sastavljen od dva doma; donji koji će biti neposredno biran i gornji sa jednakim brojem predstavnika iz svake jedinice (Begić 1997, 95). Predviđeno je da parlament Bosne i Hercegovine razmatra i usklađuje prijedloge konstitutivnih jedinica u oblastima: centralna banka i monetarna politika, vanjski poslovi, odbrana, ekonomska politika, ekonomski odnosi, kao i sva pitanja koja se tiču više od jedne konstitutivne jedinice, poput transporta, energetike, gasovoda i sl. (Begić 1997, 95). Nadalje, odluke koje se tiču zastave, grba, visokog obrazovanja, religije, odbrane, makroekonomske politike, općih pitanja ekonomske politike, odluke vezane za odnose Bosne i Hercegovine i susjednih država, biće u nadležnosti Vijeća konstitutivnih jedinica, gdje će se odluke donositi većinom od četiri petine ukupnog broja predstavnika (Begić 1997, 95).

U slučaju uspostavljanja predloženog modela, sistem koji bi bio implementiran bio bi izuzetno nefleksibilan i neprirodan. Na primjer, Parlament Bosne i Hercegovine bi djelovao kao zakonodavno tijelo u spomenutim oblastima, ali ne bi postojala jasna podjela nadležnosti između

Bosne i Hercegovine i njenih konstitutivnih jedinica. Umjesto toga, Parlament Bosne i Hercegovine bi razmatrao i uskladivao prijedloge konstitutivnih jedinica u definiranim oblastima. Ova situacija bi mogla dovesti do smanjenja značaja Parlamenta Bosne i Hercegovine, koji bi trebao biti najvažniji organ države, s obzirom da bi njegov rad bio minimaliziran u odsustvu prijedloga konstitutivnih jedinica.

Što se tiče Vlade Bosne i Hercegovine prema ovom planu, njen status ostaje neodređen jer nije uključena u prijedloge i nema jasno definisanu ulogu.

Nadalje, treba naglasiti kako je jedan dom Parlamenta, Vijeće građana, u potpunosti isključeno u nizu značajnih oblasti u kojima plavo na ekskluzivno odlučivanje ima Vijeće konstitutivnih jedinica (Kurtćehajić 2017, 274). Jasno je da bi ovakvo funkcionisanje Parlamenta Bosne i Hercegovine bilo izuzetno otežano.

Prema Izjavi o principima predviđeno je da nadležnosti konstitutivnih jedinica (eksproporcija imovine, katastra, privredne komore i dr.) budu usklađene sa legislativom Bosne i Hercegovine. Također, sastav javne uprave i pravosuđa treba da proporcionalno izražava nacionalni sastav stanovništva Bosne i Hercegovine, a institucije konstitutivnih jedinica treba da proporcionalno izražavaju nacionalni sastav stanovništva te konstitutivne jedinice (Kurtćehajić 2017, 275).

Mora se reći da je najsnažnija, a u isto vrijeme najneprirodnija karakteristika koja bi prema ovom planu trebala biti uvedena u Bosnu i Hercegovinu ta da se na neprirodan način uvodi dominantno etnička struktura u državno uređenje Bosne i Hercegovine, što bez sumnje dovodi u pitanje dugoročniju održivost i egzistenciju Bosne i Hercegovine. Ovo vjerovatno predstavlja ključni razlog zbog kojeg je Alija Izetbegović, lider SDA, povukao svoj potpis na ovaj plan, iako su i drugi već pomenuti elementi, koji vidno vode ka nefunkcionalnoj državi, koja je konstantno zatrpana blokada, najvjerovatnije uticali na njegovu odluku.

Alija Izetbegović je vjerovatno i tada znao da je ovaj plan nepravedan plan, ali je znao da je vjerovatno posljednja prilika da se izbjegne oružani sukob, a poznato je da je agresija već tada bila u zraku, naročito kada se uzmu u obzir stavovi bosanskih Srba.

Teško je reći koji je tačan razlog zbog kojeg je Alija Izetbegović povukao svoj potpis sa ovog sporazuma, međutim, uloga Zimermana je bez sumnje igrala veliku ulogu, naročito kada se uzme u obzir da je Karadžić optuživao Zimermana da je u ternutku kada je dogovor bio postignut

ohrabrio bošnjačku Stranu da napusti dogovor te je kasnije isticao kako su rezultati Dejtonskog sporazuma slični prijedlogu sa kojeg je Alija Izetbegović povukao potpis te da je rat bio suvišan, odnosno da se mogao izbjegći (Lopušina 2002, 301). Biljana Plavušić se poziva na Zimermana te u svojoj knjizi navodi (Plavišić 2005, 146) kako je Zimerman taj koji je predložio Izetbegoviću da povuče potpis sa sporazuma.

Zimerman je najvjerovalnije želio samo dobro za Bosnu i Hercegovinu te je uvidjevši da prijedlog koji je ponuđen vodi do nakaradnog, u potpunosti neprirodnog sistema, predložio Aliji Izetbegoviću da povuče svoj potpis sa dokumenta, nemajući ni prepostavku kakvo zlo može probuditi u Karadžiću i svim onima koji su ga podržavali. Naravno, ishod agresije na Bosnu i Hercegovinu niko nije mogao predvidjeti, pa tako ni Zimerman, ni Izetbegović, jer da su naslućivali takvo zlo, nikada ne bi ni pomisljali o povlačenju potpisa.

Također, niko ne garantuje da bi ovaj plan zaživio da Alija Izetbegović nije povukao svoj potpis, s obzirom da u trenutku kada je potpis povučen, pitanja granica između konstitutivnih jedinica još nisu bila razriješena, a danas se jasno može reći da je ključni problem ili barem jedan od ključnih problema zbog kojeg su planovi međunarodne zajednice za Bosnu i Hercegovinu propali, bilo upravo pitanje granice, tj. teritorijalnog razgraničenja.

Treba naglasiti da bi prihvatanje ovog plana definitivno dovelo do izbjegavanja oružanog sukoba, barem u fazi u kojoj se on desio. Ipak, ne treba u potpunosti isključiti činjenicu da bi nefunkcionalnost države, dovelo do tenzija, a kasnije i do oružanog sukoba. Naravno, niko ne može sa sigurnošću reći koji bi bio ishod, ali činjenica jeste da oružani sukob u Bosni i Hercegovini - barem kada se govori o oružanom sukobu velikih razmjera, kada su bosanski Srbi, uz podršku Srbije započeli agresiju na Bosnu i Hercegovinu - ne bi počeo, odnosno, u najmanju ruku bi bio prolongiran.

Povlačenje potpisa, odnosno neprihvatanje sporazuma je bez sumnje vodilo Bošnjake, koji su bili u daleko lošijoj poziciji, u vojni sukob sa Srbima, koji su uživali veliku podršku JNA, odnosno Srbije. Tako su bosanski Srbi, koji su imali potpuni pristup i potpunu kontrolu nad magacinima JNA, bili u izuzetnoj prednosti u odnosu na Bošnjake, a njihova prednost postaje još značajnija kada se vidi da su građani Srbije i sama Srbija aktivno pomagali bosanske Srbe. Tako su bosanski Srbi na raspolaganju imali srpske obavještajne službe, srbijansko medijsko,

propagandno i informativno djelovanje kao i drugu logistiku koja im je služila tokom agresije (Kurtćehajić 2017, 280).

Sa druge strane, Bošnjaci, koji su bili praktično apsolutno nepripremljeni su imali samo patriotizam, entuzijazam i volju da odbrane svoj dom, svoju porodicu i svoju domovinu od agresora.

Iako nije postignut dogovor u sklopu Cutillerovog plan o unutarnjem uređenju Bosne i Hercegovine, na osnovu rezultata Referenduma za nezavisnosti, u kojem su se građani Bosne i Hercegovine opredijelili za nezavisnu i suverenu Bosnu i Hercegovinu, koja nastavlja svoje postojanje izvan Jugoslavije, međunarodna zajednica pricnaje Bosnu i Hercegovinu 6. aprila 1992. godine u postojećim granicama. Činom priznanja zvanično počinje agresija na Bosnu i Hercegovinu od strane Srbije i Crne Gore, naslonjena na bosanske Srbe.

U takvoj situaciji, Cutiller zakazuje nove sastanke u Sarajevu te u aprilu i maju u Lisabonu, ali oni ne dovode do promjena, a bosanski Srbi postaju sve zaluđeniji „velikosrpskom idejom“, pri čemu se među pripadnicima njihovih jedinica, kao i među pripadnicima jedinica koje su u Bosnu i Hercegovinu došle direktno iz Srbije, javlja četnički element koji je, historijski gledano, sklon silovanju, klanju, sakaćenju, protjerivanju i sl., naročito često usmjeren prema Bošnjacima.

Politika SDS-a je uvjerila bosanske Srbe da se sa Bošnjacima ne može živjeti, da im se ne može vjerovati (Kurtćehajić 2017, 281), iz čega slijedi ubijanje, progoni, silovanja, genocidi... Mora se naglasiti da su Srbi koji bi odbijali učestvovati u zločinima nad Bošnjacima ili koji su bili protiv tih zločina, nerijetko bili ubijani od strane Srba, pa su tako na primjer srpski policajci u Zvorniku zaklali sedamnaestogodišnju Srpskinju koja se pobunila na streljanje Bošnjaka, civila (Sells 2002, 101).

Početkom jula 1992. godine, lord Carrington dolazi u Sarajevo kako bi nastavio pregovore, ali mu Izetbegović postavlja uslov za nastavak pregovora, a to je sedmodnevni prekid vatre i stavljanje teškog naoružanja koje pripada JNA pod kontrolu UN-a, dok uz to, vodstvo SDS-a jasno naglašava da su se okolnosti promijenile od trenutka kada je počela ova mirovna misija te da više ne mogu prihvati ovaj plan (Kurtćehajić 2017, 282). Ovo je u neku ruku bilo i logično s obzirom da su bosanski Srbi, uz ogromnu podrgšku JNA, koja je u to vrijeme bila jedna od najmoćnijih vojnih sila Evrope, kroz progon, masovna ubijanja i etnička čišćenja, uglavnom nad

Bošnjacima, pod svoju kontrolu stavljuju veliki dio teritorije Bosne i Hercegovine. Ovo potvrđuje vrlo važnu prepostavku u međunarodnim odnosima, a to je da je činjenično stanje na terenu izuzetno važno kada je u pitanju donošenje odluke. S obzirom da su bosanski Srbi nastojali da silom stave sva geografska područja Bosne i Hercegovine pod svoju kontrolu te su smatrali su da im nikakav dogovor ne treba, jer će dogovor dovesti do toga da i oni moraju napraviti ustupke.

Zbog agresivnog stava Karadžića i bosanskih Srba i velike udaljenosti u odnosu na stav Izetbegovića koji je naglašavao da je neprirodna etnička podjela u Bosni i Hercegovini, s obzirom da je stanovništvo Bosne i Hercegovine, ne samo etnički raznovrsno, već i u velikoj mjeri izmiješano (Izetbegović 2004, 200), propast plana je bila izuzetno očigledna. Sam plan je i završen potpunim neuspjehom u julu 1992. godine.

4.1.2. Oblik državnog uređenaj prema Cutillerovom planu

Republika Bosna i Hercegovina je, kada je u pitanju državno uređenje spadala u kategoriju unitarne države.

Unitarna država je oblik državnog uređenja koji karakterizira snažan odnos između centralnih i necentralnih organa, a suprotno od federalističkog uređenja, u unitarnoj državi ne postoji teritorijalna podjela koja bi proizlazila iz ujedinjenja nekadašnjih suverenih entiteta (Muhić 1999, 107). Stoga, u takvoj državi nema potrebe za održavanjem posebnih organa entiteta ili republika, što je uobičajeno u federalističkim sistemima. Umjesto toga, unitarna država ima centralizirane organe koji donose i provode odluke za cijelu zemlju, a odgovorni su za sva područja političke, ekonomске i društvene moći.

Vlast u unitarnoj državi može biti centralizirana ili decentralizirana. Centralizacija državnog uređenja postoji kada je efektivna vlast u državi koncentrisana na njenom vrhu te se vlast ostalih organa odnosno nižih nivoa vlasti, posmatra kao produžetak državne vlasti tako da niži organi nemaju apsolutno nikakvu autonomiju (Muhić 1999, 107). Decentralizacija državnog uređenaj postoji kada necentralni organi imaju određeni stepen autonomije, pa tako centralna vlada može kontrolisati odluke necentralnih organa sa ciljem da li su one u skladu sa centralnim

zakonima države, ali ne može da mijenja odluke necentralnih organa, sve dok su oni u skladu sa centralnim zakonima (Muhić 1999, 108).

Problematika u vezi s unitarnom državom najčešće se fokusira na odnos između centralnih organa vlasti i lokalne samouprave (Muhić 1999, 107). Središnja vlada ima dominantnu ulogu u upravljanju cijelom zemljom, dok se lokalne vlasti bave specifičnim pitanjima koja su od interesa za njihovu regiju ili područje.

Iako je unitarna država najprirodnije državno uređenje za Bosnu i Hercegovinu, uslijed velikosrpske hegemonije koja se nastojala ostvariti kroz cijepanje Bosne i Hercegovine, zvaničnici Bosne i Hercegovine su se našli u situaciji gdje su morali prihvatići promjenu po pitanju državnog uređenja.

Cutillerov plan u konačnici jeste propao ali je predviđao restrukturiranje državnog uređenja Bosne i Hercegovine tako da sve tri strane, Bošnjaci, bosanski Srbi i bosanski Hrvati mogu biti zadovoljni uspostavljenim rješenjima, a uz to sve tri strane su trebale da se odreknu nekog od čvrstih stavova koje su imali.

Tako je ovaj plan predviđao transformaciju Bosne i Hercegovine iz unitarne države u državu uređenu po federalnom principu. Ono što je bitno naglasiti jeste da bi kantoni koji bi bili u sklopu Bosne i Hercegovine, bili organizirani sa etničkim predznakom, pa bi tako i Bošnjaci, i bosanski Srbi, i bosanski Hrvati imali svoj dio Bosne i Hercegovine, ali bi država bila centralizirana, što je trebao da bude dovoljan kompromis.

Federacija kao oblik državnog uređenja nastaje na dva načina: stupanjem suverenih država u novi državni oblik ili unutarnjim raslojavanjem do tada jedinstvene proste države na dvije ili više članica, koje će i dalje ostati u sastavu iste države, ali će uspostaviti i svoje organe (Muhić 1999, 105).

Ipak, ovo nije bilo prihvatljivo za bosanske Srbe koji su nakon zasjedanja skupštine 11. marta 1992. godine postavili minimum ispod kojeg ne žele ići, a to je ili da Bosna i Hercegovina ostane u Jugoslaviji ili da se organizira po konfederalnom uređenju (Begić 1997, 90).

Konfederacija je obliku povezivanja gdje države članice zadržavaju visok stepen svoje nezavisnosti, a same odlučuju o sudjelovanju u konfederaciji (Muhić 1999, 105). Ona nije trajno

političko jedinstvo, već labava veza utemeljena na sporazumu među državama, a članice mogu vrlo lako izaći iz nje.

Kroz međunarodni ugovor, države članice delegiraju određene nadležnosti konfederalnim organima koji djeluju kao zajednička tijela za rješavanje određenih pitanja od međunarodnog interesa. No, važno je napomenuti da konfederalni organi imaju ograničenu moć i ovlasti, jer su države članice te koje čine temelj suvereniteta i zadržavaju najveći dio svojih vlasti (Muhić 1999, 105).

S obzirom da bi mogućnosti lakog otcjepljenja koje omogućuje konfederalno organiziranje Bosne i Hercegovine bez sumnje bilo iskorišteno od strane bosanskih Srba, a vjerovatno i od strane bosanskih Hrvata, prirodno je da Bošnjačka strana nije mogla reći DA na ovaj prijedlog.

4.2. Londonska konferencija

U međuvremenu je planirana nova *Konferencija o Jugoslaviji* koja će se održati u Londonu od 26. do 28. avgusta. Organizatori ove konferencije su *Evropska zajednica* i *Ujedinjene nacije*, koji su zajedno preuzeли ulogu predsjedavanja.

Prethodno je bosanskohercegovačka delegacija usaglasila svoje stavove na zajedničkom sastanku Predsjedništva Bosne i Hercegovine i Vlade Bosne i Hercegovine 22. avgusta 1992. godine, s fokusom na četiri ključna pitanja:

- 1) *Stav o miru* (bosanskohercegovačka delegacija zauzima stav da su mirovni pregovori mogući samo pod uslovom da se ispoštuju sve rezolucije Vijeća sigurnosti, a koje se odnose na agresiju na Bosnu i Hercegovinu);
- 2) *Stav o principima za ustavno uređenje Bosne i Hercegovine* (u ovom smislu zauzet je stav da Bosna i Hercegovina treba da bude decentralizirana država, sa dobro razvijenom regionalnom i lokalnom samoupravom, sa suverenitetom građana i ravnopravnošću nacija);
- 3) *Stav o sukcesiji* (Bosna i Hercegovina je zauzela stav da Savezna republika Jugoslavija ne može biti izravni nasljednik Socijalističke federalivne republike Jugoslavije);

4) *Stav o odnosima među državama koje su nastale kao rezultat dissolucije Jugoslavije* (u tom pogledu, Bosna i Hercegovina je zauzela stav da se treba u potpunosti prihvati mišljenje Badinterove komisije te da je potrebna saradnja na temeljima ravnopravnosti i dobrosusjedskih odnosa) (Begić 1997, 103).

Na ovoj Konferenciji je učestvovalo preko trideset zemalja, s ciljem da se zaustavi agresija na Bosnu i Hercegovinu, što se vidjelo izlaganjima učesnika koji su jedan za drugim osuđivali masovna ubijanja, protjerivanja, silovanja i druge ratne zločine koje su već tada vršili pripadnici srpskih snaga u Bosni i Hercegovini, uglavnom prema Bošnjacima (Kurtćehajić 2017, 284).

Unatoč osudama koje su dolazile iz svih dijelova svijeta, a na ovoj konferenciji je izrečen samo jedan dio kritika, Milošević je čvrsto stajao na mišljenju da su Srbi ti koji pobjeđuju, što je i rekao svom ministru finansija s kojim je putovao u London i koji mu je ukazivao na činjenicu da cijeli svijet gleda na djelovanje Srba kroz naočale osude; ipak Milošević je to, barem u tom trenutku, smatrao nebitnim, nastavljujući da podupire svoj stav da su Srbi pobjednici (Silber i Little 1996, 255).

Prethodno definisane stavove Bosne i Hercegovine, na Londonskoj konferenciji 26.08.1992. godine iznosi predsjednik Predsjedništva Bosne i Hercegovine, Alija Izetbegović (Izetbegović 2004, 217).

Nakon dvodnevnog rada na Konferenciji koju su inicijalno otvorili tadašnji premijer Velike Britanije, John Major i generalni sekretar Ujedinjenih nacija Boutros Boutros-Ghali, donesen je niz dokumenata te je usvojeno trinaest principa akcionog programa, i to:

„(1) imperativna potreba da sve strane i drugi kojih se to tiče prekinu borbe i upotrebu sile, poštuju dogovorene prekide vatre i obuzdaju one koji ih krše ili žele isprovocirati njihova kršenja;

(2) nepriznavanje svih prednosti ostvarenih silom, ili svršenih činova, ili bilo kakvih njihovi legalnih posljedica;

(3) potreba da se sve strane kojih se to tiče aktivno uključe, izravno ili preko posrednika, u pregovore na osnovu ovih načela;

- (4) poštivanje najviših standarda osobnih prava i osnovnih sloboda u demokratskom društvu, kako su utemeljene u međunarodnim poveljama UN o ljudskim pravima, Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i njenim protokolima, te drugim instrumentima UN, KESS i Vijeća Evrope;
- (5) primjene ustavnih garancija ljudskih prava i osnovnih sloboda pripadnika etničkih i nacionalnih zajednica i manjina, unapređenje tolerancije i prava na samoodređenje u skladu s preuzetim obavezama u sklopu KESS i Konferencije o Jugoslaviji pod okriljem EZ;
- (6) potpuna osuda nasilnih protjerivanja, nezakonitih zatočenja i pokušaja promjene etničkog sastava pučanstva i učinkoviti koraci prema zatvaranju zatočeničkih logora kao i sigurnom povratku kućama svih osoba raseljenih zbog neprijateljstava, a koje to same žele;
- (7) ponašanje svih osoba u skladu s obavezama što proizlaze iz međunarodnog humanitarnog prava, osobito iz ženevskih konvencija od 12. avgusta 1949., i osobna odgovornost onih koji počine ozbiljne povrede odredbi konvencije ili zapovjede da one budu počinjene;
- (8) osnovna obaveza poštivanja nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti svih država u području; poštivanje nepovredivosti svih granica u skladu s Poveljom UN, Završnim aktom KESS i Pariškom poveljom. Odbacivanje svih napora usmjerenih na prisvajanje područja i promjenu granica silom;
- (9) potreba da konačno rješenje svih pitanja nasljeđivanja bivše SFR Jugoslavije bude postignuto konsenzusom ili arbitražom i obaveza svih strana da se uzajamno priznaju, da svaka poštuje položaj i prava drugih u sklopu takvog rješenja i da dijele dužnosti i odgovornosti država nasljednica;
- (10) obaveza svih država i strana kojih se to tiče da u potpunosti izvršavaju rezoluciju Vijeća sigurnosti UN o krizi u bivšoj SFR Jugoslaviji i da učine sve što mogu kako bi osigurale njihovu primjenu;

(11) vitalna potreba da se pruži humanitarna pomoć i da ona uz odgovarajuću zaštitu i punu saradnju lokalnih vlasti, stigne do pučanstva kojem je potrebna, uz posebno uzimanje u obzir potreba djece;

(12) obaveza svih strana da svesrdno sarađuju u međunarodnim posmatračkim operacijama, operacijama održavanja mira i nadzora oružja na području bivše SFR Jugoslavije i da konstruktivno pridonesu suzbijanju nasilja na cijelom području;

(13) potreba pružanja međunarodnih garancija kako bi se osigurala puna primjena svih sporazuma postignutih u sklopu Međunarodne konferencije.“ (Vukadinović i Mileta 1992)

Od trinaest usvojenih principa, četiri najvažnija su princip da nepriznate ili silom postignute prednosti nemaju konsekvensija; princip da sve strane moraju hitno prekinuti borbe i upotrebu sile; princip o obavezi poštivanja suvereniteta, nezavisnosti i teritorijalnog integriteta svih država u regionu i nepovredljivost granica; princip o poštivanju najviših standarda ljudskih prava i sloboda i punoj saradnji sa međunarodnim posmatračima, mirovnim snagama i vojnim kontrolama na teritoriji bivše Jugoslavije (Begić 1997, 102)

Mora se naglasiti činjenica da je najveći fokus ove Konferencije bio upravo na Bosni i Hercegovini i na pomoći od koje je Bosna i Hercegovina zavisila, iako je Konferencija započeta sa ciljem da se bavi problemima na kompletном prostoru bivše Jugoslavije. To je upravo i razlog zbog kojeg je na Londonskoj konferenciji usvojena i posebna Deklaracija o Bosni i Hercegovini u kojoj se pored ostalog predviđa i prestanak svih neprijateljstava, povratak izbjeglica, integritet granica, garancija o poštivanju ljudskih prava i prava nacionalnih manjina te uspostavljanje odnosa sa susjednim državama od strane onih republika koje je još nisu priznale, a sve to uz prisustvo međunarodnih posmatrača na granicama Bosne i Hercegovine i Srbije (Kurtćehajić 2017, 285).

Iako je konferencija bila relativno produktivna, što pokazuje određeni napredak i postizanje barem okvira za kasniji dogovor, usvojeni dokumenti sa Londonske konferencije nisu uključivali mogućnost upotrebe sile, kao pritiska sa kojim bi se strana koja eventualno krši neke od principa kaznila, što je veliki nedostatak, s obzirom da se zagovornicima velikosrpske ideje nije moglo vjerovati, a uz to, nije im se moglo stati u kraj kritikama i oštrim riječima.

Interesantan detalj sa ovog skupa jeste nejedinstvo srpske delegacije, gdje je postojao sukob između Slobodana Miloševića i jugoslovenskog premijera Milana Panića, postavljenog od strane Miloševića, sa ciljem da se iskoriste Panićeve „veze“ koje je stekao tokom uspješne karijere u Sjedinjenim američkim državama, kako bi ublažio kritički stav Zapada prema Srbiji. Panić je tokom konferencije prihvatao prijedloge i stanovišta Zapada, smatrajući da je Miloševićovo povlačenje ključ za zaustavljanje agresije na Bosnu i Hercegovinu, na što se u velikoj mjeri fokusirao, konstantno sputavajući Miloševića da dođe do riječi tokom Konferencije. Ubrzo nakon same konferencije, Milošević je iskoristio moć koju je imao u Srbiji da politički eliminira Panića, izglasavanjem nepovjerenja. (Jović, Knjiga o Miloševiću 2001, 89-103).

Na samom kraju Konferencije u Londonu, lord Currington je dao ostavku na poziciji predsjedavajućeg Konferencije o Jugoslaviji, a Jose Cutiller, daje ostavku sa svoje pozicije te na poziciju pregovarača dolazi Cyrus Vance, predstavnik Ujedinjenih nacija, bivši državni sekretar Sjedinjenih američkih država u vrijeme predsjednika Cartera te David Owen, ispred Evropske zajednice. Zajedno su dijelili funkciju predsjedavanja Konferencije za Jugoslaviju. Interesantan podatak jeste da je Cyrus Vance bio u iluziji da će riješiti pregovarački posao u Bosni i Hercegovini za samo četiri mjeseca, što se vrlo brzo pokazalo kao krajnje nerealno (Heartman 1999, 208).

4.3. Vance-Owenov plan

Nakon što je postavljen za pregovarača, Cyrus Vance je izjavio da će na nadolazećem sastanku u Ženevi biti razmotrone sve sugestije, ali je istakao da je koncept podjele Bosne i Hercegovine na muslimanske, hrvatske i srpske teritorije neprihvatljivim (Begić 1997, 103).

Krajem mjeseca marta 1993. godine je ponuđen kompletan mirovni plan od strane kopredsjednika Konferencije za bivšu Jugoslaviju; David Owen-a i Cyrus Vance-a. Mirovni plan je predstavljen u četiri dokumenta, i to:

Sporazum o Bosni i Hercegovini;

Sporazum o miru u Bosni i Hercegovini od 30. januara 1993. godine;

Mape provincija;

Sporazum o prelaznim rješenjima i njegovi elementi.

S obzirom da je ovaj mirovni plan obuhvatio sve ili gotovo sve ključne tačke te da je imao jasno razrađenu strukturu, koja uz već pomenuto uključuje i desetak dodataka u institucionalnom pogledu se može reći da se radilo o cijelovitom mirovnom planu (Kurtćehajić 2017, 287); (Begić 1997, 109), koji je trebao biti rješenje za sve probleme oko kojih se javljao sukob.

Ovaj plan je prema nekim mišljenima, uključujući i mišljenje *Carl Bildta* (Bildt 1999, 41) bio posljednja šansa da se spasi barem u nekoj mjeri cijelovita Bosna i Hercegovina, međutim, ova prilika je propala s obzirom da su bosanski Srbi odbili plan, međutim, ni nova američka administracija, predvođena novo izabranim predsjednikom *Bill Clintonom* koji je zamijenio svog prethodnika *George Busha*, nije prihvatile plan.

Mora se naglasiti da su dokumenti ovog plana potpisivani sukcesivno, pa su tako 30. januara u Ženevi sve tri strane potpisale „Sporazum o Bosni i Hercegovini“ te najveći dio „Sporazuma o miru u Bosni i Hercegovini“. S obzirom da su bosanski Hrvati bili izuzetno zadovoljni planom koji je ponuđen, njihov predstavnik Mate Boban je još u Ženevi potpisao i treći dokument, a to je „Mapa provincija“. Predstavnik Bošnjaka, predsjednik Predsjedništva Bosne i Hercegovine, Alija Izetbegović u martu 1993. godine, na pregovorima u New Yorku stavlja svoj potpis na preostale dokumente i to dijelove ustavnog uređenja koje prethodno nije potpisao, Mape provincija i Sporazum o prelaznim rješenjima.

Međutim, Radovan Karadžić, lider bosanskih Srba, na pregovorima u New Yorku odbija staviti svoj potpis na Sporazum o prelaznim rješenjima i na Mape provincija, čime je kompletan plan krenuo u pogrešnom pravcu, ka propadanju, što se na kraju i dogodilo.

Usljed takve situacije, 31. marta 1991. godine Vijeće sigurnosti Ujedinjenih Nacija usvaja *Rezoluciju 816* kojom se odobrava primjena sile u zoni zabrane letova iznad Bosne i Hercegovine (Rezolucija 816 1993) te 17. aprila *Rezoluciju 819* (Rezolucija 819 1993) kojom se najavljuju pooštrene sankcije protiv Srbije i Crne Gore ukoliko bosanski Srbi ne potpišu Vace-Owenov mirovni plan do 26. aprila 1993. godine.

4.3.1. Način funkcionisanja države prema Vance-Owenovom planu

Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine je bilo uređeno u Dodatku IV „Sporazuma o miru u Bosni i Hercegovini“, a zasigurno je predstavljao najvažniji element Mirovnog kompletног plana, uključujući sva četiri dokumenta. Prema prijedlogu iz ovog plana, Bosna i Hercegovina je trebala biti država u već tada međunarodno priznatim granicama, ali sa visokim stepenom decentralizacije. Decentralizacija i geografska dekoncentracija vlasti bi se postigla kroz formiranje deset „provincija“ koje bi imale značajne funkcije.

Granice samih provincija bi bile definirane u Ustavu Bosne i Hercegovine, a njihova promjena bi bila moguća samo uz Ustavne amandmane. Sloboda kretanja bi bila u potpunosti dozvoljena u okviru Bosne i Hercegovine, odnosno, ne bi bilo administrativnih graničnih kontrola između provincija (Begić 1997, 113).

Kada je u pitanju raspodjela funkcija vlasti, uvedena je uobičajena raspodjela između nadležnosti centra i provincija, ali uz to su uvedene i ovlasti koje su u isključivoj nadležnosti „Nezavisnih vlasti“ (Begić 1997, 113). U isključivoj nadležnosti centralne vlasti su: vanjski poslovi, međunarodna trgovina, državljanstvo te oporezivanje za potrebe centralne vlasti.

Nadležnosti nezavisnih vlasti koje su bile sastavljene od predstavnika svih provincija, uključivale su: Centralnu banku (valuta i regulatorne funkcije nad provincijskim bankama), infrastrukturu za međunarodne i međuprovincijske komunikacije (željeznice, kanali, naftovodi, zračna kontrola, pošta, telefon i telegraf) te energetski sistem (Begić 1997, 113).

Sa druge strane, podijeljena odgovornost između centralne vlasti i provincija se predviđala za sudstvo i zaštitu okoliša dok je u isključivu nadležnost provincija uključeno obrazovanje, kultura, radio i televizija, korištenje prirodnih resursa, zdravstvena zaštita, proizvodnja energije, kontrola komercijalnih banaka, policija i oporezivanje za potrebe provincije (Begić 1997, 113).

Kada su u pitanju neka od Ustavnih tijela, poput Ustavnog suda, Suda za ljudska prava, ombudsmeni, predviđeno je da na neke od pozicija u sklopu ovih tijela imenuje Konferencija o bivšoj Jugoslaviji te je predviđena međunarodna kontrola nekih od funkcija poput demilitarizacije zemlje ili međuprovincijskih koridora (Kurtćehajić 2017, 288).

Sam sistem vlasti bi bio utemeljen na principu podjele vlasti, gdje bi se zakonodavna funkcija povjerila Parlamentu s dva doma: Donji dom bi činili predstavnici koji bi bili izabrani na općim, neposrednim izborima na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine, dok bi Gornji dom bio sastavljen od jednakog broja delegata imenovanih od strane svake provincijske vlasti. Bitno je pomenuti i izvršnu vlast koja je prema ovom planu trebala da se ostvaruje u Vladi Bosne i Hercegovine na čelu sa Premijerom te u Predsjedništvu Bosne i Hercegovine, kao kolektivnom tijelu koje bi bilo sačinjeno od po tri člana iz reda sve tri strane u sukobu (tri Bošnjaka, tri bosanska Srbina, tri bosanska Hrvata).

Što se tiče ustavnog sistema, ideja je bila da se Ustav Bosne i Hercegovine donese na Konferenciji o bivšoj Jugoslaviji, kao najviši pravni akt Bosne i Hercegovine i njenih provincija, a za usvajanje bilo kakvih amandmana na Ustav predviđeno je da je potrebno okupiti veliku većinu glasova u Parlamentu, dok bi za pitanja koja se odnose na ljudska prava, granice provincija, pravo provincija na otcjepljenje ili bilo koja pitanja koja su uzdrmavala „ustavnu ravnotežu“, bio potreban pristanak sva tri konstitutivna naroda (Begić 1997, 113).

Tokom prelaznog perioda, Sporazum predviđa da svaka provincija ima vladu sačinjenu od guvernera i viceguvernera koji se biraju iz reda najbrojnijeg naroda te provincije, odnosno iz reda drugog najbrojnijeg naroda u provinciji za viceguvernera te deset drugih članova nominiranih od strana na osnovu sastava stanovništva prema popisu iz 1991. godine, pri tome, ni Bošnjaci, ni bosanski Srbi, ni bosanski Hrvati ne mogu ostati nepredstavljeni u provincijskim vladama (Begić 1997, 120).

Prema ovom planu utvrđeno je da Provincija Sarajevo dobija poseban status, koji detaljnije definira *Sporazum o prelazni rješenjima*, a u osnovi Sarajevo će biti nepodijeljen glavni grad kojim upravljaju svi njegovi građani, pri čemu je Predsjedništvo Bosne i Hercegovine odgovorno za kvalitet glavnog grada (Begić 1997, 120)

Već je rečeno da su bosanski Srbi bili velika kočnica te da je Karadžić, odbivši da potpiše plan, okrenuo cjelokupne pregovore i ovu ideju u negativnu stranu ka propasti. Ključni razlog zbog kojeg je ovaj plan propao, odnosno zbog kojeg srpska strana nije bila zadovoljna planom, zbog čega ga je odbila potpisati se zasnivao na nezadovoljstvu sa mapama.

Prema Vance-Owenovom planu, predviđeno je da tri srpske provincije u Bosni i Hercegovini zauzimaju prostor od oko 42,33% državne teritorije (Begić 1997, 116a). Ovo je svakako bilo nesrazmjerno sa brojnošću bosanskih Srba u Bosni i Hercegovini, s obzirom da su bosanski Srbi, prema popisu stanovništva iz 1991. godine, činili tek jednu trećinu stanovništva Bosne i Hercegovine; 33,33%.

Što se tiče Bošnjaka, ovaj plan je predviđao formiranje tri bošnjačke provincije koje su trebale da zauzimaju prostor od oko 26,36% teritorije Bosne i Hercegovine (Begić 1997, 116a). Ovo je također bilo nesrazmjerno broju stanovništva, s obzirom da su Bošnjaci, prema popisu stanovništva iz 1991. godine činili 43,74% ukupnog stanovništva Bosne i Hercegovine te su bili daleko najbrojnija grupa.

Na kraju, bosanski Hrvati su, prema ponuđenom Planu, trebali dobiti tri provincije koje bi se prostirale na 25,87% teritorije Bosne i Hercegovine iako su bosanski Hrvati, prema popisu stanovništva iz 1991. godine činili tek 17,28% stanovništva Bosne i Hercegovine (Begić 1997, 116a).

Uz to, za Sarajevo je predviđen poseban status Distrikta koji će činiti 5,54% teritorije Bosne i Hercegovine.

Mapa 3: Mapa provincija prema Vance – Owenovom planu (mart 1993.)

Provincije s većinskim narodom	Broj provincija	% stanovništva BiH	% vlastite nacije			Ostali % od ukupnog broja od BiH	% površine
			Bošnjaci	Hrvati	Srbi		
Bošnjaka	3 (1,5,9)	36,20	52,20	17,48	26,58	32,76	26,36
Hrvata	3 (3,8,10)	24,05	16,77	63,42	13,28	20,03	25,87
Srba	3 (2,4,6)	24,64	14,03	11,20	47,30	23,14	42,23
Sarajevo	1 (7)	14,68	17,00	7,90	12,84	24,07	5,54

Tabela 2: Mapa provincija prema Vance – Owenovom planu (mart 1993.)
Izvor: (Begić 1997, 116)

Mapa 3: Mapa provincija prema Vance – Owenovom planu (mart 1993.)
Izvor: (Begić 1997, 116)

provincije i to sa 61,95% (Kurtćehajić 2017, 289). Bosanski Srbi su u svojim provincijama također imali apsolutnu većinu sa 59,90% učešća, dok bosanski Hrvati, iako su imali većinu nisu imali apsolutnu većinu u učešću stanovništva u svoje tri provincije, s obzirom da su bosanski Hrvati u svojim provincijama činili tek 45,84% stanovništva (Begić 1997, 117).

U ovom planu, Bošnjaci su bili strana koja je najlošije prošla, ali je prihvatile plan jer je to, najvjerovalnije gledala kao šansu da se okonča agresija i koliko-toliko očuva Bosna i Hercegovina.

Sa druge strane, kopredsjednici Vance i Owen su prihvatili rezultate agresije na Bosnu i Hercegovinu teritorijalno nagrađujući srpsku stranu, koja se već uveliko služila alatima etničkog čišćenja i protjerivanja kako bi ostvarila kontrolu nad teritorijom, što je bilo suprotno dogovorenim principima sa Londonske konferencije (Kurtćehajić 2017, 290). Uz to, Vance i

Owen su nagradili i bosanske Hrvate time što su im dali tako prostran dio teritorije iako su prema popisu, a i realnom stanju trebali dobiti puno manje što je bio i ključni razlog zbog kojeg su bosanski Hrvati postali daleko najkooperativnija strana u mirovnom procesu (Kurtćehajić 2017, 290).

Može se postaviti pitanje kako je moguće da su bosanski Srbi bili nezadovoljni kada su prema ovome planu dobili kontrolu nad najvećim dijelom teritorije, a pri tome njihov udio u stanovništvu je bio gotovo duplo manji u odnosu na procenat teritorije koji su trebali dobiti? Odgovor na ovo pitanje je vrlo jasno te dovodi do izuzetno važnog principa kada su u pitanju međunarodni odnosi. Srbi su do trenutka kada su im predstavljene mape napravili ogroman napredak te su pod svoju kontrolu doveli oko dvije trećine (2/3) teritorije Bosne i Hercegovine, a u tom procesu su i etnički očistili veliki dio teritorije od nesrpskog stanovništva. Iako su prema svim logičnim parametrima bosanski Srbi trebali biti zadovoljni, činjenično stanje na terenu je bilo drugačije iz čega se vidi važnost ovoga principa u međunarodnim odnosima. Neovisno od značaja svih parametara činjenično stanje na terenu je vjerovatno najvažnija stvar. Bosanski Srbi su stavili svoju čizmu na dvije trećine teritorije Bosne i Hercegovine i zbog toga nisu bili spremni prihvatići bilo kakve planove koji bi uključivali predaju kontrole nad oblastima koje već kontrolisu.

U ovakvoj situaciji, vjerovatno jedina opcija koja bi mogla dovesti bosanske Srbe do razuma, odnosno do kompromisa, jeste gubitak kontrole nad „osvojenom“ teritorijom. Upravo se taj pristup, u kasnijem dijelu agresije, pokazao kao efikasan s obzirom da su pregovori vezani za Dejtonski mirovni sporazum počeli kada su bosanski Srbi, najviše zahvaljujući NATO udarima, izgubili kontrolu nad velikim dijelom teritorije koju su prethodno kontrolisali.

To je bio i ključni razlog zbog kojeg su bosanski Srbi na samoprovlanom parlamentu, u dva navrata, odbili prihvatići Vance-Owenov plan. Iako je Slobodan Milošević, zbog straha od sankcija sa kojima mu je međunarodna zajednica zaprijetila kroz UN-ove rezolucije vršio veliki pritisak na Karadžićeve bosanske Srbe da prihvate plan, oni su to konstantno odbijali. Neuspješan je čak bio i veliki srpski ideolog, Dobrica Ćosić, koji je bosanskim Srbima poslao pismo, pročitano od strane Miloševićevog ministra vanjskih poslova, Vladislava Jovanovića u Bijeljini. U tom pismu se navodi:

„Nije sad pravo vrijeme da se nadmećemo rodoljubljem. Sad je pravo vrijeme za hrabru, promišljenu i dalekosežnu odluku. Nemate pravo deset miliona građana Jugoslavije izlagati opasnosti međunarodnih sankcija, samo zbog preostalih neriješenih pitanja koja su kudikamo nevažna od do sada postignutih rezultata. Samo vam želimo reći da u svojim zahtjevima morate biti umjereni...ne očekujemo da će postupak zamišljen Vance-Owenovim planom biti korišten za donošenje odluka koje bi bile vrlo štetne srpskim interesima, ne samo zato što bi to bilo nelogično i nepošteno, nego i zato što će se prema postupcima zamišljenim planom, sve odluke morati donijeti uz pristanak srpske strane, a i zato što bez pristanka srpske strane Bosna i Hercegovine uopće neće moći funkcionirati...ovo je piranje rata ili mira, a mi smo za mir, častan mir koji vam jamči jednakost i slobodu. Drugi izbor je nepotreban rat koji bi sad, kad je srpski narod u Bosni i Hercegovini dobio jednakost i slobodu i kad ima mogućnosti da zadrži većinu teritorija, donio samo nesreću, patnju i nasilje vama i drugima.“ (Silber i Little 1996, 275-276).

I pored toga bosanski Srbi su odbacili plan čime Slobodan Milošević gubi kontrolu nad bosanskim Srbima (Kurtćehajić 2017, 291). Dan nakon što su bosanski Srbi odbili Vace-Owenov mirovni plan na snagu je uslijedila Rezolucija 820 (Rezolucija 820 1993) Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, sa kojom se pooštravaju sankcije Jugoslaviji.

Posljednja nada da ovaj plan uspije dolazi prvog i drugog maja 1993. godine u Atini, gdje je održan sastanak u kojem su bosanski Srbi očekivali nastavak pregovora, a bili su suočeni sa velikim pritiskom da prihvate plan. Ono što je interesantno jeste da su ovom skupu prisustvovali i lideri iz Hrvatske i Srbije, tj. samoprozvane Savezne Republike Jugoslavije.

Slobodan Milošević je pokušao da zastraši bosanske Srbe, kazavši im da je iz tajnih izvora saznao da će NATO bombardovati srpske položaje u Srbiji i u Bosni ako se nastavi sa odbijanjem plana, iz čega se jasno vidi da je Miloševiću bilo izuzetno važno da se riješi sankcija koje je dobio od međunarodne zajednice (Kurtćehajić 2017, 292).

Zbog ogromnih pritisaka na delegaciju bosanskih Srba, koji su dolazili u valovima bez prestanka, delegaciji bosanskih Srba, Karadžiću, Krajišniku i Koljeviću je bilo jasno da ih neće pustiti dok ne potpišu plan te su uz prethodno vijećanje donijeli odluku da Karadžić potpiše plan uz uslov da ga samoprozvani parlament srpski parlament potvrdi (Silber i Little 1996, 279).

Nakon Karadžićevog potpisivanja, uslijedilo je veliko slavlje, pri čemu je Cyrus Vance bio ubjedjenja da je uspješno okončao svoju misiju nakon čega se zahvalio na dužnosti te je na njegovo mjesto imenovan Thorvald Stoltenberg, norveški političar, bivši ministar vanjskih poslova te države.

Iako je radovanje zbog Karadžićevog potpisa bilo slatko, bilo je uzaludno, jer je samoprovani srpski parlament, na sjednici održanoj 6. maja na Palama, odbio ratificirati Karadžićev potpis iz Atine, a od pomoći nisu bila ni nagovaranja i prisustvo Miloševića, Bulatovića i Čosića. Samo je mali broj zastupnika samoprovlanog parlamenta bio pod uticajem Miloševića izjasnivši se za prihvatanje plana, a među njima je bio i trenutni predsjednik manjeg bosanskohercegovačkog entiteta, Milorad Dodik (Petrisch 2002, 32).

Kao rezultat propadanja ovog plana javili su se još veći problemi po Bosnu i Hercegovinu, pa je tako u maju 1993. godine došlo do izbijanja teških borbi u Mostaru između Bošnjaka i bosanskih Hrvata. Iako su Alija Izetbegović i Mate Boban već 18. maja potpisali sporazum o prekidu vatre, ovaj, kao i brojni drugi sporazumi se nije poštovao (Kurtćehajić 2017, 293).

Umjesto mira, ovaj plan je doveo do izbijanja sukoba između bosanskih Hrvata i Bošnjaka, da bi 24. avgusta 1993 godine bosanski Hrvati proglašili Hrvatsku Republiku Herceg-Bosnu (Čekić 2004, 965).

Tako se ponovo probudio projekat „velike Hrvatske“, koji je baš kao velikosrpski projekat koji je predvodio Milošević možda u nešto manjem intenzitetu, imao za cilj razbijanje Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina se našla u praksama surove ratne agresije velikosrpskog i velikohrvatskog državnog nacionalizma kao državnog teritorijalnog nacionalizma (Zgodić 2012, 34). Treba naglasiti kako niti jedan od dva pomenuta državna nacionalizma nisu bili patenti tog vremena već su imali višedecenijsku historiju, a korijeni ovih državnih projekata imaju korijene još u 19. vijeku (Zgodić 2012, 34-35).

4.3.2. Oblik državnog uređenja prema Vance-Owenovom planu

Prema predloženom ustavnom uređenju jasno se vidi da bi Bosna i Hercegovina, da je Vance-Owenov plan usvojen, bila složena država te da bila organizirana po *federalnom uređenju*.

Složena država je tvorevina koja se prvi put formirala u antičko doba tako što su se države udruživale u saveze, pri čemu su se odricale jednog dijela svog suvereniteta u korist državne vlasti (Muhić 1999, 104). Shodno intenzitetu odricanja suvereniteta javljaju se dva oblika složenih država, federacija i konfederacija. Oba ova oblika su već ranije ukratko objašnjena.

S obzirom da bi Bosna i Hercegovina, kroz predviđen plan, bila reorganizirana te uzimajući u obzir nekoliko važnih stvari: „da bi jedino Bosna i Hercegovina uživala međunarodno-pravni subjektivitet što ne bi bio slučaj sa provincijama; da bi postojala puna sloboda kretanja unutar Bosne i Hercegovine; da je vanjska politika, carinski sistem međunarodna trgovina u isključivoj nadležnosti centralnih organa, dakle Bosne i Hercegovine; da se potvrđuje jedinstveni ekonomski i socijalno-politički prostor Bosne i Hercegovine“ (Begić 1997, 114), nema sumnje da bi Bosna i Hercegovina spadala u kategoriju *federalno uređenih država*, da je Vance-Owenov plan bio uspješan.

4.4. Owen-Stoltenbergov mirovni plan

Owen-Stoltenbergov mirovni plan za Bosnu i Hercegovinu je od svih ponuđenih mirovnih planova vjerovatno bio najlošija opcija za državu Bosnu i Hercegovinu. Ovaj plan nastaje na ruševinama Vance-Owenovog plana, gdje strana bosanskih Srba, kao jedini krivac za propast Vance-Owenovog plana, ne biva kažnjena za nekooperativnost. Prijetnje međunarodne zajednice da će bombardovati srpske položaje se nisu pokazale kao učinkovite, s obzirom da su bosanski Srbici nastavili sa svojom tvrdoglavostu ne prihvatajući plan i nastavljući sa progonima i etničkim čišćenjem nesrpskog stanovništva na teritorijama koje kontrolišu.

Mora se napomenuti da je odsustvo reakcije međunarodne zajednice dodatno „osokoliko“ bosanske Srbe. Međunarodna zajednica je prijetila zračnim udarima ukoliko bosanski Srbici ne prihvate Vance-Owenov plan, nije izvršila udare, a u međunarodnoj politici je jasno da ako se prijeti, a ne postoji spremnost da se prijetnja realizuje javlja se mogućnost da neprijatelj postane još agresivniji i da vas ne shvati ozbiljno što je i bio slučaj (Kurtćehajić 2017, 294). Propast Vance-Owenovog plana, koji je vjerovatno bio najkompleksniji prijedlog za mir u Bosni i Hercegovini, nije mnogo naštetila glavnim krivcima za njegovu propast bosanskim Srbima (Mulaosmanović 2012), a to ih je ohrabrilo jer su smatrali da mogu odbijati sve zahtjeve međunarodne zajednice, bez posljedica.

Poznato je da Sjedinjene Američke Države, u ovoj fazi nisu bile previše uključene u dešavanja u Bosni i Hercegovini, a činjenica je da je zvanična politika Velike Britanije dobri dijelom uticala da se oslabi američka namjera da krene u konkretnu vojnu akciju u Bosni i Hercegovini. Ključni argument koji su Britanci koristili da odvrate Sjedinjene Države od uključivanja u problem Bosne i Hercegovine, što je najviše uticalo i na odsustvo vojne akcije međunarodne zajednice, jeste da je Velika Britanija bila ta koja je imala čizmu na terenu te da Sjedinjene Američke Države ne razumiju problem Bosne i Hercegovine, jer je to *Problem iz pakla* (Kurtćehajić 2017, 294-295). Nedjelovanje međunarodne zajednice je najviše pomoglo strani bosanskih Srba koja je bila daleko najbolje naoružana strana u Bosni i Hercegovini.

Stav i politika Velike Britanije, koja je odvraćala Sjedinjene Američke Države, ali i međunarodnu zajednicu od vojne akcije u Bosni i Hercegovini je oštro kritizirala *Margaret Thatcher*, koja se zalagala da Velika Britanija bude aktivnija u sačuvanju višenacionalne Bosne i Hercegovine, međutim, Thatcher je bila izvan zvanične politike Velike Britanije te su se njena nastojanja da pomogne Bosni i Hercegovini svodila na kritiku britanske politike prema Bosni i Hercegovini (Sims 2003, 39).

Nastojanje međunarodne zajednice da riješi problem u Bosni i Hercegovini se sveo na loše pokušaje, a neprihvatanje Vance-Owenovog plana od strane bosanskih Srba, ne samo da je produžilo agresiju na Bosnu i Hercegovinu, već je i dovelo i do sukoba Bošnjaka i bosanskih Hrvata. Bosanski Hrvati su se ohrabrili činjenicom da međunarodna zajednica ne samo da nije kaznila bosanske Srbe za njihovu neposlušnost, nego ih je čak i nagradila time što jeće iduća rješenja i planovi ići njima u prilog, ne bi li bosanski Srbi bili kooperativniji nakon što dobiju ustupke međunarodne zajednice. Ponovo se nametao zaključak koji dovodi nazad do važnog međunarodnog principa koji je pomenut, a radi se o trenutnom stanju na terenu – najbolje će proći ona strana koja bude kontrolirala najveći dio teritorije. Upravo je takvo razmišljanje bilo ključ za aktivan angažman bosanskih Hrvata da vojno zauzmu što je moguće veći dio teritorije.

Velika Britanija je zagovarala ideju da se u Bosni i Hercegovini radi o građanskom ratu te da se u to ne treba miješati, a čak i tada je bilo jasno, a to je potvrđeno na brojnim presudama međunarodnih i drugih sudova, da se nije radilo ni o kakvom građanskom ratu.

Iz ovoga se jasno da vidjeti da je Bosna i Hercegovina bila suočena sa agresijom jedne od najbolje naoružanih država Evrope te da su zagovornici nemiješanja htjeli pod svaku cijenu

izbjеći intervenciju lažno predstavljajući situaciju u Bosni i Hercegovini kao građanski rat u kojem svaka strana snosi krivicu (Kurtćehajić 2017, 296). Da je argumentacija Velike Britanije bila nelogična pokazuju i sankcije koje je međunarodna zajednica uvela za Srbiju. Koja je poenta upućivanja sankcija ka Beogradu, ako se radi o građanskom ratu. Kontradiktornost je velika, ali je nekim čudom Britanija uspjela da koristi argument građanskog rata kako bi zaustavila međunarodnu intervenciju.

U ovakvoj situaciji, gdje je međunarodna zajednica očigledno tražila svaki način da izbjegne vojnu intervenciju u Bosni i Hercegovini i na taj način urazumi bosanske Srbe, da barem u najmanjoj mjeri budu kooperativni, kako bi se moglo iznaći rješenje, međunarodna zajednica prepušta Hrvatskoj i Saveznoj Republici Jugoslaviji da kroje sudbinu Bosne i Hercegovine, iako su upravo te dvije države bile glavni zagovornici razbijanja Bosne i Hercegovine. U tako, za Bosnu i Hercegovinu nepovoljnim uvjetima, međunarodna zajednica dozvoljava Franji Tuđmanu i Slobodanu Miloševiću da se izdignu kao pokretači i inicijatori mirovnog plana za Bosnu i Hercegovinu. Zaista je velika nejasnoća kako je međunarodna zajednica dozvolila da ova dva pojedinca igraju tako bitnu ulogu u stvaranju miru u Bosni i Hercegovini.

Plan Milošević-Tuđman, o konfederalizaciji Bosne i Hercegovine, koji su podnijeli u Ženevi 16. juna 1993. godine (Heartman 1999, 215), djelimično je izmijenjen i modificiran, te nešto kasnije predstavljen kao zvanični mirovni plan za Bosnu i Hercegovinu, danas poznat kao Owen-Stoltenbergov mirovni plan.

Prema prijedlogu mirovnog plana Owena i Stoltemberga, unutarnje uređenje Bosne i Hercegovine je utvrđeno u okviru *Sporazuma o Bosni i Hercegovini*, koji je u svojoj prvoj verziji imao četiri dijela i to:

- 1) *Ustavni sporazum Saveza Republika Bosne i Hercegovine*;
- 2) *Okončanje sukoba*;
- 3) *Saradnja u pogledu humanitarnih djelatnosti*;
- 4) *Preliminarni Sporazum s Republikom Hrvatskom o primjeni Konvencije iz 1965. o tranzitnoj trgovini zemalja bez izlaza na more* (Begić 1997, 149).

Bosna i Hercegovina bi prema ovom planu izgubila državni i *ustavno-pravni kontinuitet*, iako bi i dalje ostala članica Ujedinjenih nacija, međutim tek na osnovu Ustavnog sporazuma iz ovoga plana bi Bosna i Hercegovina bila konstruisana kao *Savez konstitutivnih republika*, a u ustavno-pravnom smislu, ovaj ugovor je tipičan konfederalni ugovor iako se ugovornice tekstualno ne nominiraju kao države (Begić 1997, 149-150).

Prema odredbama navedenog Ugovora kojim se konstitutivnim republikama pridružuje pravo da autonomno odrede ovlaštenja kako za sebe, tako i za druge entitete ili subjekte može se izvući jasan zaključak da izvorni suverenitet, koji obuhvata ustavnu i zakonodavnu vlast, nedvojbeno pripada konstitutivnim republikama (Begić 1997, 150).

U nadležnosti Saveza bi bile samo one ovlasti koje su utvrđene Sporazumom, a one uključuju institucije:

- 1) *Predsjedništvo Saveza*, sačinjeno od predsjednika ili imenovani od strane zakonodavnog organa svake od konstitutivnih jedinica, sa rotiranjem u predsjedavanju svaka četiri mjeseca, a odluke bi se donosile isključivo na osnovu konsenzusa;
- 2) *Vijeće ministara*, sa premijerom i ministrom vanjskih poslova, koji bi se rotirali na godišnjem nivou, i sa drugim ministrima koje bi imenovalo Predsjedništvo, dok bi generalnu odgovornost imao Savjet za politiku Saveza;
- 3) *Skupština saveza* koju čini 120 predstavnika, od kojih je po trećina izabrana od strane zakonodavnog organa svake konstitutivne republike;
- 4) *Vrhovni sud, Ustavni sud i Sud za ljudska prava* (Begić 1997, 152)

Iako je ova struktura na prvu zvuči impresivna, a možda čak i prihvatljiva, sam način funkcionisanja i donošenja odluka, odnosno izbora pojedinaca u ove institucije dovodi do zaključka da je njihov karakter samo „dekorativan“, s obzirom da nemaju toliko značajne ovlasti (Kurtćehajić 2017, 297). Tako se na primjer može pogledati u *Saveznu skupštinu* te je moguće jasno vidjeti da ona iako broji impresivan broj predstavnika, njena stvarna uloga je poprilično marginalizirana i svedena na usvajanje zakona u nadležnosti Saveza, a osim članstva u Ujedinjene nacije, za savez nije bilo određeno niti jedno izvorno ovlaštenje (Begić 1997, 152)

Iako je bilo predviđeno da se secesija neće moći raditi jednostrano te da će biti potrebno dostaviti predmet Ujedinjenim nacijama za razmatranje, ukoliko se ovakvo pitanje pojavi, protagonisti sa srpske, ali i sa hrvatske strane su znali da državna organizacija Bosne i Hercegovine po ovom principu nije dugog vijeka trajanja (Kurtćehajić 2017, 298) te da će ih ovakva organizacija približiti cilju rasподjele Bosne i Hercegovine.

Predsjednik Predsjedništva Bosne i Hercegovine, Alija Izetbegović je strahovao za sudbinu Bosne i Hercegovine, ali je na prvom zasjedanju Skupštine Bosne i Hercegovine, od početka agresije na Bosnu i Hercegovinu, održanoj 27. i 28. avgusta 1993. godine, u svom uvodnom izlaganju izjavio kako se Bosna i Hercegovina nalazi između dva ostrašena nacionalizma te kako je jako teško braniti koncept jedinstvene i cjelovite Bosne i Hercegovine, zbog čega ističe kako za historiju treba ostati zapisano da je podjela Bosne i Hercegovine bila nametnuta, a ne da je to bila njegova želja, odnosno želja njegovih bliskih saradnika (Begić 1997, 143). Strah Predsjednika Izetbegovića se može vidjeti u njegovoj izjavi u vrijeme kada je ovaj plan bio aktuelan u kojoj je rekao kako se osjeća kao žednik kojeg šalju u pustinju po vodu (Silber i Little 1996, 302).

Treba se istaći da je najvjerovaljniji motiv zbog kojeg je Izetbegović dao preporuku Skupštini Bosne i Hercegovine da se ide u smjeru prihvatanja ovog plana zapravo zaustavljanje terora nad Bošnjacima i Bosnom i Hercegovinom. Usljed nedostatka volje međunarodne zajednice da realno i na fer osnovi pristupi problemu Bosne i Hercegovine, Izetbegović je bio primoran da barem na neki način spasi što se spasiti da.

Međutim, zaključci skupštine Bosne i Hercegovine otežavaju medijatorima da prihvate Owen-Stoltembergovu ideju, ukoliko se njeni temelji ne izmjene. Tako su mirovni pregovori u Ženevi trebali biti nastavljeni u pravcu iznalaženja rješenja, ali na način koji osigurava trajan i pravičan mir državno-pravni kontinuitet i međunarodno-pravni subjektivitet Bosne i Hercegovine (Begić 1997, 143).

Ustavni sporazum u Savezu republika je trebao doživjeti značajne promjene u dva pravca: 1) jasno preciziranje da se ne radi o prestanku kontinuiteta Bosne i Hercegovine, odnosno o njenom ukidanju, već da se radi o transformaciji njenog unutarnjeg državog ustrojstva u tri republike; 2) jasno definirati funkcije koje ima savezna vlast, a pri čemu je postavljen minimum ispod kojeg se

ne može ići, a on pored međunarodno-pravnog subjektiviteta, uključuje i međunarodne trgovine, državljanstvo, kontrolu granica, osnove ekonomskog i pravnog sistema (Kurtćehajić 2017, 299).

Osim toga, Skupština Bosne i Hercegovine je zaključila da genocid ne smije biti kriteriji za prisvajanje određene teritorije, instistirajući na korištenju popisa stanovništva iz 1991. godine kao osnovnom kriteriju za crtanje granica (Begić 1997, 144). Konačno, tražilo se poboljšanje ustavnog statusa Sarajeva te da Mostar bude drugi grad koji će dobiti isti tretman kao Sarajevo (Begić 1997, 144).

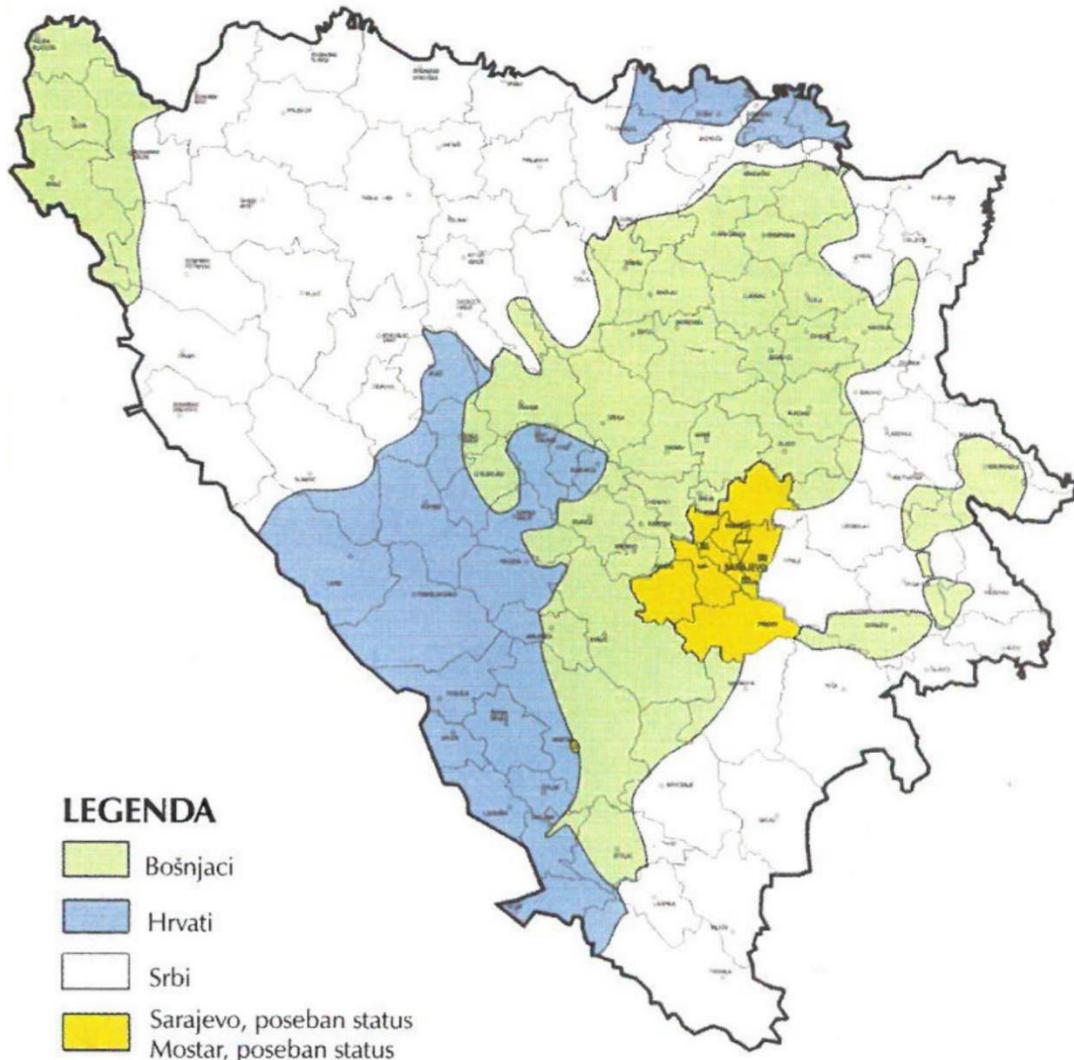
Što se tiče teritorije, odnosno unutarnjeg razgraničenja, vrijedi naglasiti da je oblik državnog uređenja koji bi bio implementiran prema ovom planu, bitan faktor zbog kojeg unutarnje granice imaju još veći značaj u odnosu na Vance-Owenov plan, s obzirom da bi prema novom planu Bosna i Hercegovina bila konfederalizirana.

Prvi prijedlog po pitanju granica je predviđao da republika sa većinskim bošnjačkim stanovništvom dobije 28,29% cjelokupne teritorije Bosne i Hercegovine; republika sa većinskim hrvatskim stanovništvom se trebala zadovoljiti sa 16,59% teritorije Bosne i Hercegovine; republika bosanskih Srba je trebala da zauzme oko 52,08% teritorije Bosne i Hercegovine; Oblast Sarajeva bi se prostirala na oko 3% teritorije, s tim da bi ovaj prostor pripadao republikama sa većinskim bošnjačkim stanovništvom i stanovništvom bosanskih Srba; za Mostar je predviđeno da čini 0,4% teritorije te da predstavlja posebnu zonu teritorije Bosne i Hercegovine (Begić 1997, 157).

Mapa 4: Plan Owen – Stoltemberg (avgust 1993.)

Konstitutivna republika	% stanovništva BiH	% vlastite nacije			Ostali % od ukupnog broja od BiH	% površine
		Bošnjaci	Hrvati	Srbi		
Bošnjaka	37,26	54,26	31,00	17,70	34,76	28,29
Hrvata	11,60	5,56	42,50	4,20	5,86	16,59
Srba	37,74	25,43	19,10	66,37	33,74	52,08
Mostar	1,74	1,35	2,80	1,03	4,00	0,04
Sarajevo	11,66	13,40	4,60	10,70	21,64	3,00

Tabela 3: Plan Owen – Stoltemberg (avgust 1993.)
Izvor: (Begić 1997, 160)

Mapa 4: Plan Owen – Stoltenberg (avgust 1993.)
Izvor: (Begić 1997, 160)

narod sa oko 47,4% učešća u broju stanovnika, prema popisu iz 1991. godine, trebali da se zadovolje sa 28% teritorije, dok su bosanski Srbi u broju stanovnika učestvovali sa oko 31% stanovnika, a trebali su da dobiju kontrolu nad oko 52,08% teritorije Bosne i Hercegovine.

Ovo ukazuje na to da je svijet zaboravio na principe Londonske konferencije na kojoj je stavljen temelj koji kaže da se neće priznati niti jedan rezultat ostvaren silom (Kurtćehajić 2017, 300).

Bošnjačko suprotstavljanje ponuđenim rješenjima je bio ključni razlog zbog kojeg je međunarodna zajednica djelimično izmijenila model za mir u Bosni i Hercegovini. Tako je

predstavljen novi prijedlog na ministarskom sastanku članica Evropske unije održanom 22. decembra 1993. godine, kako bi se bošnjačka strana privolila da prihvati ponuđeni plan.

Prema drugoj ideji zaključeno je da republika sa većinskim bošnjačkim stanovništvom obuhvata oko 33,33% teritorije Bosne i Hercegovine, dok je republika sa većinskim hrvatskim stanovništvom trebala dobiti 17,50% teritorije, a „republika bosanskih Srba“ je trebala da se zadovolji sa 49% teritorije Bosne i Hercegovine (Begić 1997, 159).

Iako je drugi prijedlog u sklopu Owen-Stoltembergovog plana dao određene ustupke, ni on nije doživio bolju sudbinu jer se na pregovorima 18. januara i 12. februara 1994. godine nije postigla saglasnost oko pojedinih spornih područja te su ideje i događaji vezani za Owen-Stoltembergov plan počeli padati u vodu već u drugoj polovini mjeseca februara, s obzirom da su se pojavile nove inicijative koje se ogledaju u Washingtonskom sporazumu i planu Kontakt grupe (Kurtćehajić 2017, 300).

4.3.1. Oblik državnog uređenja prema Owen-Stoltembergovom planu

Već je rečeno kako je ovaj plan stvorio osnov za državno uređenje koje bi se zasnivalo na formiranju *Saveza republika*. Ovdje bi tri republike, Bošnjaka, bosanskih Srba i bosanskih Hrvata oformila savez koji bi konstruirao Bosnu i Hercegovinu organiziranu prema *konfederalnom uređenju*.

Iako nisu bile formalno okarakterisane kao države, tri republike bi u velikoj mjeri zadržale veliki stepen nezavisnosti. U klasičnoj koncepciji konfederacije, države koje forme konfederaciju su te koje zadržavaju pravo samoopredjeljenja.

Istina je da se prema ovom prijedlogu samoopredjeljenje republika za odvajanje od Bosne i Hercegovine ne bi zasnivalo na jednostranoj želji republika; već je propisano da se predmet, ukoliko se neka od republika odluči da više ne želi nastaviti postojanje u sklopu Bosne i Hercegovine dostavi pred Ujedinjene nacije koje će odlučiti o slučaju (Kurtćehajić 2017, 298).

Ipak protagonistima velikosrpske, kao i velikohrvatske politike je bilo jasno da se radi o konfederaciji koja je po definiciji oblik labavog povezivanja država te da će se nakon određenog vremena, uz dobru pripremu moći razbiti Bosna i Hercegovina. Također, čak i da Bosna i Hercegovina nastavi postojanje kako je definisano inicijalno ovim planom, velikosrpska i

velikohrvatska politika bi bile zadovoljne, jer i na taj način imaju kontrolu nad dijelom Bosne i Hercegovine koji su smatrali svojim interesnim područjem. U tom slučaju, Bosna i Hercegovina bi bila cjelovita samo na papiru, a faktički bi bila razdijeljena, kako su to željeli zagovornici razbijanja Bosne i Hercegovine.

Uz to, činjenica da Bosna i Hercegovina, prema ovom planu ne bi nastavila svoj kontinuitet, već bi se gledala kao novoformljena država, je dovoljno da se lako zaključi da je ovo bila ubjedljivo najgora opcija po Bosnu i Hercegovinu.

4.5. Washingtonski sporazum

Nakon neuspjeha Owen-Stoltembergovog plana, bosanski Srbi su počeli sa još agresivnijim napadima podižući intenzitet svoje agresije i terora nad nesrpskim stanovništvom Bosne i Hercegovine, uglavnom nad Bošnjacima. Podlost bosanskih Srba se mogla vidjeti u njihovom odnosu prema većim ratnim zločinima, gdje su na primjer, nakon svakog većeg granatiranja i masakra u Sarajevu, poput onoga koje se dogodilo 5. februara 1994. godine na gradskoj tržnici *Markale*, umjesto prihvatanja krivice odigrali kartu kojom bi optičivali Bošnjake, tvrdivši da su Bošnjaci napravili masakr te za to optužili bosanske Srbe ne bi li izazvali međunarodnu intervenciju ka položajima bosanskih Srba (Kurtćehajić 2017, 301). Na takve načine, Srbi i bosanski Srbi su konstantno tražili načine da laž prikažu kao istinu, što možda i najbolje pokazuje i karakter velikosrpskog nacionalizma, koji postoji i ima potpuno isti karakter i danas.

Iako su se koristili ovakvim podmuklim metodama, svijet je bio svjestan ko je pravi krivac za horor u Bosni i Hercegovini, međutim, u dosta slučajeva, bosanski Srbi su uspjeli da unesu sumnju među ljude koji donose odluke te na taj način u najmanju ruku uspore reakciju međunarodne zajednice. Ipak, nakon *Masakra na Markalama* od februara 1994. godine, NATO je uputio ultimatum bosanskim Srbima da sklone svo teško naoružanje oko Sarajeva.

Sjedinjene Američke Države su do sada imale vrlo pasivnu ulogu kada je u pitanju problem u Bosni i Hercegovine. Međutim, do nakon što su evropske inicijative za rješavanje problema Bosne i Hercegovine jedna za drugom propadale, Sjedinjene Američke Države se odlučuju na za Bosnu i Hercegovinu izuzetno važan korak, a to je njihova aktivnija uloga u Bosni i Hercegovini. Iako su Sjedinjene Države dale Evropi dovoljno vremena da riješe problem Bosne i Hercegovine,

uz stav da se radi o evropskom problemu sa kojim se evropske sile mogu adekvatno nositi, strahote koje su proizvedene u Bosni i Hercegovini su *Amerikancima* pokazale da Evropa nije dorasla problemu. Uplitanje Sjedinjenih Američkih Država u problem Bosne i Hercegovine je bio „šamar“ Evropi, jer je to podcrtavalo američku superiornost u vođenju međunarodne politike (Kurtćehajić 2017, 302), čak i na evropskom tlu.

Prvi plodovi američke inicijative da riješi problem Bosne i Hercegovine je bio sklapanje mira između Bošnjaka i bosanskih Hrvata, pa je tako 18. marta 1994. godine potpisana *Washingtonski sporazum*, koji je uspostavio Federaciju Bosne i Hercegovine.

Potpisnici sporazuma iz Washingtona su bili predsjednik Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović, predsjednik Hrvatske, Franjo Tuđman te Haris Silajdžić i Krešimir Zubak, a kao svjedoci, potpisivanju sporazuma su prisustvovali predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, Bill Clinton te drugi američki zvaničnici.

Washingtonski sporazum je imao nekoliko sastavnih dijelova, i to: *Prijedlog ustava Federacije Bosne i Hercegovine*, *Preliminarni sporazum o uspostavljanju konfederacije između Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske te Sporazum koji obezbeđuje pristup Jadranskom moru kroz teritoriju Hrvatske i Sporazum kojim Hrvatska dobiva pravo tranzita kroz općinu Neum* (Begić 1997, 165-166). Također, u sklopu Washingtonskog sporazuma je bio i *Vojni sporazum* Zaključen u splitu 12. marta 1994. godine (Begić 1997, 166).

Mora se napomenuti da su Washingtonskom sporazumu prethodile bitke koje su se vodile između Bošnjaka i bosanskih Hrvata, potpomognutih od strane Republike Hrvatske, a na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine. Zbog toga, Bosna i Hercegovina se našla usred dvostrukе agresije. Sa jedne strane, agresiju je izvršavala Srbija, a sa druge Hrvatska. Treba istaći kako je međunarodna zajednica, zbog uplitanja Hrvatske u problem u Bosni i Hercegovini zaprijetila sankcijama, kao što je to bio slučaj i prema Srbiji.

Tako je na primjer njemački kancelar Kohl u televizijskom intervjuu izjavio da „*hrvatski lideri nisu uspjeli da održe zakletvu, datu kada ih je priznala međunarodna zajednica, da neće vojno intervenirati u susjednim zemljama. Hrvatska ne drži svoja obećanja. Ovo je skandal i mi to moramo najoštrije osuditi*“ (Begić 1997, 166).

Sa takvim mišljenjem, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je zaprijetilo sankcijama ako Hrvatska ne povuče svoje trupe iz Bosne i Hercegovine, međutim, vrijedi istaći i podmukli stav Hrvatske, iz kojeg se može zaključiti da su silno željeli rasparčati Bosnu i Hercegovinu, pa je tako tadašnji hrvatski šef *Ureda za izbjeglice*, A. Rebić rekao da „*ako Hrvatskoj budu nametnute sankcije, uputiće hiljade bosanskih izbjeglica u zemlje koje podržavaju takve mjere*“ (Begić 1997, 167).

U takvoj sitauciji, administracija Billa Clintona je igrala ključnu ulogu da se Hrvatska urazumi. Na nekoliko sastanaka zvaničnici Sjedinjenih Američkih Država su Franji Tuđmanu stavili do znanja da ne može voditi dvostruku politiku koju je u tom trenutku vodio. Nemoguće je ostvariti animirajući utjecaj na međunarodnoj sceni kako bi se pružila pomoć Republici Hrvatskoj, budući da se jedan značajan dio njenog teritorija nalazi pod kontrolom srpske populacije, a paralelno s tim ista ta država aktivno poduzima korake koji vode ka fragmentaciji teritorije Bosne i Hercegovine, s namjerom da jedan dio te teritorije bude pripojen Hrvatskoj. Ova složena situacija stvara izazove za međunarodnu zajednicu koja se suočava s potrebom da postigne ravnotežu između promoviranja regionalne stabilnosti i poštivanja suvereniteta država.

Zbog toga, administracija predsjednika Billa Clintona je prenijela predsjedniku Tuđmanu poruku da ukoliko ima namjeru preuzeti dio teritorije Bosne i Hercegovine, odnosno dio teritorije Bosne i Hercegovine pripojiti Hrvatskoj, mora biti svjesna da će to rezultirati gubitkom podrške Washingtona za povrat kontrole nad teritorijama Hrvatske koje su tada bile pod čizmom Srba (Silber i Little 1996, 318).

Osim čvrstog stava Clintonove administracije prema Hrvatskoj, treba istaći i drugi bitan faktor koji je bio od izuzetnog značaja za stvaranje ambijenta u kojem je kasnije prihvaćen Washingtonski sporazum. Radi se o *Saboru Hrvata Bosne i Hercegovine* koji je održan 6. februara 1994. godine u Sarajevu, odnosno o *Zastupničkom domu hercegbosanskog Sabora* održanog u Livnu, dva dana kasnije (Begić 1997, 168).

Tako je *Sabor Hrvata Bosne i Hercegovine* ponudio potpuno novi pristup u iznalaženju mirovnog sporazuma, u odnosu na čelnike HDZ-a, a izuzetno važnu ulogu odigrao je bosanskohercegovački političar, Ivo Komšić, koji ističe da je „*njegov cilj da se preokrene tok mirovnog pregovaranja, i da rat ne može stati dok se ne izmijeni plan koji favorizira otimanje teritorija. Nudimo plan koji ukida razloge za vojne pohode. Bit plana je očuvanje države, njenih*

institucija i teritorija. Međunarodno priznanje naše države je kapitalno, i stoga naš adut. Granice, dakle, možemo očuvati samo ako sačuvamo institucije države i ovaj plan se na otme zasniva. Mi želimo da se država ustroji na nov način, a ne da se rasparčava i podijeli“ (Begić 1997, 169).

Na skupu Sabora su ponuđene dvije verzije rješenja kada su u pitanju mape, trostepena sa sedamnaest kantona i četverostepena sa tri republike i isti broj kantona te sa Sarajevom, Mostarom i Banja Lukom kao eksteritorijalnim zonama, a posebna je vrijednost prijedloga vezana za *Bijele zone* u kojima su relativna većina jednog od naroda koja odudara od većinskog naroda republike, pa bi tako svaka od republika u svom sastavu imala po dva kantona po dva kantona koja bi bila bijela zona (Begić 1997, 169).

Također, na ovom skupu, Sabor je usvojio Deklaraciju koja naglašava da Sabor kao vrhovno političko predstavničko tijelo *hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini*, potvrđuje da je državna cjelovitost Bosne i Hercegovine vitalni interes hrvatskog naroda te da Sabor zahtijeva hitan prekid svih ratnih djelovanja na svim bojištima (Begić 1997, 169). To je bio prvi uslov da se pregovorima riješi problem u Bosni i Hercegovini.

U posebnoj *Odluci i pregovorima za razrješenje krize u Bosni i Hercegovini* ističe se da predstavnici određeni od *Hrvatske republike „Herceg-Bosne“* ne mogu zastupati Hrvate u cjelini te da Sabor određuje da interese bosanskohercegovačkih Hrvata u narednim fazama pregovora zastupa i predsjednik Sabora, ali i drugi predstavnici koje ovlasti *Hrvatsko narodno vijeće*, kao i da se novi mirovni projekat predloži Skupštini Bosne i Hercegovine na usvajanje (Begić 1997, 169-170).

Postavljanje jasnog stava za cjelovitu Bosnu i Hercegovinu na Saboru, zajedno sa pritiskom Sjedinjenih Američkih Država, stvorili su se preduslovi za pomirenje između Bošnjaka i bosanskih Hrvata te je kao rezultat uspostavljena *Federacija Bosne i Hercegovine*.

Na osnovu sporazuma iz Washingtona, Ustavotvorna skupština Federacije Bosne i Hercegovine donosi *Odluku o proglašenju Ustava Federacije Bosne i Hercegovine* na sjednici održanoj 30. marta 1994 godine. Nakon usvajanja *Ustavnog zakona o dopunama Ustava Republike Bosne i Hercegovine*, stvorio se preduslov za legitimno donošenje *Ustava Federacije Bosne i Hercegovine* koji bi jedan dio Bosne i Hercegovine transformisao na federalnim osnovama.

Iako ovim rješenjem Republika Bosna i Hercegovina kao međunarodno priznata država i Federacija Bosne i Hercegovine, kao entitet te države paralelno egzistiraju, međunarodni subjektivitet, teritorijalni integritet i kontinuitet Bosne i Hercegovine ostaje u isključivoj nadležnosti Republike Bosne i Hercegovine.

Federacija Bosne i Hercegovine je zamišljena kao entitet koji ima raspodjelu nadležnosti između federalnih organa i kantona kao federalnih jedinica, postavljena tako da onemogućava centrifugalne sile koje bi mogle uzdrmati njen temelj; radi se o *federaciji kantona*, a ne nacionalnih teritorija što bez sumnje smanjuje snagu za razbijanje ovakve formacije (Kurtćehajić 2017, 305).

Što se tiče raspodjele nadležnosti između Federacije i kantona prihvaćen je princip u kojem postoje jasno definirane isključive nadležnosti kantona, zajedničke nadležnosti Federacije i kantona, kao i isključive nadležnosti Federacije.

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, u članu 1 *Podjele nadležnosti između Federalne i Kantonalne vlasti*, definiraju se isključive nadležnosti Federacije, a to su:

- „a) vođenje vanjskih poslova;
- b) organiziranje i vođenje odbrane Federacije i zaštita njenih granica, uključujući ustanovljene zajedničke komande armijskih snaga Federacije, nadzor nad vojnom proizvodnjom i zaključivanje vojnih sporazuma;
- c) državljanstvo;
- d) utvrđivanje ekonomске politike, uključujući planiranje i obnovu i politiku korišćenja zemljišta na federalnom nivou;
- e) uređivanje trgovine, uključujući carine, međunarodnu trgovinu i finansije, trgovinu unutar Federacije, prava industrijskog vlasništva, standardizaciju proizvoda, papire od vrijednosti i komunikacije;
- f) uređivanje finansijskih institucija, uključujući uspostavljanje i kontrolu monete Federacije, utvrđivanje monetarne i fiskalne politike, i osnivanje centralne banke;

- g) suzbijanje međunarodnog i međukantonalnog kriminala, posebno terorizma, neovlašćene trgovine drogom i organiziranog kriminala kao i saradnju sa Interpolom;
- h) dodjela elektronskih frekvencija za radio, televiziju i za ostale potrebe;
- i) utvrđivanje energetske politike, uključujući raspodjelu između kantona i osiguranje i održavanje potrebne infrastrukture; i
- j) finansiranje djelatnosti federalnih vlasti i ustanova i institucija koje federalne vlasti osnivaju oporezivanjem, zaduživanjem ili na druge načine.“ (Ustav FBiH 1994, III/čl.1)

Dalje se u članu 2 *Podjele nadležnosti između Federalne i Kantonalne vlasti*, definiraju zajedničke nadležnosti Federacije Bosne i Hercegovine i Kantona, a one su:

- „a) jamčenje i provođenje ljudskih prava;
- b) zdravstvo;
- c) politiku zaštite čovjekove okoline;
- d) komunikacijsku i transportnu infrastrukturu;
- e) socijalnu politiku;
- f) provođenje zakona i drugih propisa o državljanstvu;
- g) imigraciju i azil;
- h) turizam; i
- i) korišćenje prirodnih bogatstava.“ (Ustav FBiH 1994, III/čl.2)

Isključive nadležnosti kantona su definisane u članu 3, a one uključuju:

- „(1) U skladu sa potrebama, nadležnosti iz člana III. 2. mogu biti ostvarene zajednički ili odvojeno, ili od strane kantona koordinirano od federalne vlasti.
- (2) U pogledu ovih nadležnosti kantoni i federalna vlast dogovaraju se na trajnoj osnovi.
- (3) U vršenju ovih nadležnosti, kada se radi o zakonima i drugim propisima koji su obavezujući na području cijele Federacije, u skladu sa ovim ustavom i odlukama Parlamenta Federacije, federalna vlast će postupiti uzimajući u obzir kantonalne

nadležnosti, različite situacije u pojedinim kantonima i potrebu za fleksibilnošću u provođenju. Federalna vlast, ima pravo utvrđivati politiku i donositi zakone koji se tiču svake od ovih nadležnosti.

(4) U vršenju ovih nadležnosti, u skladu sa ovim ustavom i svojim kantonalnim ustavom, kantoni će se obraćati međukantonalnom savjetu za koordinaciju rješavanja međukantonalnih pitanja i za dosljedno rješavanje pitanja koja se tiču interesa van njihovih kantonalnih granica, te provoditi će odluke, učestvovati u odlučivanju, i, kad je potrebno, predlagati odluke u zakonodavnim tijelima. Kantoni imaju pravo utvrđivati politiku i provoditi zakone koji se tiču svake od ovih nadležnosti.“ (Ustav FBiH 1994, III/čl.3)

Kada su u pitanju federalni organi, *zakonodavna vlast* se ostvaruje od strane Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, koji se sastoji od dva doma: *Predstavnički dom*, koji broji 140 poslanika, koji se biraju na neposrednim izborima (Ustav FBiH 1994, IV;A-1/čl.3) te *Dom naroda*, sastavljen od po trinaest delegata iz reda bošnjačkog i hrvatskog naroda čije predstavnike biraju kantonalne skupštine (Ustav FBiH 1994, IV;A2/čl.6) uz odgovarajući broj delegata iz reda ostalih.

Izvršnu vlast Federacije Bosne i Hercegovine ostvaruju predsjednik i potpredsjednik Federacije Bosne i Hercegovine koji se biraju od strane Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine (Ustav FBiH 1994, IV;B), a pritom najvažnije odluke donose na bazi saglasnosti. Vladu sastavljenu od premijera i odgovarajućeg broja ministara (Ustav FBiH 1994, IV;B/čl.4), treba biti sastavljena od najmanje jedne trećine bosanskih Hrvata, a bira je predsjednik Federacije Bosne i Hercegovine uz saglasnost potpredsjednika i potvrdu od strane većine delegata iz Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine.

Sudska vlast Federacije Bosne i Hercegovine podrazumijeva Ustavni sud Federacije Bosne i Hercegovine, Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine i Sud za ljudska prava Federacije Bosne i Hercegovine (Ustav FBiH 1994, IV;C-1/čl.1) sa njihovim standardnim ovlaštenjima.

Ustav federacije definira i strukturu kantonalnih vlasti, pa tako zakonodavnu vlast u kantonima ostvaruje jednodomni kantonalni parlament koji može brojati između 30 i 50 poslanika (Ustav FBiH 1994, V-2/čl.1).

Kada je u pitanju teritorija, prema prijedlogu iz Washingtona koji je kasnije potvrđen u Beču, Federacija Bosne i Hercegovine je trebala obuhvatiti 55% teritorije Bosne i Hercegovine na kojoj, prema popisu stanovništva iz 1991. godine živi 65% stanovništva Bosne i Hercegovine, uglavnom Bošnjaka i bosanskih Hrvata; teritorija na kojoj su bosanski Srbi većina bi trebala obuhvatiti 42% teritorije Bosne i Hercegovine, dok bi Sarajevo bilo distrikt te bi obuhvatalo 3% teritorije Bosne i Hercegovine sa 11% ukupnog stanovništva Bosne i Hercegovine (Kurtćehajić 2017, 308).

Mapa 5: Federacija Bosne i Hercegovine prema Washingtonskom sporazumu (maj 1994.)

Teritorijalna jedinica	% stanovništva BiH	% vlastite nacije			Ostali % od ukupnog broja od BiH	% površine
		Bošnjaci	Hrvati	Srbi		
Federacija BiH	65,00	77,82	90,10	35,23	56,42	55,00
Teritorija sa srpskom većinom	23,34	8,78	5,30	54,07	21,94	42,00
Sarajevo, distrikt uprava UN	11,66	13,40	4,60	10,70	21,64	3,00

Tabela 4: Federacija Bosne i Hercegovine prema Washingtonskom sporazumu (maj 1994.)
Izvor: (Begić 1997, 180)

Mapa 5: Federacija Bosne i Hercegovine prema Washingtonskom sporazumu (maj 1994.)
Izvor: (Begić 1997, 180)

Ključnu razliku koju treba naglasiti po pitanju mapa jeste činjenica da je Washingtonski plan koristio popis stanovništva iz 1991 godine kao osnovni kriteriji za raspodjelu teritorije Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Bosne i Hercegovine, što je bilo suprotno od pristupa korištenog u sklopu Vance-Owenovog i Owen-Stoltembergovog plana, koji su mape pravili uvažavajući faktičko stanje na terenu, bez uzimanja činjenice da je faktičko stanje postignuto agresijom.

Rješenje po pitanju broja i granica kantona unutar Federacije Bosne i Hercegovine, konačno je riješeno donošenjem *Zakona o federalnim jedinicama* 12. juna 1996. godine, kojim je uređena Federacija Bosne i Hercegovine u 10 kantona (Begić 1997, 181).

Treba naglasiti da je Sporazum iz Washingtona sadržavao i *Preliminarni sporazum o osnivanju konfederacije između Republike Hrvatske i Federacije Bosne i Hercegovine*, ali je on nikada nije ni realiziran, s obzirom da nikada nije izašao iz „preliminarne“/pripremne faze.

4.6. Plan Kontakt grupe

Kontakt grupa se prvi put pominje kao četveročlano tijelo koje ima zadatak da usaglasi političko djelovanje kako bi se došlo do rješenja, odnosno do okončanja agresije na Bosnu i Hercegovinu. 26. aprila 1994 godine, Kontakt grupa dobija svoju konačnu formu od pet članova, koji su bili predstavnici najjačih svjetskih sila tog vremena, i to *Charls Redman* kao predstavnik Sjedinjenih Američkih Država, *David Manning* kao predstavnik Velike Britanije, *Michael Steiner*, kao predstavnik Njemačke, *Andrei Nikiforov* u ime Rusije te *Marseille* u ime Francuske (Begić 1997, 201). Učešće Rusije u Kontakt grupi je imalo izuzetan značaj, jer je to ublažilo brojne stavove koji su se ticali Srbije te u smanjilo odugovlačenje koje je uvijek išlo u korist bosanskim Srbima i Srbiji (Biserko 2008).

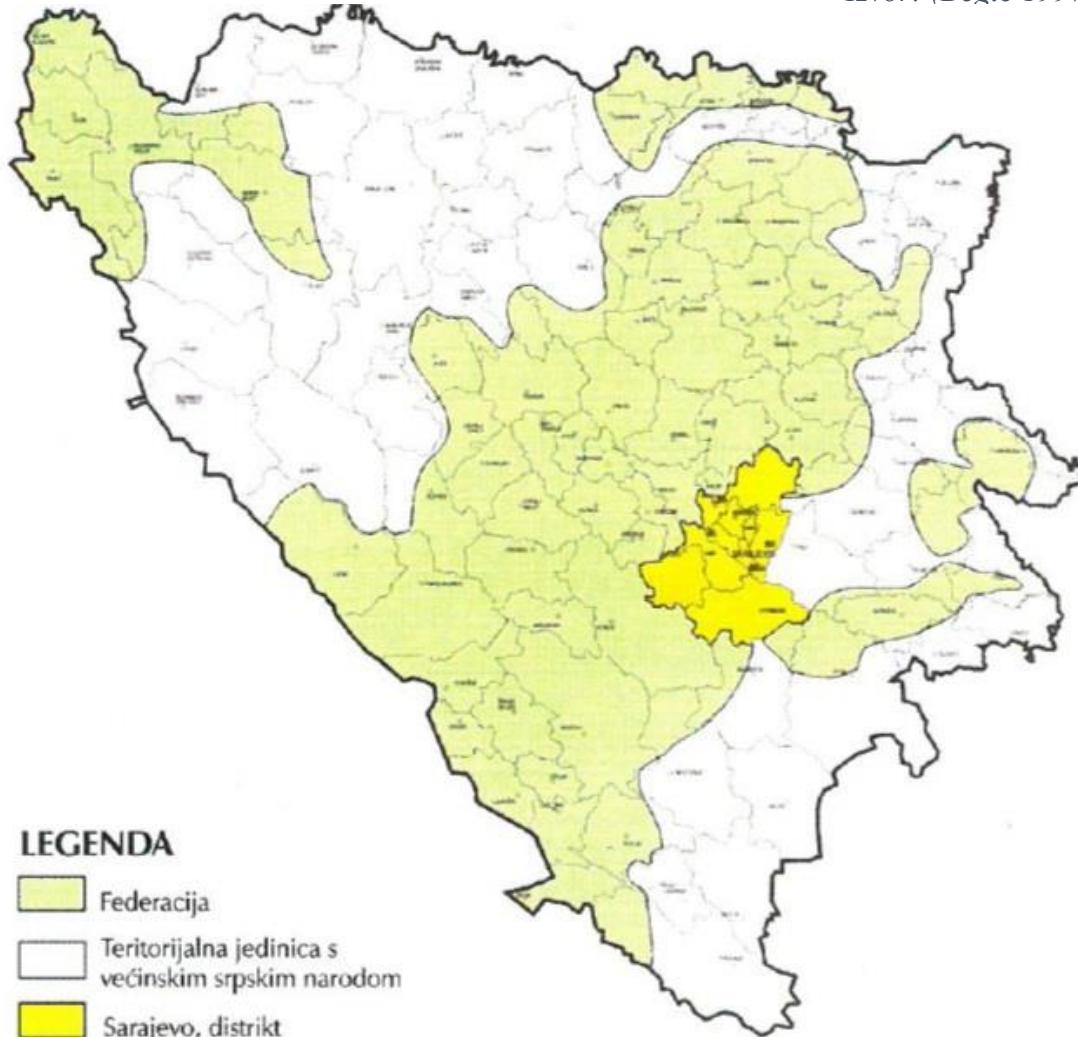
Ključna razlika između plana Kontakt grupe i prethodnih mirovnih planova koji su doživjeli propast jeste što je napravljena promjena u pogledu redoslijeda poteza, pa je tako Kontakt grupa najvažniji akcenat stavila na mape razgraničenja, s obzirom da je teritorija bila ključni problem na kojem su se svi prethodni planovi slomili.

Već 16. i 17. juna 1994. godine, na sastancima Kontakt grupe u Londonu, finaliziran je prijedlog mape prema kojem Federacija Bosne i Hercegovine treba zauzimati 49% teritorij, za entitet bosanskih Srba je predviđeno 48% teritorije Bosne i Hercegovine, dok je za Sarajevo trebalo biti distrikt sa 3% teritorije (Begić 1997, 207-208).

Mapa 6: Plan Kontakt grupe

Teritorijalna jedinica	% stanovništva BiH	% vlastite nacije			Ostali % od ukupnog broja od BiH	% površine
		Bošnjaci	Hrvati	Srbi		
Federacija BiH	58,90	69,60	85,40	30,90	52,16	49,00
Teritorija sa srpskom većinom	29,44	17,00	10,00	58,40	26,20	48,00
Sarajevo, distrikt uprava UN	11,66	13,40	4,60	10,70	21,64	3,00

Tabela 5: Plan Kontakt grupe
Izvor: (Begić 1997, 208)

Mapa 6: Plan Kontakt grupe
Izvor: (Begić 1997, 208); ruskog

Brzo

izaslanika Nikiforova, a ubrzo nakon toga, na sastanku u Ženevi su otkriveni sukobljenim stranama u Bosni i Hercegovini.

Prema mapi razgraničenja, bosanski Srbi su trebali vratiti trinaest gradova, hidrocentrale i brojne fabrike, koje su tokom agresije uzeli pod svoju kontrolu (Kurtćehajić 2017, 310). Nakon što mu je prezentirana mapa razgraničenja, lider bosanskih Srba, Radovan Karadžić je rekao

lordu Owenu: „*Mislio sam da će mape biti problem, ali problema nema. Neće biti ni jednog jedinog Srbina koji bi to prihvatio*“ (Silber i Little 1996, 338).

Bosanski Srbi plan Kontakt grupe konačno odbijaju, i pored Miloševićevih izjava da prihvatanje plana Kontakt grupe za bosanske Srbe nema alternativu. Naravno, mora se reći da je Milošević imao takav stav zbog sankcija koje su bile nad Srbijom i zbog straha da će sankcije poljuljati njegovu vlast, a ne zbog mirovnih ideaala.

Iz razloga što mu je bilo dosta sankcija koje su razarale Srbiju i ljljale njegov režim, nakon što su bosanski Srbi po treći put odbacili plan Kontakt grupe na svojoj samoprovzanoj skupštini i najavili referendum o tom pitanju, Milošević je donio odluku kojom je Jugoslavija uvela blokade prema bosanskim Srbima na sve osim na hranu i lijekove, sa početkom 4. avgusta 1994. godine.

„*Duh kojeg je Milošević pustio iz boce, izmakao je kontroli i nije se više povinovao naložima svoga gospodara*“ (Kurtćehajić 2017, 311).

Sa druge strane, Bošnjaci i bosanski Hrvati su na parlamentu Bosne i Hercegovine i parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine prihvatali mapu razgraničenja. Međutim, treba imati u vidu i stajalište Alije Izetbegovića koji je otvoreno smatrao da je plan Kontakt grupe nepravedan i nepošten te ga je prihvatio samo zato što je znao da bosanski Srbi neće nikada prihvati ovakvu inicijativu (Begić 1997, 340).

Iako je Kontakt grupa u planu državnog uređenja uradila dosta kako bi pridobila kooperativnost, a kasnije i prihvatanje plana od strane bosanskih Srba, oni su ohrabreni prethodnim iskustvima kada za odbijanje mirovnih planova međunarodne zajednice nisu dobijali nikakve ozbiljne posljedice, a osmišljavanje novih mirovnih planova međunarodne zajednice bi im davalо nove ustupke, ustrajavali su u odbijanju ponuđenih rješenja tako da su pregovori propali (Kurtćehajić 2017, 313).

4.6.1. Državno uređenje prema planu Kontakt grupe

Prema planu kontaktu grupe *Predsjedništvo Bosne i Hercegovine* je trebalo da se sastoji od tri člana, jednog bošnjačkog, jednog bosanskih Srba i jednog bosanskih Hrvata. Odluke su se trebale donositi konsenzusom, a predsjedavajući Predsjedništva bi se rotirao svaka četiri mjeseca (Kurtćehajić 2017, 312)

Parlament unije je imao ovlasti da donese zakone dvotrećinskom većinom, s tim da je bilo potrebno zadovoljiti još jedan kriteriji, a to je većina glasova predstavnika svakog nacionalnog korpusa (Begić 1997, 211)

Što se tiče *Vijeća ministara*, ono je organizirano tako da ima predsjednika i dva potpredsjednika te je predviđeno godišnja rotacija na mjesto predsjednika te zastupljenost sva tri naroda, Bošnjaka, bosanskih Srba i bosanskih Hrvata, na poziciji predsjednika i potpredsjednika.

Posebno značajno je da svaki entitet može ući u kooperativne dogovore i konfederacije, pod uslovom da on i ne mijenjaju međunarodni identitet i pravni oblik entiteta, kao i pod uslovom da ne budu u suprotnosti interesima Unije ili drugih entiteta Unije (Begić 1997, 211).

4.6.2. Oblik državnog uređenja prema planu Kontakt grupe

Kako se dalo nagovijestiti od državnog uređenja, plan Kontakt grupe je podrazumijevao reorganizaciju Bosne i Hercegovine u Uniju.

Unija je oblik povezivanja država koji se može svrstati između federacije i konfederacije, a kada se govori o uniji može se govoriti o realnoj i personalnoj uniji.

Realna unija predstavlja političku organizaciju u kojoj postoji zajednički šef države čije ovlasti su definirane ustavom, a uz šefa države obično postoje i zajednički organi za vanjske poslove, dok se ostali odnosi između članica uređuju putem ugovora; s druge strane, *personalna unija* ima samo jedan zajednički organ, a to je šef države s jasno definiranom ulogom prema ustavu, dok države članice zadržavaju neovisnost u pitanjima unutarnje i vanjske politike (Muhić 1999, 109).

Ova Unija, sastavljena od bošnjačko-hrvatskog entiteta i bosansko-srpskog entiteta, bi osigurala predstavljanje Bošnjaka, bosanskih Srba i bosanskih Hrvata, kao i drugih naroda, a Unija bi nastavila međunarodno-pravni subjektivitet Republike Bosne i Hercegovine te bi imala funkcije i ovlasti da djeluje kao član Ujedinjenih nacija i drugih međunarodnih organizacija, međutim, sve druge nadležnosti i ovlaštenja bi izvršavali organi entiteta (Begić 1997, 211).

5. Richard Holbrooke – glavni američki pregovarač u Bosni i Hercegovini

Richard Holbrooke, novoizabrani pomoćnik državnog sekretara Sjedinjenih Američkih Država, koji je položio zakletvu 13. septembra 1994. godine je nastojao da ispravi greške svojih prethodnika, pa tako u narednom periodu, do sklapanja mira u Bosni i Hercegovini, on u svojstvu glavnog američkog pregovarača za mir u Bosni i Hercegovini daje veliki doprinos za rješavanje problema i postizanje mira u Bosni i Hercegovini (Kurtćehajić 2017, 313).

Bitna činjenica koja se mora naglasiti jeste da je Richard Holebrook, tada zamjenik državnog sekretara Sjedinjenih Država, a u svojstvu specijalnog američkog pregovarača za Bosnu i Hercegovinu, dao veliki doprinos da se dođe do zajedničkog, svima prihvatljivog rješenja, igrajući ključnu figuru da se prevaziđu brojne teške situacije tokom pregovora.

Pored svega dobrog što je učinio za spašavanje Bosne i Hercegovine i za zaustavljanje ratnih aktivnosti, Holbrooke je napravio i jednu veliku grešku, a to je da je vršio ogroman pritisak na bošnjačku delegaciju tokom sastanka u Ankari, sa kraja avgusta 1995. godine, da prihvati naziv *Republika Srpska* za oznaku entiteta bosanskih Srba u Bosni i Hercegovini.

Bosanski Srbi su se nakon počinjenog velikog masakra na sarajevskoj pijaci Markale u avgustu 1995 godine, ozbiljno pobojali međunarodnih sankcija i međunarodne intervencije te su ovlastili Slobodana Miloševića da pregovara i donosi odluke u njihovo ime. To je američka pregovaračka ekipa iskoristila pa je od Miloševića izvukla tri važna ustupka, i to: da će prihvatiti Bosnu i Hercegovinu u njenim međunarodno priznatim granicama, da će prihvatiti tekst u kojem stoji da će Bosna i Hercegovina „*nastaviti svoje legalno postojanje*“ te da će prihvatiti formulaciju „*dalje međunarodno priznanje*“ Bosne i Hercegovine, čime se jasno daje do znanja da se prihvata Bosna i Hercegovina koju su priznale mnoge zemlje i koja ima sjedište u Ujedinjenim nacijama (Holbrooke 1998, 133).

Na osnovu ustupaka koje je dobio od Miloševića, Holbrooke je napravio pritisak na Aliju Izetbegovića da prihvati naziv *Republika Srpska*, uz obrazloženje da Sjedinjene Američke Države imaju federalne jedinice poput Teksasa, sa predznakom *republike*, ali da to ne utiče na jedinstvenost zemlje te da će ista stvar važiti za Bosnu i Hercegovinu (Holbrooke 1998, 133).

Ovo je vjerovatno bila Holbrookova najveća greška kada je u pitanju Bosna i Hercegovina, ali njegovu izuzetnu ulogu tokom pregovora koji se vežu za konačno rješenje i dovođenje mira u Bosnu i Hercegovinu ne treba zanemariti.

Treba iskazati briljantnost Richard Holebrooka koji je znao kompleksnost situacije u Bosni i Hercegovini te je smatrao da njegov mirovni plan ima više šansi da uspije ukoliko se smanji broj strana koje mogu značajno da utiču na ishode, pa je tako Holebrook marginalizirao ulogu pregovarača iz Evrope tokom zadnjih dana pregovora, a o svim novim okolnostima, Evropljane je izvještavao Holbrooke i Warren Christopher (Chollet 2005).

Također, uz pojednostavljinjanje, odnosno smanjenje broja međunarodnih aktera uključenih u pregovore, Holebrook je pojednostavio smanjivši broj aktera u sukobu koji mogu utjecati na ishod (Curran, Sebenius i Watkins 2004), pa je tako Slobodan Milošević pregovarao u ime bosanskih Srba u Daytonu (Karčić 2017).

6. NATO Intervencija

Od samog početka agresije na Bosnu i Hercegovinu se očekivala vojna podrška međunarodne zajednice kako bi se zaustavilo krvoproljeće civila međutim, iz različitih razloga, od kojih su neki već ranije pomenuti, međunarodna zajednica nije bila voljna da napravi taj korak.

U julu 1995. godine, bosanski Srbi su, koristeći nezainteresiranost međunarodne zajednice i ogromnu vojnu prednost koju su imali, izvršili najveći zločin u Evropi nakon Drugog svjetskog rata. Nakon ulaska u Srebrenicu, u roku od nekoliko dana, ubili su preko 8.000 Bošnjaka, što je u 2007. godini zvančino presuđeno kao genocid od strane najvišeg sudskog tijela na planeti, Međunarodnog suda pravde kojeg su formirale Ujedinjene nacije (Presuda za Genocid u Srebrenici; ICJ 2007). Mora se napomenuti da je Srebrenica ustanovljena kao zaštićena zona Ujedinjenih nacija još od 16. aprila 1993. godine, donošenjem Rezolucije 819 (Rezolucija 819 1993), ali su bosanski Srbi i pored toga izvršili prethodno isplanirani *genocid u Srebrenici*.

Ratko Mladić, vojni lider bosanskih Srba je sve vrijeme tokom akcije u Srebrenici raspolagao sa povjerljivim podacima iz diplomatskih i NATO krugova koji su ga ohrabrilici u izvršenju genocida, a ove podatke su mu dostavljali strateški saveznici bosanskih Srba, Generalstab jugoslovenske vojske (Kurtćehajić 2017, 314). Ti podaci sa kojima je Mladić raspolagao, su

jasno ukazivali na nespremnost međunarodne zajednice da zaustavi akciju u Srebrenici vojnom intervencijom (Kurtćehajić 2017, 314).

Nakon Srebrenice, uslijedio je i sljedeći korak *karizmatičnog ubojice*, kako je Holbrooke opisao Mladića (Holbrooke 1998, 154), a to je *čišćenje Žepe*, malog grada, također u istočnom dijelu FBosne i Hercegovine.

Zločini koje su bosanski Srbi pod rukovodstvom Mladića, a potpomognuti Srbijom, izvršavali su se nizali jedan za drugima. Novi veliki masakr na sarajevskoj pijaci Markale uslijedio je 28. avgusta 1995. godine. Međunarodna zajednica više nije mogla tolerisati ponašanje bosanskih Srba te je ovo bila prilika za NATO da djeluje, kako bi se konačno stvari u Bosni i Hercegovini okrenule u pravcu mira. Treba imati u vidu da su bosanski Srbi, kako bi zaustavili vojnu akciju međunarodne zajednice, nekoliko mjeseci prije NATO udara držali pripadnike snaga Ujedinjenih nacija kao taoce, što je bio veliki šamar za međunarodnu zajednicu, kojoj postaje nedvojbeno jasno da su bosanski Srbi ključni krivci za događaje u Bosni i Hercegovini.

Zračni napadi NATO snaga počinju 30. avgusta 1995. godine te traju nekoliko dana bez prestanka, a Mladiću je dato do znanja da će ili zaustaviti opsadu Sarajeva ili će položaji bosanskih Srba biti neprestano bombardirani, a dat mu je rok od 48 sati da povuče svo teško naoružanje oko Sarajeva. Zračni udari su se nastavili nakon što je Mladić odbio zahtjeve međunarodne zajednice.

Kako je već pomenuto, nakon iniciranja NATO udara na položaje bosanskih Srba, svjestan značaja uloge NATO snaga u odbrani Bosne i Hercegovine od agresora, Alija Izetbegović, nakon što je žestoko pritisnut od strane Holebrook-a u sklopu razgovora u Ankari prihvata institucionaliziranje termina *Republika Srpska* uz uslov da se NATO udari nastave (Kurtćehajić 2017, 315).

Ono što je bitno znati jeste da je ozvaničnje naziva manjeg entiteta u Bosni i Hercegovini nagrada zločincima za sve zločine koje su počinili tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu.

Nastavak NATO udara je bosanske Srbe vrlo brzo doveo do situacije gdje im prijeti potpuni slom, a Karadžićevim Srbima je postajalo sve jasnije da nemaju apsolutno nikakve šanse naspram daleko nadmoćnije opremljenih NATO jedinica. Napredak NATO snaga je poput domina koje se ruše u nizu oslabljivao pregovaračku poziciju bosanskih Srba.

Tada je Holbrooke uvidio ključnu grešku vođa prethodnih mirovnih inicijativa međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini: „*Greška Zapada tokom prethode četiri godine bila je što su Srbe tretirali kao razumne ljude s kojima se može rezgovarati, pregovarati, napraviti kompromis i dogovoriti. Ustvari, oni su poštovali samo silu ili nedvosmislnu i vjerovatnu prijetnju da će biti upotrijebljena.*“ (Holbrooke 1998, 157).

Zbog drastičnog slabljenja bosanskih Srba, stvorili su se preduvjeti da se sjedne za pregovarački sto pa su tako bosanski Srbi, na sastanku u Ženevi 8. septembra 1995. godine, prihvatali mape koje su do tada čvrsto odbijali. Ovim su se sve tri strane, Bošnjaci, bosanski Hrvati i bosanski Srbi, složili da će Bosna i Hercegovina nastaviti postojanje u svojim međunarodno priznatim granicama te da će obuhvatati dva entiteta, Federaciju Bosne i Hercegovine, koja će se prostirati na 51% teritorije Bosne i Hercegovine i manji entitet koji će zauzimati 49% teritorije.

Ovo je bilo očekivan potez od bosanskih Srba, s obzirom da se procenat teritorije Bosne i Hercegovine koji imaju pod kontrolom iz dana u dan smanjivao, a do kraja septembra je pao na ispod 50%, što je velika razlika u odnosu na dotadašnjih 70% teritorije.

Konačno, 5. oktobra 1995. godine, nakon što se situacija na terenu drastično promijenila u korist snaga Federacije Bosne i Hercegovine, predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, Bill Clinton objavljuje kako za pet dana na snagu stupa prekid vatre koji će trajati šezdeset dana, a za to vrijeme će se voditi razgovori za postizanje sveobuhvatnog mira u Bosni i Hercegovini, čime je utrt put za Dayton (Kurtćehajić 2017, 317).

6.1. Vojna intervencija: Zašto tek sad?

Kako je već ranije pomenuto, vojni udari NATO snaga na agresorske položaje počinju 30. avgusta 1995. godine, nakon što je svijet gledao drugi veliki masakr od početka agresije na gradskoj pijaci Markale u Sarajevu. Iako je to bila ko zna koja po redu horor scena iz Bosne i Hercegovine koju je svijet gledao, međunarodna zajednica se odlučila na vojnu intervenciju baš tada.

Prisustvo stranih novinara koji su bili odlučni da prikažu stvarnu istinu o Bosni i Hercegovini je igralo izuzetno važnu ulogu u tome da svijet uopšte bude zainteresiran i informiran o dešavanjima u Bosni i Hercegovini. Ovdje se naročito ističe novinarka CNN-a Christian

Amanpour koja je pokazala ogromnu želju i odlučnost da bude svjedok smrti svake ljudske destrukcije (Mujagić 2022, 72).

Drugi element koji je bio bitan za znatiželju svijeta o dešavanjima u Bosni i Hercegovini se odnosio na prisustvo UN-ovih mirovnih snaga. Milošević je pozvao mirovnjake Ujedinjenih nacija da razdvoje tzv. zaraćene strane, što je UN prihvatio uspostavivši nekoliko zaštićenih u Bosni i Hercegovini međutim, kako su srpske snage mahom okupirale i napadale zaštićene zone UN-a, NATO i UN su se našli pod velikim pritiskom da urade nešto po pitanju Bosne i Hercegovine (Mujagić 2022, 72). Ovdje se mora naglasiti i važnost pritiska javnosti, s obzirom da su mirovne snage Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini bili članovi porodica, komšije, prijatelji građana evropskih zemalja te je ugroženost plavih šljemova podsticala međunarodnu zajednicu da riješe problem Bosne i Hercegovine.

Pored ovoga, treba naglasiti ulogu i angažiranost pojedinih kongresmena i službenika Sjedinjenih Država, jer su oni igrali ključnu ulogu da Bosna i Hercegovina dobije javnog mnijenja u SAD-u. Tako je na primjer kongresmen iz Indijane, Frank McCloskey od samog početka rata do 1994. godine kada je zavšio njegov mandat, aktivno lobirao za Bosnu i Hercegovinu i održavao problem Bosne i Hercegovine živim na Capitol Hill-u (Karčić 2016). Čak je i tokom izbora 1994. godine izjavio „Radije će aktivno pokušati da zaustavim ove zločine nego da vodim izbornu kampanju i pobijedim, znajući da se nisam suprotstavio ovom zločinu“, pri tome misleći na događaje u Bosni i Hercegovini (Mujagić 2022, 73).

Već je pomenuto da su u kasnijem toku agresije Sjedinjene Američke Države imale daleko aktivniju ulogu i podstakle NATO udare u avgustu 1995. godine. Ipak, etičnost se može dovesti u pitanje.

U novemburu 1994. godine su avionima napali bosanske položaje koji su bili u no-fly zoni UN-a, na što je NATO jedva reagirao, a za uzvrat, bosanski Srbi su zarobili 350 mirovnjaka Ujedinjenih nacija, te ih vezali za stabla i telefonske stubove (Holbrooke 1998, 163).

Ugroženost Britanaca, Francuza i Holandana, čije su mirovne trupe dominantno bile na teritoriji Bosne i Hercegovine su slabile ugled Ujedinjenih nacija, a jačale bahatost Srba, koji su sve češće uzimali vojnike UN-a kao taoce (Mujagić 2022, 75). U takvoj situaciji, međunarodna zajednica, a ponajviše Sjedinjene Države su razmatrale mogućnost slanja američkih trupa u Bosnu i

Hercegovinu koje bi spasile mirovne snage UN-a (Mujagić 2022, 75). Kasnije NATO kompletira *Op Plan 40-104*, kojim nudi podršku povlačenju snaga Ujedinjenih nacija (Mujagić 2022, 76).

Agresija na Bosnu i Hercegovinu je trajala godinama prije nego je kompletiran Op Plan 40-104, odnosno prije nego što je međunarodna zajednica predvođena Sjedinjenim Američkim Državama odlučno pristupila problemu Bosne i Hercegovine. U godinama prije pomenutog plana, u Bosni i Hercegovini su se desili brojni zločini koje je svijet imao priliku gledati, ali nije adekvatno reagirao. Reakcija dolazi tek kada su snage UN-a postale ozbiljno ugrožene, što je izuzetno važno za naglasiti, jer dovodi u pitanje etiku međunarodne zajednice. Koji je ključni razlog za zaustavljanje horora u Bosni i Hercegovini? Da li je zaista postojala želja da se pomogne Bosni i Hercegovini i njenim građanima ili se radilo o zaštiti ugleda i kredibiliteta NATO-a? Sjedinjene Države koje su se do sada odlučno suprotstavljale slanju američkih trupa u Bosnu i Hercegovinu, nakon što je kompletiran Op Plan 40-104 su bile primorane suočiti se sa stvarnim problemima u Bosni i Hercegovini, te staviti svoju čizmu na teritoriji Bosne i Hercegovine, jer u protivnom „optužbe koje bi uslijedile mogle bi označiti kraj NATO-a kao efikasnog vojnog saveza (Holbrooke 1998, 65). Dakle, Sjedinjene Američke Države su morale vojno reagirati, jer je na kocki bila njihova uloga u posthladnoratovskoj sigurnosti Evrope (Mujagić 2022, 76).

U ovom radu se smatra da su Sjedinjene Američke Države istinski prijatelj Bosne i Hercegovine, te da je američka administracija imala želju da riješi problem Bosne i Hercegovine. Istina je da su poljuljana uloga SAD-a u sigurnosti Evrope i poljuljan kredibilitet NATO-a požurili Sjedinjene Države da iniciraju vojnu reakciju, ali se ovdje smatra da su ova dva elementa bile kapi koje su doprinijele da se prelije čaša, te da otpočne ozbiljna reakcija, odnosno vojna intervencija.

7. Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini

U najvećoj avionskoj vojnoj bazi za istraživanje i razvoj u Sjedinjenim Američkim Državama, *Wright Patterson*, od 1. do 21. novembra 1995. godine, vodili su se pregovori za okončanje agresije na Bosnu i Hercegovinu. Iz razloga što se je ova vojna baza u blizini grada Daytona, sporazum koji je proizveden nakon pregovora u Wright Pattersonu se često zove i *Daytonski mirovni sporazum*, iako mu je zvaničan naziv *Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini*.

Vjerovatno ključni razlog zbog kojeg su se pregovori vodili u na ovoj lokaciji je bio taj što je baza Wright Patterson bila simbol američke vazduhoplovne moći, a imala je čak 23.000 uposlenika i godišnji budžet koji je bio veći od cijele ekonomije Bosne i Hercegovine (Kurtćehajić 2017, 320). To je bez sumnje impresioniralo sudionike pregovora, ali i dalo im do znanja da vojni kapacitet koju imaju, odnosno sa kojom su ikada bili suočeni, ne može se niti približiti onome što su mogli vidjeti u Wright Pattersonu.

Tako se treba istaknuti interesantan detalj, a to je da je tokom trećeg dana pregovora organizirana večera u *Muzeju avijacije Wright Patterson* za sve delegacije koje su učestvovali u pregovorima u Daytonu, a sve delegacije su tokom večere bile smještene ispod jednog krila američkog bombardera *B-2*, koje je visilo sa plafona. Osim što je krilo za učesnike večere bilo impresivno, može se reći da im je na određeni način slalo poruku o vojnoj moći Sjedinjenih Američkih Država koja ima vojne avione čije krilo je tolike veličine da se u njegovoj sjeni mogu smjestiti sve delegacije i američki učesnici u pregovorima u Daytonu. Da je međunarodna zajednica od početka jasno prezentovala činjanicu da je vojno daleko nadmoćnija od svih strana u Bosni i Hercegovini, možda bi bosanski Srbi, koji su uglavnom bili nekooperativni krivci za propadanje niza mirovnih planova međunarodne zajednice za Bosnu i Hercegovinu, bili razumniji i fleksibilniji te bi se na taj način mir mogao ranije uspostaviti.

Ugovorne strane Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini su bile Republika Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska i Savezna Republika Jugoslavija. Iz uspjeha stvaranja mira Daytonskog mirovnog sporazuma se jasno može vidjeti da je zlo koje je zadesilo Bosnu i Hercegovinu zapravo uvezeno iz susjednih zemalja, jer prethodno amnestiranje susjednih država od agresije na Bosnu i Hercegovinu, koje je postojalo u sklopu mirovnih inicijativa koje su predvodili lord Owen i drugi pregovarači, sve mirovne planove dovodilo do čorsokaka.

Zbog toga se početkom februara 1995.godine, nakon propadanja plana Kontakt grupe, javila inicijativa koja traži tripartitnu konferenciju u kojoj učestvuju Izetbegović, Tuđman i Milošević, kao prvi ljudi delegacija, čime je potvrđeno ono što je građanima Bosne i Hercegovine već odavno bilo jasno, a to je da se ključ rata i mira u Bosni i Hercegovini zapravo u Beogradu i Zagrebu (Begić 1997, 237), a ne na Palama ili u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine.

Osim pomenutih ugovornih strana Daytonskog mirovnog sporazuma, kao potpisnici u ulogama svjedoka bile su Evropska unija i pet zemalja članica Kontakt grupe, Francuska, Njemačka,

Velika Britanija, Ruska Federacija i Sjedinjene Američke Države. Ovo je bilo bitno iz dva razloga, prvi je da se stavljanje potpisa svih relevantnih geopolitičkih aktera tog vremena u svijetu osigurala podrška međunarodne zajednice za rješenje koje je uspostavljeno Daytonom, a drugi da je osiguralo prihvatanje strana uključenih u mirovni proces te je onemogućeno propagiranje ideje da su mirovni planovi napravljeni tako da idu u korist nekoj od sukobljenih strana zbog povlaštenog položaja koji ta strana uživa kod glavnog mirotvorca, Ujedinjenih nacija.

Opći okvirni sporazum za mir ima 11 aneksa te je bitno naglasiti da je ovaj sporazum daleko sveobuhvatniji i bogatiji od prethodnih planova, tako da se može reći da je dugoročniji, nasuprot prethodnim planovima koji su mirovni proces tretirali samo kao jednokratni čin, potvrđen jedino potpisima pregovaračkih strana (Begić 1997, 239).

Kada su u pitanju pregovori u Daytonu, delegaciju Bosne i Hercegovine su predstavljali: Alija Izetbegović, Haris Silajdžić, Krešimir Zubak, Jadranko Prlić, Miro Lazović, Ivo Komšić i Muhamed Šaćirbegović. Jasno je da je delegacija Bosne i Hercegovine bila u multinacionalnom sasastavu, a nehomogenost je bila i ključna kočnica bosanskohercegovačke delegacije, jer se vrlo teško dolazilo do zajedničkih stavova unutar delegacije u toku pregovora, a kompleksnost dodatno povećava činjenica da je delegacija Bosne i Hercegovine imala dvostruku ulogu: kao ugovornica Općeg okvirnog sporazuma za mir zajedno sa delegacijom iz Zagreba i Beograda te kao strana pojedinih aneksa Sporazuma nastupala je kao potpisnica i Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine (Begić 1997, 281). Teškoća dolaska do zajedničkih stavova unutar delegacije je najvjerovalnije uticalo da se ne ostvare povoljnija rješenja za Republiku Bosnu i Hercegovinu.

Ipak, osnovni stav delegacije Bosne i Hercegovine je bio jasan, a na samom otvaranju ga iznosi lider te delegacije, predsjednik Predsjedništva Bosne i Hercegovine, Alija Izetbegović, gdje ističe kako želi ujedinjenu i cjelovitu Bosnu i Hercegovinu sa normalno funkcioniрајуćim institucijama, pa makar se država sastojala iz dvije cjeline (Bildt 1999, 198).

Delegaciju Savezne Republike Jugoslavije je predvodio Slobodan Milošević, a ona je bila sastavljena od predstavnika bosanskih Srba te predstavnika Savezne Republike Jugoslavije. Treba napomenuti da je Slobodan Milošević imao odlučujući glas u sklopu ove delegacije, tako

da je u mnogim situacijama njegov glas prevagnuo, što mu je omogućilo da drži konce za razrješavanje krize u svojim rukama (Holbrooke 1998, 108-109).

Iako je imao vjerovatno najveću odgovornost za horor u Bosni i Hercegovini, ili barem najveću odgovornost za početak agresije, Milošević je u ovom slučaju igrao ulogu mirotvorca, međutim, treba naglasiti da je njemu odavno bilo dosta Bosne i Hercegovine te je odavno imao želju da se postigne mir u Bosni i Hercegovini, jer je, zbog neposlušnosti bosanskih Srba, koje Milošević više nije mogao kontrolirati, a koji su odbijali mirovni prijedlog za mirovnim prijedlogom, Srbija bila suočena sa teškim sankcijama međunarodne zajednice (Kurtćehajić 2017, 321), a zbog toga je bila poljuljana stabilnost Miloševićevog režima.

Delegaciju Republike Hrvatske je predvodio Franjo Tuđman, koji je na pregovorima u Daytonu imao ključni cilj, a to je rješavanje pitanja istočne Slavonije u Hrvatskoj, koja je i dalje bila pod srpskom kontrolom. Iako im odnos nije bio najbolji, Tuđman i Milošević su se slagali po pitanju Bosne i Hercegovine, a obojica su nastavili ideju organiziranja Bosne i Hercegovine tako da je ona što krhkija te da je njen slom izvjestan.

Ovo nije za čudo, jer je takva politika samo produžetak dogovora *Cvetković-Maček*, odnosno Milošević-Tuđman od nekoliko godina ranije, jedino je različito to što su priliku za cijepanje Bosne i Hercegovine dva predsjednika ovoga puta vidjeli u budućnosti, nakon što se desi izvjesna stvar, a to je dolazak strukture Bosne i Hercegovine koja će biti dogovorena u narednom periodu, tokom pregovora u Wright Pattersonu, u corsokak. Tada bi sve strane rekle da je postojala volja da se Bosna i Hercegovina sačuva te da je nešto i urađeno u tom pravcu, ali da je to jednostavno nemoguća misija te da bi bilo bolje da Bosna i Hercegovina, barem u postojećim okvirima, nestane.

Kada je u pitanu uspjeh pregovora u Daytonu, pored Richarda Holebrookea koji je bez sumnje bio ključna figura za mir u Bosni i Hercegovini, ne treba zaboraviti Warren Christophera, tada američkog državnog sekretara koji je u nekoliko navrata igrao ključnu figuru da se prevaziđu pat-pozicije (Kurtćehajić 2017, 321).

Također, treba pomenuti i značaj Carl Bildta, koji je bio u svojstvu pregovarača ispred Evropske unije, a njegova uloga je posebno značajna kada su u pitanju aspekti civilne implementacije

Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini koji je potписан u decembru 1995. godine.

Kada je u pitanju teritorija, tokom pregovora u Daytonu se javilo nekoliko ključnih problema vezanih za teritoriju. Jedan od tih problema je bilo Sarajevo: tako je Milošević, da bi kaznio i značajno oslabio bosanske Srbe na Palama, dao dio Sarajeva, koji je bio pod kontrolom bosanskih Srba, Federaciji Bosne i Hercegovine, čime značajno jača bosanske Srbe u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine, a posebno u Banja Luci (Holbrooke 1998, 250-251). Milošević je neko vrijeme tokom pregovora krio od bosanskih Srba *predaju dijela Sarajeva*, a oni su se, nakon što su za to saznali osjećali ogorčeno i izdano od strane Miloševića (Kurtćehajić 2017, 323).

Drugi ključan problem po pitanju teritorije je bilo pitanje Goražda. Federacija Bosne i Hercegovine, a posebno bošnjački dio delegacije je smatrao Goražde izuzetno značajnim dijelom teritorije te je bilo potrebno osigurati koridor do Goražda, koji će biti dio teritorije Federacije Bosne i Hercegovine.

Problem Goražda je riješen uz pomoć izuzetno naprednog tehnološkog sistema koji je imao snimljenu i pohranjenu cijelu teritoriju Bosne i Hercegovine u tri dimenzije te je uz jednostavno rukovanje, pomjeranjem poluge, pokazivala teren sa izvanrednom preciznošću, pa je tako gledalac mogao gledati teren iz svakog ugla (Holbrooke 1998, 283). Ova mašina je još jednom demonstrirala američku vojno-tehnološku superiornost u odnosu na cijeli svijet, a posebno na sukobljene strane (Holbrooke 1998, 283).

Koristeći ovu mašinu, Milošević je predložio da koridor do Goražda u sklopu Federacije Bosne i Hercegovine bude širok 3 kilometra, međutim zbog opaske *Amerikanaca*, Milošević je, darežljivo predložio da ovaj koridor bude širok 8 kilometara (Holbrooke 1998, 285).

Milošević je to veče popio malo više alkohola, pa je danas koridor do Goražda poznat kao *Viski put* (Holbrooke 1998, 258). Miloševićevim „darežljivim“ potezom, problem Goražda je riješen.

Naredni bitan teritorijalni problem koji se javio tokom pregovora u Daytonu je bilo Brčko. Za bosanske Srbe, svako rješenje osim da Brčko ostane u sklopu entiteta koji oni kontrolisu je bilo apsolutno neprihvatljivo (Kurtćehajić 2017, 324). Ključna stvar kada je u pitanju Brčko jeste što je bi taj dio teritorije, ukoliko bi pripao Federaciji Bosne i Hercegovine, cijepao teritoriju manjeg

entiteta na dva dijela. Treba naglasiti da je Brčko bio grad sa bošnjačkom većinom prema popisu stanovništva iz 1991. godine.

S obzirom da ni srpska ni bošnjačka strana nisu htjele da popuste po pitanju Brčkog, pregovori i mir su dovedeni u pitanje. Tada je Milošević prevagnuo te je pristao na arbitražu po pitanju Brčkog, za koju je predložio Warren Christophera,, međutim, on je taj zadarak povjerio Robert Owenu (Holbrooke 1998, 307).

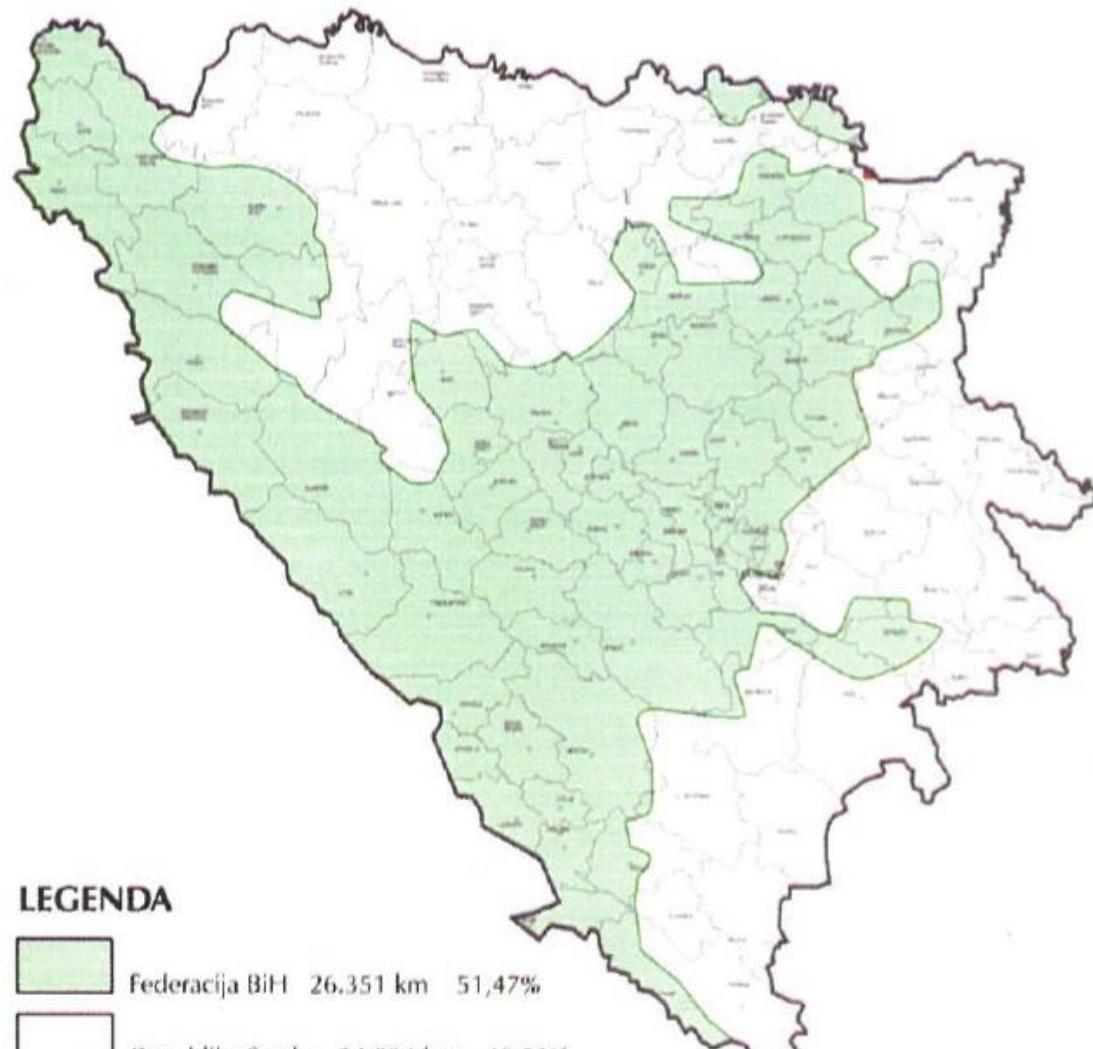
Nadalje, nakon što je Milošević „dao Sarajevo“, javio se teritorijalni problem gdje je Federacija Bosne i Hercegovine trebala obuhvatiti 55% teritorije, a manji entitet je trebao obuhvatiti 45% teritorije. Nakon što je ovo uvidio, Milošević je tražio da se srpskom entitetu da dodatna teritorija, bez obzira na njen kvalitet, kako bi konačan omjer bio 51%:49%. Ovaj problem rješava Haris Silajdžić, koji je na karti iscrtao područje u obliku jajeta u zapadnoj Bosni, ponudivši tu zemlju Miloševiću.

Mapa 7: Međuentitetska linija

Teritorijalna jedinica	% stanovništva BiH	Učešće	Bošnjaci	Hrvati	Srbi	Ostali % od ukupnog broja stanovništva
Federacija BiH	62,82	od vlastite nacije	75,25	79,91	35,32	59,73
		naroda	52,07	22,11	17,55	8,27
RS	36,35	od vlastite nacije	23,76	19,72	64,10	38,53
		naroda	28,42	9,43	55,04	7,11

Tabela 6: Međuentitetska linija

Izvor: (Begić 1997, 304)

Mapa 7: Međuentitetska linija,
Izvor: (Begić 1997, 304)^{ih}

Hrvata, koje niko ništa nije pitao u ovom slučaju. Da bi se negodovanje hrvatske delegacije prekinulo, intervenisao je američki predsjednik Bill Clinton lično, ubjedivši Tuđmana da se odrekne tog malog dijela teritorije, što je ovaj i uradio (Kurtćehajić 2017, 325). Treba naglasiti da je Tuđman imao silnu želju da bude prihvaćen od strane Zapada, a Clintonovo davanje pažnje Tuđmanu je igralo veliku ulogu za njegovu fleksibilnost (Mujagić 2022, 92).

7.1. Poveznice između Dayton i Camp Davida

Daytonski mirovni sporazum se danas posmatra kao diplomatski uspjeh Sjedinjenih Američkih Država, s obzirom da je okončao veoma krvavu agresiju, a pregovori koji su prethodili ovom sporazumu imaju neke sličnosti sa jednim od najvećih diplomatskih mirovnih misija koja je također uspjela zahvaljujući posredovanju Amerikanaca, *Camp Davidu*. U narednom dijelu će se ukratko pomenuti neke od sličnosti i razlika između ove dvije inicijative.

Holbrooke se, kao vodeći pregovarač u Daytonu koristio interesantnim taktikama kako bi pridobio sve strane da prihvate dogovor. Ono što je interesantno jeste da je Holbrooke donekle prepisao poteze Jimmy Chartera, predsjednika Sjedinjenih Američkih Država koji je uspio posredovati historijski sporazum između Egipta i Izraela u Camp Davidu.

Istina, postoji čitav niz razlika između Camp Davida i Dayton poput činjenice da je glavni posrednik u Camp Davidu bio američki predsjednik, diplomata najvišeg ranga, dok je posredovanje pregovora u Daytonu predvodio Holbrooke, koji je bio diplomata niže ranga (Karčić 2017). Uz to pregovori u Camp Davidu su uključivali dvostrane pregovore, dok su u Daytonu bile tri strane (Karčić 2017).

Međutim, može se govoriti i o brojnim sličnostima kada je u pitanju Camp David i Dayton. U Camp Davidu, kao i u Daytonu, medijatori su imali mogućnost da smanje širenje informacija o

pregovorima za javnost (Reynolds 2009), pa je tako pregovaračkim stranama i u Camp Davidu i u Daytonu zabranjen razgovor sa novinarima (Karčić 2017), kako bi se smanjila mogućnost širenja informacija, što bi moglo dovesti do kraha planova. Također, u oba slučaja se korištenje taktike *Velikog udara*: zaključati sve dok se ne postigne sporazum (Holbrooke 1998, 234) isplatila.

Iako nisu navedene sve sličnosti, bez sumnje se može reći da je Holbrooke bio inspirisan Mirovnim sporazumom iz Camp Davida, koji je potписан u septembru 1978. godine (Mujagić 2022, 88).

7.2. Struktura sporazuma iz Daytona

Vazduhoplovna baza Wright Patterson u blizini Daytona u Sjedinjenim Američkim Državama je 21.11.1995. godine bila centar svijeta, jer su pod američkim pokroviteljstvom, u kojem su učestvovali zaraćene strane u Bosni i Hercegovini, kao i drugi predstavnici međunarodne zajednice, parafirani dogovori o uslovima *Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini*, koji će kasnije, 14. decembra 1995. godine biti i zvanično potписан u Parizu (Kurtćehajić 2017, 328).

Potpisnici ovog Sporazuma su bili predsjedavajući Predsjedništva Bosne i Hercegovine, Alija Izetbegović u ime Republike Bosne i Hercegovine, predsjednik Franjo Tuđman u ime Republike Hrvatske te Slobodan Milošević u ime Savezne Republike Jugoslavije. Također, u ime Federacije Bosne i Hercegovine, potpisnik je bio Jadranko Prlić, a Milošević, osim što je bio potpisnik u ime Savezne Republike Jugoslavije, je bio i potpisnik u ime manjeg bosanskohercegovačkog entiteta, Republike srpske, na osnovu ovlaštenja od 29.08.1995. godine sa kojim su bosanski Srbi dali pravo potpisivanja pojedinih dijelova mirovnog sporazuma Saveznoj Republici Jugoslaviji.

U svojstvu svjedoka bili su Evropska unija, kao specijalni pregovarač, Francuska, Njemačka, Ruska Federacija, Ujedinjeno Kraljevstvo te kao najvažniji posrednik, Sjedinjene Američke Države.

Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini sadrži 11 aneksa, i to:

Aneks 1A: Sporazum o vojnim aspektima mirovnog dogovora

Aneks 1B: Sporazum o regionalnoj stabilizaciji

Aneks 2: Sporazum o međuentitetskoj liniji razgraničenja i relevantnim pitanjima

Aneks 3: Sporazum o izborima

Aneks 4: Ustav Bosne i Hercegovine

Aneks 5: Sporazum o arbitraži

Aneks 6: Sporazum o ljudskim pravima

Aneks 7: Sporazum o izbjeglim i raseljenim licima

Aneks 8: Sporazum o komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika

Aneks 9: Sporazum o osnivanju javnih korporacija Bosne i Hercegovine

Aneks 10: Civilna implementacija Mirovnog sporazuma

Aneks 11: Sporazum o međunarodnim policijskim snagama

Vrlo interesantan dio ovog sporazuma jeste njen Aneks 4, s obzirom da on sadrži Ustav Bosne i Hercegovine, te samim tim direktno određuje oblik državnog uređenja, te način funkcioniranja Bosne i Hercegovine.

7.3. Način funkcionisanja države prema Daytonском sporazumu

Općim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini, strane su napravile brojne dogovore koji definišu njihove odnose, međusobna priznanja te rješava brojna pitanja koja su do tada visila u zraku, odnosno oko kojih se i javio sukob.

Sporazumom postignutim u Daytonu, ugovorne strane su se saglasile o rješenjima koja su imala ključni cilj - okončanje ratnih aktivnosti, uspostavljanje trajnog mira i postizanje stabilnosti u Bosni i Hercegovini (Kurtćehajić 2017, 329).

Bitno je istaknuti da su ugovorne strane preuzele obavezu da se suzdrže od bilo kakvih radnji koje bi uključivale prijetnje, upotrebu sile ili bilo koji drugi oblik usmijeren protiv teritorijalne

cjelovitosti ili političke nezavisnosti Bosne i Hercegovine, kao i protiv integriteta ili neovisnosti bilo koje druge države (Daytonski sporazum 1995, čl. I)

Također, Savezna Republika Jugoslavija i Republika Bosna i Hercegovina su, prema članu 10 ovog dokumenta (Daytonski sporazum 1995, čl. X) dogovorile da se međusobno priznaju kao nezavisne i suverene države unutar njihovih međunarodno priznatih granica.

Karakteristična stvar za ovaj Sporazum jeste činjenica da je Ustav Bosne i Hercegovine, koja je potpisnica sporazuma, odnosno koja je bila strana u pregovorima u Wright Pattersonu, definiran u Aneksu 4 ovog sporazuma. Dakle prema Aneksu 4 je definiran i politički sistem Bosne i Hercegovine, a time i sama priroda državnog uređenja.

Ustav Bosne i Hercegovine

U preambuli Ustava Bosne i Hercegovine su navedene demokratske vrijednosti na kojima će Bosna i Hercegovina djelovati: mir, pravda, pomirenje, opšta dobrobit i ekonomski razvoj kroz zaštitu privatnog vlasništva i promociju tržišne ekonomije.

Također, jasno je navedno da su ustav Bosne i Hercegovine utvrdili svi njeni narodi, Bošnjaci, bosanski Srbi i bosanski Hrvati, zajedno sa ostalima i građanima, čime bi trebala biti garantirana prava manjinskih naroda i građana u Bosni i Hercegovini.

Prema Ustavu, je određeno da će Bosna i Hercegovina nastaviti svoje pravno postojanje kao nezavisna i suverena država ali ne pod imenom Republika Bosna i Hercegovina, već pod imenom Bosna i Hercegovina. Ovo je izuzetno važno s obzirom da se gubi mogućnost postavljanja teze da je Bosna i Hercegovina država nastala u Dayton.

Sljedeća bitna stvar koja se treba naglasiti, a definirana je Ustavom Bosne i Hercegovine jeste činjenica da je samo Bosna i Hercegovina ta koja ima međunarodni subjektivitet, dok to entiteti nemaju, niti mogu imati (Ibrahimagić 2001, 51).

Nadalje, Ustavom je predviđeno da će Bosna i Hercegovina biti demokratski organizirana država koja će funkcionirati na osnovu zakona te će imati slobodne demokratske izbore (Ibrahimagić 2001, 51).

Kada je u pitanju interna struktura Bosne i Hercegovine, Ustav Bosne i Hercegovine kaže da će se Bosna i Hercegovina sastojati od dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine i Republike

Srpske (Ustav BiH., čl.1;st.3). Bitno je naglasiti da postoji razlika između konstatacija: „Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta“ i „Bosna i Hercegovina je sastavljena od dva entiteta“. Drugu konstataciju retrogradne snage u Bosni i Hercegovini danas često koriste s ciljem razaranja Bosne i Hercegovine, tvrdeći da Bosna i Hercegovina ne bi mogla postojati bez entiteta, jer je od njih sastavljena, što je apsolutno pogrešno i neutemeljeno. Bosna i Hercegovina je postojala kao nezavisna i suverena, međunarodno priznata država puno prije nego su se entiteti oformili. Sa Sporazumom iz Dayton, Bosna i Hercegovina je promijenila svoju unutarnju strukturu, ali je njen kontinuitet nastavljen, što je već ranije i pomenuto.

Opšte je poznato da danas Bosna i Hercegovina osim dva entiteta, u svojoj unutarnjoj strukturi ima i distrikt, a to je Distrikt Brčko. Status Brčkog nije bio finaliziran u Daytonu, međutim, svoj konačni status *Distrikta*, Brčko dobija 8. marta 2000. godine (Beširović 2018, 52).

Prema Ustavu, za glavni grad Bosne i Hercegovine je određeno Sarajevo (Ustav BiH., čl.1;st5), a sloboda kretanja unutar Bosne i Hercegovine će biti potpuna, odnosno bez entitetskih graničnih kontrola (Ustav BiH., čl.1;st.4)

Nadležnosti države i entiteta

Bitna stvar koju treba istaći jesu nadležnosti države Bosne i Hercegovine te nadležnosti entiteta. U Ustavu Bosne i Hercegovine, u njegovom trećem članu (Ustav FBiH 1994, čl.3;st.1) je taksativno navedeno deset nadležnosti države Bosne i Hercegovine, pa tako tu spadaju:

- 1) *Vanjska politika,*
- 2) *Spoljnotrgovinska politika,*
- 3) *Carinska politika,*
- 4) *Monetarna politika,*
- 5) *Finansiranje institucija i plaćanje međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine,*
- 6) *Imigracija, izbjeglice i azil,*
- 7) *Provodenje međunarodnih i međuentitetskih politika i regulacija krivičnih propisa, uključujući i odnose sa Interpolom,*
- 8) *Uspostavljanje i funkcioniranje zajedničkih i međunarodnih komunikacija,*

9) Reguliranje međuentitetskog transporta,

10) Kontrola zračnog prometa.

Jako je važno naglasiti da se, shodno navedenom dijelu Ustava Bosne i Hercegovine, radi o institucijama Bosne i Hercegovine, a ne o „zajedničkim institucijama“ kako neki neupućenici i zlonamjernici znaju reći (Kurtćehajić 2017, 343). „Sljedbenici onih političkih opcija, koji i minimizirali izvorne državne prerogative Bosne i Hercegovine, a istakli Ustavom nepostojeću državnost entiteta, iz koje bi, prema njima, trebalo da izviru prerogativi upotrebe pojma zajedničke institucije.“ (Ibrahimagić 2001, 33). Ustav ne dozvoljava ovakvo gledanje, jer u Ustavu Bosne i Hercegovine jasno стоји termin „institucije Bosne i Hercegovine“.

Pored deset taksativno navedenih nadležnosti države Bosne i Hercegovine, Ustav u članu III, stavu 5.a, propisuje da će Bosna i Hercegovina preuzeti nadležnosti: 1) i pitanja o kojima se entiteti slože; 2) ona koja su predviđena Aneksima od 5 do 8; 3) ona koja su neophodna za očuvanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine (Ustav BiH ., čl.3;st.5a).

Ovo predstavlja izuzetno bitnu odredbu Ustava, jer propisuje proširenje nadležnosti države Bosne i Hercegovine te ima takvu snagu i potencijal da pruža dovoljnu osnovu za pravno-političku integraciju Bosne i Hercegovine u vremenu nakon Dayton te potpunije ostvarivanje njene državnosti i nezavisnosti (Kurtćehajić 2017, 344-345).

Što se tiče entiteta, oni imaju prepostavljenu nadležnost te u njihovoj nadležnosti automatski biva sve ono za šta država nema nadležnost (Ibrahimagić 2001, 599).

Organ i vlasti

Prema Ustavu Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina ima tri grane vlasti, i to zakonodavnu, koju vrši Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, Izvršnu, koju vrši Predsjedništvo Bosne i Hercegovine i Vijeće ministara Bosne i Hercegovine te sudsku, koju vrši Ustavni sud Bosne i Hercegovine. Treba napomenuti da je naknadno uspostavljen i Državni sud Bosne i Hercegovine (Ibrahimagić 2001, 34).

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine ima Ustavom određene nadležnosti, i to:

- 1) Donošenje zakona potrebnih za sprovodenje odluka Predsjedništva Bosne i Hercegovine ili da se sprovedu nadležnosti Skupštine prema Ustavu,*
- 2) Odlučivanje o izvorima i iznosu prihoda za operacije institucija Bosne i Hercegovine i međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine,*
- 3) Odobravanje budžeta Bosne i Hercegovine,*
- 4) Odlučivanje da li da država pristane na ratifikaciju ugovora,*
- 5) Sva druga pitanja koja su neophodna da se provedu njene dužnosti ili koja su joj dodijeljena zajedničkim sporazumom entiteta (Ustav BiH ., čl.4;st.4).*

U stavu 1, člana 4 Ustava Bosne i Hercegovine (Ustav BiH ., čl.4;st.1) je definisano da će Palamentarna skupština Bosne i Hercegovine imati dva doma, i to Predstavnički dom i Dom naroda.

Zakonodavne odluke moraju biti odobrene od strane oba doma, tako da je potrebna većina glasova od onih koji su prisutni i koji glasaju, ali da bi odluka prošla, potrebno je da se ostvari kvorum koji čini nadpolovična većina članova Doma.

Dom naroda treba biti sastavljen od 15 članova, dvije trećine izabrani iz Federacije Bosne i Hercegovine, od kojih 5 moraju biti Bošnjaci, a 5 bosanski Hrvati te jedna trećina izabrani iz manjeg entiteta. Izbor delegata u Dom naroda vrše bošnjački, tj. hrvatski predstavnici u Domu naroda Federacije Bosne i Hercegovine, dok 5 delegata iz manjeg entiteta bira Skupština manjeg entiteta.

Kvorum u Domu naroda je devet glasova, s tim da moraju postojati tri potvrđna glasa Bošnjaka, tri potvrđna glasa bosanskih Hrvata te tri potvrđna glasa bosanskih Srba.

Iz ovoga se vidi da se može javiti diskriminacija gdje Bošnjak ili bosanski Hrvat ne može biti biran u Dom naroda ukoliko živi u manjem entitetu, odnosno bosanski Srbin ne može ući u Dom naroda ukoliko se kandiduje u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Ustav u članu IV, stavu 2 (Ustav BiH ., čl.4;st.2) predviđa izbor u Predstavnički dom, pa kaže da Predstavnički dom sačinjavaju četrdeset dva člana, od kojih se dvije trećine biraju sa područja

Federacije Bosne i Hercegovine, a jedna trećina, tj. četrnaest delegata, sa teritorije manjeg entiteta. Delegate u Predstavnički dom biraju građani u neposrednim izborima.

Preduslov da odluka prođe Predstavnički dom jeste većina glasova prisutnih delegata, zatim jedna trećina glasova delegata iz oba entiteta te jedna trećina glasova od strane delegata iz reda svakog naroda.

Poseban mehanizam jeste mehanizam *vitalnog interesa* (Ustav BiH ., čl.4;st3) naroda gdje je predviđena mogućnost da se predložena odluka Parlamentarne skupštine proglaši kao odluka od vitalnog interesa nekog od tri naroda te će se uz 3 glasa iz reda jednog naroda u Domu naroda odluka moći zaustaviti.

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine se, prema Ustavu Bosne i Hercegovine, sastoji od tri člana: jedan iz reda bošnjačkog naroda, jedan iz reda bosanskih Srba te jedan iz reda bosanskih Hrvata (Ustav BiH ., čl.5;st.1) koji će biti birani na direktnim izborima, tako da se iz manjeg entiteta bira član predsjedništva iz reda bosanskih Srba, a iz Federacije Bosne i Hercegovine se biraju druga dva člana predsjedništva, iz reda Bošnjaka i bosanskih Hrvata, na mandat od 4 godine.

Treba istaći kako je ova odredba Ustava Bosne i Hercegovine diskriminirajuća, jer su narodi u pogledu glasanja podijeljeni po entitetima. Drugim riječima, Bošnjak ili bosanski Hrvat koji žive u Federaciji Bosne i Hercegovine ne mogu glasati za kandidata za člana predsjedništva koji se kandiduje iz manjeg entiteta. Isto tako bosanski Srbin ne može glasati za kandidata za člana predsjedništva, ako se on kandiduje iz Federacije Bosne i Hercegovine.

Ovim se narušavaju elementarni principi građana da pod jednakim uslovima mogu da se kandidiraju za državne pozicije, što je i suprotno evropskim i zapadnim tekovinama civilizacije.

Ustavom Bosne i Hercegovine se (Ustav BiH ., čl.5;st.3) definiraju nadležnosti Predsjedništva Bosne i Hercegovine, a one su:

1) *Vođenje vanjske politike Bosne i Hercegovine*

2) *Imenovanje ambasadora i drugih međunarodnih predstavnika Bosne i Hercegovine, stim da jedna trećina izabranih mora biti sa područja manjeg entiteta*

- 3) *Predstavljanje Bosne i Hercegovine u međunarodnim i evropskim organizacijama i institucijama i traženje članstva u međunarodnim organizacijama i institucijama u kojima Bosna i Hercegovina nema članstvo*
- 4) *Pregovaranje o međunarodnim ogovorima, otkazivanje i uz pristanak Parlamentarne skupštine ratificiranje takvih ugovora*
- 5) *Izvršavanje odluka Parlamentarne skupštine*
- 6) *Predlaganje godišnjeg budžeta u Parlamentarnoj skupštini uz preporuku Vijeća ministara*
- 7) *Izvještavanje prema zahtjevu, i to najmanje jednom godišnje, Parlamentarnoj skupštini o troškovima Predsjedništva*
- 8) *Koordinacija, prema potrebi, sa međunarodnim i nevladinim organizacijama u Bosni i Hercegovini*
- 9) *Vršenje drugih nadležnosti koje su potrebne za funkcije Predsjedništva koje mu može dodijeliti Parlamentarna skupština, ili kako se dogovore entiteti.*

Odluke u Predsjedništvu Bosne i Hercegovine će se donositi konsenzusom (Ustav BiH ., čl.5;st.2), međutim, kada se radi o pregovaranju, otkazivanju, ratificiranje ugovora uz pristanak Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, odluku mogu donijeti i dva člana Predsjedništva, ukoliko propadnu pokušaji dobijanja konsenzusa.

U ovakvoj situaciji, gdje jedan član Predsjedništva biva preglasan, Ustav Bosne i Hercegovine daje mogućnost preglasanom članu predsjedništva u roku od 3 dana od usvajanja odluke, odluku proglašiti kapitalnom po *vitalni interes entiteta*, nakon čega se odluka upućuje Parlamentarnoj skupštini, tj. Domu naroda entiteta iz kojeg je član Predsjedništva biran te ukoliko se mišljenje tog člana Predsjedništva potvrdi dvotrećinskom većinom glasova u tijelu kojem je upućena odluka – Dom naroda Federacije Bosne i Hercegovine, tj. Narodna skupština RS-a - a to se sve uradi 10 dana po od kad je odluka upućen, odluka Predsjedništva Bosne i Hercegovine neće stupiti na snagu (Ustav BiH ., čl.5;st.2).

Glavni problem kod ove odredbe jeste što se može zloupotrijebiti, pa se na taj način može neprekidno blokirati rad Predsjedništva Bosne i Hercegovine, jer ne postoji nikakvi mehanizmi zaštite od blokiranja (Kurtćehajić 2017, 353).

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je organ koji, uz Predsjedništvo Bosne i Hercegovine nosi funkciju izvršne vlasti.

Prema Ustavu Bosne i Hercegovine, članu V, stavu 4 (Ustav BiH ., čl.5;st.4), Predsjedništvo Bosne i Hercegovine imenuje predsjedavajućeg Vijeća ministara, koji svoju dužnost preuzima po odobrenju Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine, nakon čega on imenuje ministre i njihove zamjenike u ministarstva koja su u sastavu Vijeća ministara, s tim da ministar i zamjenik ne smiju biti iz reda istog naroda. Ministri i njihovi zamjenici preuzimaju svoju dužnost po odobrenju Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine.

Najviše dvije trećine svih ministara može biti imenovano sa teritorije Federacije Bosne i Hercegovine.

Predsjedavajući Vijeća ministara, zajedno sa ministrima, sačinjavaju Vijeće ministara koje je nadležno za sprovođenje politike i odluka Bosne i Hercegovine u oblastima koje su u ustavu navedene kao nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine, a koje su već pomenute.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine ima obavezu da najmanje jednom godišnje izvještava Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine o troškovima budžeta Bosne i Hercegovine te Vijeće ministara ima obavezu da podnese ostavku ukoliko mu Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine izglosa nepovjerenje (Ustav BiH ., čl.5;st.4).

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je u ustanovljen u članu IV Ustava Bosne i Hercegovine.

Prema Ustavu, predviđeno je da će Ustavni sud imati devet članova, od kojih će se četiri birati iz reda u Predstavničkom domu Federacije Bosne i Hercegovine, dva u Skupštini manjeg entiteta, a preostala tri člana će birati predsjednik Evropskog suda za ljudska prava nakon konsultacije sa Predsjedništvom, s tim da ovi članovi Ustavnog suda Bosne i Hercegovine ne mogu biti državlјani Bosne i Hercegovine ili neke od susjednih država (Ustav BiH ., čl.6;st.1).

Odluke u Ustavnom суду Bosne i Hercegovine će se donositi na osnovu glasova većine članova Suda.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine, prema Ustavu Bosne i Hercegovine (Ustav BiH., čl.6;st.3), ima nadležnost odlučivanja o bilo kom sporu koji se javlja po osnovu Ustava Bosne i Hercegovine između dva entiteta, između Bosne i Hercegovine i jednog ili oba entiteta te između institucija Bosne i Hercegovine.

Nadalje, Ustavni sud Bosne i Hercegovine je nadležan da procjenjuje da li je odluka nekog od entiteta da uspostavi posebne paralelne odnose sa susjednom državom u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine, uključujući i odredbe koje se tiču suvereniteta i teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine te da li je neka odredba Ustava ili zakona nekog od entiteta u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine (Ustav BiH., čl.6;st.3).

Spor pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine se podnosi prema propisanoj proceduri. Da bi spor bio pokrenut pred Ustavnim sudom, potrebno je da se uputi zahtjev ka ustavnom суду od strane Ustavom ovlaštenih lica ili tijela, što je utvrđeno u članu 6, stavu 3, Ustava Bosne i Hercegovine (Ustav BiH., čl.6;st.3).

Prema ovom stavu (Ustav BiH., čl.6;st.3) zahtjev za pokretanje spora pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine mogu uputiti:

- 1) član *Predsjedništva Bosne i Hercegovine*
- 2) *predsjedavajući Vijeća ministara Bosne i Hercegovine*
- 3) *predsjedavajući ili dopredsjedavajući jednog od domova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine*
- 4) *jedna četvrtina delegata jednog od domova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine*
- 5) *jedna četvrtina delegata iz jednog od domova zakonodavnog tijela nekog od entiteta.*

Odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine su konačne i obavezujuće (Ustav BiH., čl.6;st.4).

Bitna stvar jeste da treba iskoristiti mehanizme koji su predviđeni Ustavom Bosne i Hercegovine te iskoristiti prava za pokretanje sporova pred Ustavnim sudom koja su data određenim licima, kako bi se državno i entetsko zakonodavstvo uskladilo sa Ustavom Bosne i Hercegovine (Kurtćehajić 2017, 365).

Ustav Bosne i Hercegovine, definisan u Aneksu 4 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini sadrži još brojne odredbe koje oblikuju politički sistem Bosne i Hercegovine, ali pomenuti dijelovi, koji definiraju rad najvažniji institucija Bosne i Hercegovine u dobroj mjeri pokazuju kakva je cjelokupna struktura Aneksa 4, ali i kompletног sporazuma iz Dayton. Ta struktura je napravljena na bazi kompromisa za sve strane, što je možda i ključni problem zbog kojeg se često javljaju zastoji u normalnom funkcioniranju države i njenih institucija.

7.4. Civilna implementacija Mirovnog sporazuma (Aneks 10)

Posebno interesantan dio za funkcionisanje države Bosne i Hercegovine te za tačnu interpretaciju i upotrebu odredbi Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini jeste Aneks 10 tog sporazuma, *Sporazum za implementaciju civilnog dijela Mirovnog sporazuma za Bosnu i Hercegovinu*. Ovaj aneks sporazuma iz Dayton potpisali su predstavnici Republike Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske, Savezne Republike Jugoslavije te predstavnici entiteta.

Ugovorne strane su zbog same složenosti civilne implementacije Sporazuma, prema ovom aneksu, izrazile želju za imenovanjem *Visokog predstavnika* koji treba da olakša civilnu implementaciju Sporazuma te shodno tome da koordinira aktivnosti organizacija i agencija uključenih u civilne aspekte mirovnog rješenja (Kurtćehajić 2017, 369).

Jos na ministarskoj konferenciji u Londonu od 9.12.1995. godine, formirano je FVijeće za implementaciju mira u Bosni i Hercegovini, koje je formiralo svoj upravni odbor u čijem sastavu su predstavnici Kontakt grupe, Njemačka, Velika Britanija, Sjedinjene Američke Države, Rusija i Francuska, prošireni sa predstavnicima iz Italije, Japana, Evropske unije, Evropske komisije i Organizacije islamskih zemalja, a ovaj upravni odbor je bio zadužen za informisanje Vijeća o provođenju Sporazuma i davanju smjernica Visokom predstavniku (Duvnjak 2005, 225).F

Činjenica je da je Daytonska struktura Bosne i Hercegovine, pored toga što je dovela mir, imala i neke negativne posljedice. Tako se na primjer može govoriti instrumentu *Vitalnih interesa* koji, iako je dizajnirani da onemogući stavljanje bilo koje strane, Bošnjaka, bosanskih Hrvata ili bosanskih Srba, u podređenu poziciju, može biti zloupotrijebljen sa ciljem blokiranja normalnog rada institucija Bosne i Hercegovine, što se u praksi u više navrata desilo.

Uspostavljanje institucije Visokog predstavnika je bio način da se neke situacije koje se ne bi mogle deblokirati u institucijama Bosne i Hercegovine, deblokiraju.

Već pomenuti Aneks 10, Visokom predstavniku daje pravni okvir za djelovanje te mu daje nadležnosti za humanitarnu djelatnost, ekonomsku obnovu, rehabilitaciju infrastrukture, ustanovljavanje političkih i ustavnih institucija i druge aktivnosti koje se tiču unapređenja ljudskih prava i povratak izbjeglih i raseljenih lica, izbora i sl. (Aneks 10 ., čl.1;st.1).

Tako su definisane funkcije Visokog predstavnika, prema kojima će:

- 1) Nadgledati provedbu mirovnoga rješenja;
- 2) održavati tjesne veze sa stranama radi promicanja njihova potpunog pridržavanja s civilnim aspektima mirovnoga rješenja i promicanja visokoga stupnja suradnje između njih i agencija koje sudjeluju u tom aspektu;
- 3) usklađivati djelatnosti građanskih organizacija i agencija u Bosni i Hercegovini kako bi se osigurala uspješna provedba civilnih aspekata mirovnoga rješenja. Visoki povjerenik mora poštovati njihovu autonomiju unutar područja operacija, dajući im, ako je potrebno, opće smjernice u svezi s utjecajem njihovih aktivnosti na provedbu mirovnoga rješenja. Od građanskih se organizacija i agencija zahtijeva da pomognu Visokom povjereniku u izvršavanju njegovih nadležnosti davanjem svih podataka relevantnih za njihov rad u Bosni i Hercegovini;
- 4) olakšati rješenje bilo kojih poteškoća koje nastanu provedbom civilnoga rješenja, ako Visoki povjerenik prosudi da je to potrebno;
- 5) sudjelovati na sastancima organizacija darovatelja, naročito na onima gdje se rješavaju pitanja obnove i izgradnje;
- 6) periodično izvještavati Ujedinjene narode, Europsku uniju, Sjedinjene Države, Rusku Federaciju te druge zainteresirane vlade, Strane i organizacije o napretku provedbe Mirovnoga sporazuma u svezi sa zadaćama koje su postavljenim u ovom Sporazumu;
- 7) davati smjernice i primati izvješća od povjerenika Međunarodnih operativnih policijskih snaga, osnovanih temeljem Aneksa II Općega okvirnog sporazuma (Aneks 10 ., čl.2;st.1)

Kada se govori o tumačenju samog Sporazuma o civilnoj implementaciji mirovnog rješenja, važno je napomenuti da je Visoki predstavnik konačni autoritet na terenu, odnosno konačni tumač Sporazuma (Aneks 10., čl.5).

Važnost ove odredbe je velika, jer u slučaju različitog tumačenja neke od odredbi ovog Sporazuma, što je situacija koja se može javiti s obzirom na kompleksnost Sporazuma, Visoki predstavnik će biti taj koji će donijeti konačnu odluku, koja će biti obavezujuća te na nju nije moguće uložiti žalbu pred državnim institucijama.

Uspostavljanjem institucije Visokog predstavnika su se nastojali otkloniti svi nedostaci Dejtonskog sporazuma (Kurtćehajić 2017, 372).

Inicijalno, Sjedinjene Američke Države su planirale da imaju kontrolu i nad vojnim i nad civilnim implementacijama sporazuma te su tako predviđjeli jaku ulogu za Visokog predstavnika (Chandler 2005). Ipak, Evropljani su žestoko negodovali te je nađen kompromis da Visoki predstavnik bude Evropljanin, a da jedan od dva zamjenika Visokog predstavnika bude Amerikanac.

Daytonski mirovni sporazum je uspostavio slabu državnu vlast, pa je tako većina nadležnosti koje su u zemljama Zapada nadležnosti države, došle su u ruke entiteta. S obzirom da su predstavnici manjeg entiteta imali silnu želju i vjeru da će njihov entitet biti zasebna država, ili barem biti u sastavu neke druge države, nastojali su pod svaku cijenu da sačuvaju nadležnosti koje su inicijalno dobili.

Na putu do svog cilja su se koristili i propagandom, gdje su kroz širenje netačnih informacija nastojali da ubijede svoje, a i stanovništvo iz Federacije Bosne i Hercegovine, pa i regionala da je RS država. Nažalost, bosanski Srbi ni danas nisu prestali sa ovom misijom. U tom smislu, jedan od prvih zadataka sa kojima se Paddy Ashdown posvetio jeste da ubijedi bosanske Srbe iz manjeg entiteta da RS nije država, nego dio države i da ne mogu imati budućnost u Evropi ili bilo gdje drugo, ako to ne spoznaju (Ashdown 2007, 223).

Visoki predstavnik se u svom radu, posebno na samom početku, nakon uspostavljanja te institucije, suočio sa brojnim pokušajima opstrukcije Sporazuma, naročito od predstavnika bosanskih Srba. U tom smislu, zaključci Vijeća za implementaciju mira doneseni u Bonu 10.12.1997. godine, detaljno tumače ovlaštenja Visokog predstavnika (Kurtćehajić 2017, 372) te

jačaju njegovu poziciju u Bosni i Hercegovini. Nove ovlasti koje su date Visokom predstavniku su poznate kao *Bonske ovlasti*.

U članu 11., stavu 2. Bonske deklaracije stoji:

„Vijeće pozdravlja namjeru Visokog predstavnika da iskoristi svoja krajnja ovlaštenja u regiji u vezi sa interpretacijom Sporazuma o civilnoj implementaciji Mirovnog sporazuma, u cilju olakšanja razrješenja teškoća putem donošenja obavezujućih odluka, kad on smatra za neophodno, o slijedećim pitanjima:

- a) vrijeme, mjesto i predsjedavanje sastancima zajedničkih institucija;
- b) privremene mjere koje stupaju na snagu kad strane nisu u mogućnosti da se dogovore i koje ostaju važeće dok Predsjedništvo ili Vijeće ministara ne usvoji odluku o tom pitanju u skladu sa Mirovnim sporazumom;
- c) druge mjere pri osiguranju implementiranja Mirovnog sporazuma u cijeloj Bosni i Hercegovini i njenim entitetima, kao i neometanog rada zajedničkih institucija. Takve mjere mogu uključivati aktivnosti protiv osoba koje obavljaju javnu službu ili funkcionera koji izostaju sa sastanaka iz neopravdanih razloga ili za koje Visoki predstavnik smatra da narušavaju pravne obaveze uspostavljene Mirovnim sporazumom ili rokove za njihovo implementiranje.“ (OHR 1997)

Na osnovu Bonskih ovlasti, Visoki predstavnik je bio u mogućnosti da se suprotstavi brojnim slučajevima kojim se opstruirala provedba Sporazuma, pa je tako donesen niz zakona koji su bili neophodni da bi država funkcionisala (Kurtćehajić 2017, 373).

Zahvaljujući odlukama Visokog predstavnika koje su donesene na osnovu Bosanskih ovlasti, Bosna i Hercegovina je dobila grb i zastavu, zajedničku valutu i pasoš, kao i niz zakona poput Zakona o državljanstvu, zakona o telekomunikacijama itd.

Analizirajući organizaciju post-Daytonske Bosne i Hercegovine, jasno je da je i dan danas apsolutno potrebno strano prisustvo kako bi se struktura dogovorenog u Daytonu poštovala. Ključni problem se može gledati u dvije stvari.

Prva je ta što je u Daytonu, Bosna i Hercegovina organizirana tako da svaka strana napravi kompromise te da bude jednako zadovoljna. Ovo samo po sebi nije sprono, međutim, kada

kompromisi koji su napravljeni mogu uticati na normalno funkcionisanje države, onda se može pričati o problemu. U tom smislu, treba istaći činjenicu koja je jasno vidljiva u kompletnom političkom sistemu Bosne i Hercegovine, a radi se o tome da je najvažniji kriteriji kod donošenja bilo kakvih odluka zapravo ispunjavanje *etničkog kriterija*: jedan Bošnjak, jedan bosanski Srbin, jedan Hrvat.

Stvar pogoršava činjenica da se zbog zadovoljavanja etničkog teritorija javljaju brojne diskriminacije kako tri pomenute grupe, tako i manjina i ostalih građana. Već je rečeno kako se kod izbora npr. Člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine, a slučaj je i kod izbora u nekim drugim tijelima, javlja diskriminacija Bošnjaka i bosanskih Hrvata u manjem entitetu, jer ne mogu birati kandidate iz Federacije Bosne i Hercegovine kao svoje predstavnike, niti mogu biti birani za članove Predsjedništva. Isti oblik diskriminacije bosanskih Srba postoji u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Uz to, donošenje odluka po etničkom principu je u velikoj mjeri izvor blokada rada institucija Bosne i Hercegovine. Etnički princip donošenja odluka u Parlamentarnoj skupštini je izvrstan primjer, jer se uz dovoljan broj glasova iz reda jednog naroda u Domu naroda može zaustaviti svaka odluka ovog organa vlasti. Tako se može pojaviti situacija u kojoj jedna politička opcija ima čak četiri ruke u Domu naroda, što je unazad nekoliko godina bio slučaj sa trenutno najjačom političkom partijom bosanskih Srba, SNSD-om. Ovo dozvoljava SNSD-u da u potpunosti blokira rad Parlamentarne skupštine, čime dobija dosta prostora za postizanje svojih političkih ciljeva kroz.

Ukoliko bi u državnim organima sjedili samo ljudi i predstavnici partija koji se zalažu za opstanak i napredak Bosne i Hercegovine, sistem uspostavljen u Daytonu bi vjerovatno radio dobro, ali s obzirom da državne organe popunjavaju i ljudi koji imaju za cilj uništavanje Bosne i Hercegovine, otimanje njene teritorije i sl., odredbe Sporazuma su često zloupotrebljavane.

Druga važna stvar se nadovezuje na prvu. Strano prisustvo u Bosni i Hercegovini je, zbog retrogradnih sila koje i danas postoje u Bosni i Hercegovini, a najvjerovalnije su inspirirane politikama iz susjedstva, neophodno kako bi se barem neke blokade otklonile.

Kroz nadležnosti Visokog predstavnika se mogu vidjeti mehanizmi koji su uspostavljeni da bi se minimizirao manevarske prostor retrogradnih sila. Tokom pregovora u Daytonu i u prvim

godinama nakon potpisivanja Sporazuma, posrednici Sporazuma su vjerovatno očekivali da će se politike zbog kojih je i počela agresija na Bosnu i Hercegovinu nastaviti u misiji da razore Bosnu i Hercegovinu, ali su najvjerovatnije očekivali da će ovakve politike vremenom izblijediti, odnosno da će se mehanizmi dizajnirani da se bore protiv retrogradnih ideja i politika morati koristiti samo u prvim godina, dok je sukob „svjež“ te da će nakon određenog vremena biti samo mehanizmi na papiru, koje nije potrebno koristiti jer postoji funkcionalna država.

Ipak, danas se može vidjeti da su retrogradne politike, koje imaju za cilj da razore Bosnu i Hercegovinu i dalje prisutne te u najmanju ruku izuzetno popularne. To znači da vremenom nisu izblijedile ideje koje su postojale tokom agresije te da se mehanizmi za borbu protiv zloupotrebe odredbi Daytonskog sporazuma i dalje moraju koristiti.

To je upravo i razlog zbog kojeg je strano prisustvo neophodno za funkcionisanje države. Iako je u teoriji bilo planirano međunarodno prisustvo u Bosni i Hercegovini kako bi se premostio krizni period nakon potpisivanja sporazuma, međunarodno prisustvo se zadžalo i danas. Sa ovim se potvrđuje hipoteza da međunarodnim intervencionizmom, u Bosni i Hercegovini, nažalost, nisu uspostavljena rješenja koja u praksi mogu funkcionisati bez međunarodnog prisustva.

7.5. Oblik državnog uređenja prema Daytonskom sporazumu

Oblik državnog uređenja Bosne i Hercegovine nije eksplicitno određen u Ustavu Bosne i Hercegovine, a ovo ostavlja prostora na različite vrste tumačenja (Kurtćehajić 2013). Kada je u pitanju oblik državnog uređenja, dijapazon mišljenja i tumačenja državnog uređenja Bosne i Hercegovine je izuzetno širok, od mišljenja da je Bosna i Hercegovina unija ili čak konfederacija do mišljenja da je unitarna visoko-decentralizirana država te mišljenje da je Bosna i Hercegovina federalno uređena država. Ovo je potrebno elaborirati.

Neki teoretičari, kada govore o obliku državnog uređenja Bosne i Hercegovine, Bosnu i Hercegovinu nastoje predstaviti kao uniju, što je slučaj sa Rajkom Kuzmanićem, ali i sa drugim teoretičarima iz manjeg entiteta, ali i iz Srbije (Ibrahimagić 2005, 88).

Često se naglašava da je riječ o realnoj uniji u kojoj pretežno prevladavaju elementi konfederacije nad elementima koji su uobičajeni za federalne države, čime se nastoji reći da je Bosna i Hercegovina bliža konfederalnom nego federalnom uređenju (Kunić 1997, 2).

U teoriji države, *Uniju* čine dvije ili više države koje se povezuju preko zajedničkih organa i uz to zadržavaju svoja svojstva nezavisnih država (Visković 1996, 58). Postoji mišljenje da se unija ne može uopšte smatrati državom, već da su države članice unije zapravo države zajednice (Perić 1985, 142). Unija je poseban oblik uređenja koji podrazumijeva oblik povezivanja država koji se nalazi između federacije i konfederacije (Muhić 1999, 109).

Sasvim je jasno da ovakav stav imaju oni koji nastoje manji entitet Bosne i Hercegovine predstaviti kao nezavisnu državu, koja zajedno sa većim entitetom tvori uniju Bosne i Hercegovine. Glavna stvar koju treba naglasiti jeste da je ovo apsolutno pogrešan stav.

Kada se govori o uniji, u teoriji imaju dva ključna oblika unije; *realna unija* u kojoj postoji zajednički šef države, čiji je položaj reguliran ustavom, a uz šefa države obično postoje i zajednički organi za vanjske poslove, dok se svi ostali odnosi između članica uređuju ugovorima; *personalna unija* ima samo jedan zajednički organ, a to je šef države sa ustavno definisanim ulogom, dok članice zadržavaju spoljni i unutarnji suverenitet (Muhić 1999, 109).

Konfederacija predstavlja izuzetno labav oblik veze između suverenih država koji nastaje međunarodnim ugovorom, a države koje su se udružile na osnovu tog akta prenose neke funkcije na konfederalne organe (Ibrahimagić i Kurtćehajić 1999, 44).

Imajući na umu definicije unije i konfederacije, vrlo je lako zaključiti da Bosna i Hercegovina ne spada ni u jednu od dvije pomenute kategorije.

Daytonskim mirovnim sporazumom je jasno predviđeno da entiteti nemaju status države već „entiteta“ te da je jedino Bosna i Hercegovina država. S obzirom da se radi o izuzetno važnoj stvari, u Daytonском sporazu bi se eksplicitno naglasilo da je Bosna i Hercegovina sastavljena od dvije države, međutim, toga u Sporazu nema ni u tragovima. Iz toga propadaju sve želje koje nastoje Sporazum iz Dayton interpretirati kao trenutak kada su se dvije države dogovorile da oforme Bosnu i Hercegovinu.

Također, entiteti su tvorevine ozvaničene Daytonskim mirovnim sporazum te je jasno da ne unose nikakvu državnost te ne prenose nikakve funkcije na Bosnu i Hercegovinu. U prilog ovom argumentu ide i činjenica da je Bosna i Hercegovina pravni nasljednik Republike Bosne i Hercegovine koja je bila unitarna država te koja je suočena sa teškom agresijom, bila primorana

promijeniti svoje unutarnje uređenje, tako da nije novo-formirana država nastala udruživnjem drugih država.

Shodno tome propada svaki pokušaj da se Bosna i Hercegovina označi kao unija (Kurtćehajić 2017, 338) ili konfederacija. Tumačenje državnog uređenja Bosne i Hercegovine na ovaj način je plod kvazinaučne analize (Kurtćehajić 2017, 338).

Sa druge strane, postoji mišljenje da je Bosna i Hercegovina federalno uređena država.

Federacija predstavlja mnogo čvršći oblik povezivanja, a za razliku od konfederacije koja nastaje ugovorom, federacija ima ustav kao najviši pravni akt, a bitna karakteristika federacije jeste da za primjenu odluke federalnih organa nije potrebna saglasnost federalnih jedinica (Ibrahimagić i Kurtćehajić 1999, 45).

Venecijanska radna grupa, formirana na inicijativu Visokog predstavnika, od Savjeta Evrope daje svoje mišljenje o uređenju Bosne i Hercegovine 24.07.1996. godine, ističući da Ustav Bosne i Hercegovine predviđa federalnu državu, iako u samom Ustavu nigdje nije eksplisitno navedeno o kojem obliku uređenja se radi (Begić 1997, 297).

Svoje mišljenje, Venecijanska radna grupa temelji na četiri argumenta opće prirode:

Prvo, U podjeli nadležnosti između Bosne i Hercegovine i entiteta se prihvata klasična federalna struktura, sa isključivim ovlastima Bosne i Hercegovine u nizu oblasti državnog uređenja;

Dруго, i institucije odnosno organi Bosne i Hercegovine ukazuju na federalnu strukturu;

Treće, Ustav po osnovu utvrđenja pune slobode kretanja lica, roba, usluga i kapitala širom Bosne i Hercegovine potvrđuje jedinstven ekonomski i socijalni prostor u međunarodno priznatim granicama Bosne i Hercegovine;

Četvrtо, Ustav Bosne i Hercegovine kao najviši pravni akt nadređuje ustave i zakone entiteta, a Ustavni sud Bosne i Hercegovine je nadležan da verificira kompatibilnost ustava entiteta sa Ustavom Bosne i Hercegovine (Begić 1997, 298).

Kriteriji koji karakterišu federaciju:

- 1) *Vlast federacije nije izvedena iz vlasti članica, nego je originalna, određena federalnim ustavom.*
- 2) *Jedino je savezna vlast suverena, a vlast posebnih federalnih jedinica to nije, pa prema tome to nisu ni države. One nisu neovisne, već samo raspolažu određenim opsegom autonomije.*
- 3) *Iz ovog bi slijedilo da se savezna vlast prostire izravno na države članice i njene gradane, a pravna snaga njenih akata nije uvjetovana priznanjem posebnih federalnih jedinica.*
- 4) *U saveznoj državi ili federaciji obično postoji dvojno državljanstvo: savezno i republičko, ali se iz ovoga ne zaključuje da republike moraju biti i države.*
- 5) *Federacija je, navodi se, ustvari decentralizirana dretava, jer je federalnim jedinicama u okviru saveznog ustava ostavljena izvjesna samoorganizacija* (Perić 1985, 144).

Iako pomenuti argumenti koji Bosnu i Hercegovinu definiraju kao državu federalnog oblika unutarnjeg uređenja, u ovom radu se smatra da se Bosna i Hercegovina treba posmatrati kao *unitarna visoko-decentralizirana država*.

Unitarna država po definiciji predstavlja oblik državnog uređenja koji je određen odnosom između centralnih i necentralnih organa, što se najčešće odnosi na relaciju između centralnih organa i lokalne samouprave, a unitarna država nije nastala ujedinjenjem nekadašnjih suverenih država (Muhić 1999, 107).

Polaznu tačku za stav da je Bosna i Hercegovina unitarna visoko-decentralizirana država, a ne federacija jeste činjenica da entiteti nisu niti su ikada to bili države. Prema najstandardnijem mišljenju, federacija je složena država – država nastala udruživanjem dvije ili više država članica. Činjenica da entiteti nikada nisu bili države koje su se odlučile na udruživanje kako bi se formirala Bosna i Hercegovina, već je Bosna i Hercegovina pravna nasljednica Republike Bosne i Hercegovine, koja je sa Daytonskim sporazumom promijenila svoje unutarnje uređenje čime su i nastali sami entiteti, može se reći da je Bosna i Hercegovina bliža unitarnoj decentraliziranoj državi, nego federaciji.

Uz to, argument koji također ide u prilog konstataciji da je Bosna i Hercegovina zapravo unitarna decentralizirana država, a ne federacija jeste činjenica da se institucije Bosne i Hercegovine ne označavaju „zajedničkim institucijama“, već „institucijama Bosne i Hercegovine“ (Ibrahimagić 2005, 88).

U federaciji postoji mogućnost da države članice izraze svoje nezadovoljstvo prisutnim stanjem u federaciji kroz pravo na samoopredjeljenje, slično pravu koje su imale federalne jedinice u jugoslavenskoj federaciji, a koje su koristile putem referenduma kako bi izrazile svoju želju za nezavisnošću, međutim, takvo pravo nije odobreno entitetima (Kurtćehajić 2013).

Treba istaći kako je u praksi izuzetno mali jaz te da je vrlo čest nejasan prelaz između federalne države unitarne visoko decentralizirane države te da se Bosna i Hercegovina nalazi upravo između države sa federalnim uređenjem i unitarne visoko-decentralizirane države (Kurtćehajić 2017, 339). Ipak, u ovom radu se smatra da Bosna i Hercegovina više nagnje ka unitarnoj visoko-decentraliziranoj državi.

Ključna stvar o kojoj treba voditi računa kada je u pitanju državno uređenje Bosne i Hercegovine jeste da Bosna i Hercegovina nije konfederacija ili unija, kako to često navode pojedinci.

8. Suverenitet

Suverenitet je pojam izведен iz latinske riječi „*superanus*“ što znači najviši ili vrhovni, može se uzeti kao sinonim monopolja fizičke prinude (Muhić 1999, 67). U suštini, monopol fizičke prinude se načelno veže za državu te je jedino država ta koja može koristiti fizičku prinudu radi uspostave reda i da bi osigurala poštivanje pravila i zakona koje je prethodno donijela.

Dakle, suverenitet će se odnositi na najviši izvor autoriteta u jednom društvu, a suveren će biti najviši i konačni donosilac odluka u okviru jedne zajednice (Hague i Harrop 2014, 20). Poznati francuski filozof šesnaestog stoljeća, Jean Bodin, doprinio je teorijskom razumijevanju suvereniteta, smatrajući da se suverenitet odnosi na nesputanu i nepodijeljenu moć da se donesu i implementiraju pravila i zakoni te da suveren ima apsolutni autoritet u društvu. Njegova teorija je naglasila važnost suverena kao vrhovnog donositelja odluka, čime je postavljen temelj za daljnji razvoj koncepta suvereniteta i njegovu povezanost s političkim organizacijama i pravnom vlašću.

U doba absolutističkih monarhija, koncept suvereniteta bio je usko povezan s monarhom koji je imao absolutne ovlasti donositi pravila i zakone kojima su bili obavezani svi njegovi podanici. U takvim društвима, monarh je bio neupitan vladar i najвиши autoritet.

Međutim, kako se društvo razvijalo i promjene su obuhvatile političke, socijalne i filozofske sfere, došlo je do evolucije koncepta suvereniteta. Počelo se sve više zagovarati mišljenje da su građani temeljni nositelji suvereniteta, a ne jedan absolutni vladar. Ovaj preokret u shvaćanju suvereniteta donio je temelje modernih demokratija, koje su se počele širiti diljem svijeta.

U modernim demokratskim sistemima, parlamenti država preuzeli su ključnu ulogu kao nosioci suvereniteta. Građani imaju pravo glasa putem slobodnih i poštenih izbora te biraju svoje predstavnike u parlamentima. Ovi izabrani predstavnici zastupaju interese građana i donose političke odluke na temelju volje naroda.

Takav koncept suvereniteta omogууje da se politička vlast temelji na legitimitetu dobivenom od građana, čime se ostvaruje njihova participacija u donošenju odluka koje utječu na društvo. Ovakav demokratski model pruža priliku za raznolikost mišljenja, zaštitu ljudskih prava i sloboda te osigurava odgovornost vlasti prema građanima.

Bitno je napomenuti da se u teoriji može govoriti između dvije vrste suvereniteta, unutarnji i vanjski. *Unutarnji suverenitet* će postojati kada državna vlast ima efektivnu kontrolu nad svojom teritorijom te uspijeva da praktično sprovodi svoju političku volju; *Vanjski suverenitet* država posjeduje ukoliko je priznata od strane međunarodne zajednice i ukoliko joj polazi za rukom da održava svoj teritorijalni integritet kao nezavisni subjekat u međunarodnom pravu te ukoliko uspijeva da vodi politiku za koju se opredjeljuje bez prinude ostalih država ili saveza u kojima participira (Muhić 1999, 67).

Suverenitet u pravnom smislu podrazumijeva vrhovnu pravnu vlast države da donosi i provodi zakone unutar svoje teritorije, da je nezavisna od vlasti bilo koje druge države te da ima jednakost sa tom državom na osnovu međunarodnog prava (Ibler 1971, 200). Dakle, pod suverenitetom u pravnom smislu se podrazumijeva da je država jedina, nedjeljiva, absolutna i posljednja pravna vlast (Zgodić 1997, 315)

8.1. Sporazum iz Dayton-a i suverenitet Bosne i Hercegovine

Daytonski mirovni sporazum je bez sumnje uticao na suverenitet Bosne i Hercegovine tako što je osnažio vanjski suverenitet, pod cijenu slabljenja unutarnjeg suvereniteta.

Potpisivanjem sporazuma 1995. godine se definitivno potvrdilo međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine koje je ona stekla 6. aprila 1992. godine, kao i njen suverenitet, što je i prirodno s obzirom da je ponajviše bošnjačka delegacija uložila velike napore, tokom svih pregovora koji su bili u sklopu planova za mir u Bosni i Hercegovini, kako bi očuvala vanjski suverenitet Bosne i Hercegovine (Mujagić 2022, 114).

Iako je potpisivanjem Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ojačan vanjski suverenitet države, Bosna i Hercegovina se suočila s kompleksnim izazovima rekonstrukcije svog unutarnjeg uređenja, što je imalo značajan utjecaj na unutarnji suverenitet države. Ključni aspekt ovog procesa bilo je uspostavljanje entiteta koji su imali vlastite ovlastima i nadležnostima, što je rezultiralo smanjenjem unutarnje političke integracije.

Entiteti su dobili široki spektar ovlasti koje se u mnogim aspektima preklapaju s ovlastima države. Ovaj oblik paralelne političke strukture unutar države stvorio je nelinearnu strukturu političke vlasti, koja često rezultira složenim odnosima između različitih razina vlasti. Dok su entiteti obično usmjereni prema interesa svojih zajednica, državni organi su odgovorni za šire pitanje države u cjelini. Ovakva organizacija vlasti stvara potencijal za suprotstavljanje interesa i političke konflikte na više razina, što može otežati učinkovito upravljanje državom.

Dodatno, etnički princip u izborima i donošenju odluka, koji je prisutan u mnogim aspektima političkog života u Bosni i Hercegovini, dodatno doprinosi slabljenju unutarnjeg suvereniteta. Etnički nadahnuti političari i stranke nastoje predstavljati interes svojih zajednica, često se fokusirajući na interes svoje etničke grupe ispred općih interesa države. Ovaj etnički podijeljeni politički pejzaž često dovodi do blokada u donošenju važnih odluka i političkih sporova, što dodatno oslabljuje sposobnost države da učinkovito upravlja društвom.

Smanjenje unutarnjeg suvereniteta ima svoje posljedice na razvoj države. Otežano donošenje sveobuhvatnih politika i zakona koji bi odgovarali interesima cijelog društva umanjuje sposobnost države da rješava goruća društvena i ekomska pitanja. Također, zbog kompleksnih

političkih odnosa, političari često moraju kompromitirati kako bi postigli konsenzus, što može dovesti do političkih odluka koje nisu uvijek najbolje za razvoj zemlje.

8.2. Ključ za integraciju Bosne i Hercegovine

Sporazum iz Dayton-a je definirao Ustav Bosne i Hercegovine, koji je dao veliki niz nadležnosti entitetima, a time je oslabljen unutarnji suverenitet države, iako je vanjski suverenitet ojačan.

Međutim, pored svega onoga što dovodi do slabog unutarnjeg suvereniteta Bosne i Hercegovine, koji se javlja uslijed prevelikog niza nadležnosti koji je u rukama entiteta, Daytonski sporazum je uspostavio i mehanizme koji u velikoj mjeri mogu ojačati unutarnji suverenitet Bosne i Hercegovine. Ovim mehanizmima bi se entiteti u velikoj mjeri razvlastili, odnosno bile bi im oduzete nadležnosti u korist organa na državnom nivou.

U tom smislu, treba govoriti o odredbi o *dodatnim nadležnostima* Bosne i Hercegovine.

Pored deset taksativno navedenih nadležnosti države Bosne i Hercegovine, Ustav Bosne i Hercegovine u članu III, stavu 5.a (Ustav BiH., čl.3;st.5a), govori se o dodatnim nadležnostima Bosne i Hercegovine, a prema ovoj odredbi Ustava Bosne i Hercegovine, u nadležnosti države će preći: 1) i pitanja o kojima se entiteti slože; 2) ona koja su predviđena Aneksima od 5 do 8; 3) ona koja su neophodna za očuvanje suvereniteta teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine.

Ovu odredbu je potrebno razraditi.

Posmatrajući ovu odredbu Daytonskog sporazuma, iz prve stavke se vidi da se sve nadležnosti koje su sada u rukama entiteta mogu prebaciti na državni nivo, ukoliko se entiteti o tome slože. Iako ova mogućnost postoji, ona je, barem u dosadašnjoj konstalaciji snaga u Bosni i Hercegovini izuzetno nerealna, jer bi se s tim u potpunosti ugušila retrogradna ideologija koja ima za cilj da manji entitet u Bosni i Hercegovini predstavi kao državu sa svim institucijama i ovlastima države.

Druga tačka ove odredbe govori o tome da će u nadležnosti države i državnih organa biti sve što je predviđeno aneksima od 5 do 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini. Ovdje se posebno izdvajaju pitanja regulisana Aneksom 6 i Aneksom 7, odnosno Sporazum o

ljudskim pravima te Sporazum o izbjeglim i raseljenim licima. To znači da prema slovu Dayton, Aneksi iz ove odredbe nedvojbeno trebaju biti u nadležnosti države Bosne i Hercegovine. Iako ova odredba nikada nije realizirana, tj. aneksi iz ove odredbe, koji bi trebali biti u nadležnosti države, su i dalje u nadležnosti entiteta, u budućnosti se ona može aktivirati, tako da bi nadležnosti ove odredbe automatski prešle sa entiteta na organe države Bosne i Hercegovine.

Konačno, najvažniji dio odredbe o dodatnim nadležnostima jeste treća tačka koja kaže da će u nadležnosti države Bosne i Hercegovine biti sve ono što je neophodno da se očuva suverenitet teritorijalni integritet, politička nezavisnost i međunarodno-pravni subjektivitet Bosne i Hercegovine.

Koristeći ovu odredbu nadležnosti poput poput unutrašnjih poslova i policije, obrazovanja i nauke, poljoprivrede i šumarstva, energije i industrije, pravde, i brojne druge, koje su trenutno u rukama entiteta mogu prenijeti u ruke države. Dakle, koristeći ovu odredbu, entiteti bi se mogli gotovo u potpunosti razvlastiti, čime bi došlo do integracije države Bosne i Hercegovine, odnosno do jačanja njenog unutarnjeg suvereniteta.

Visoki predstavnik, kao konačni tumač sporazuma o implementaciji mirovnog rješenja (Aneks 10., čl.5), ima ovlasti da donese odluke koje bi vodile u pravcu integracije Bosne i Hercegovine, na osnovu čega bi pomenute nadležnosti mogle preći sa nivoa entiteta, na nivo države Bosne i Hercegovine.

Pojedini visoki predstavnici poput Paddy Ashdown ili Wolfgang Petritsch su koristili mogućnosti navedene odredbe kako bi otklonili blokade u donošenju zakona i svojom odlukom nametnuli zakone koji su imali integrirajuću ulogu za Bosnu i Hercegovinu (Kurtćehajić 2014).

9. Završna razmatranja

Zbog velikih problema sa Bosnom i Hercegovinom, odnosno sa Jugoslavijom, međunarodna zajednica je aktivno djelovala, s ciljem da se izbjegne katastrofa. Shodno tome, predstavljena su četiri plana međunarodne zajednice koja su bili nada da se izbjegne oružani sukob većih razmjera, odnosno kada je agresija već krenula, da se zaustavi agresija i uspostavi mir u Bosni i Hercegovini.

Prvi plan koji je analiziran u ovom radu bio je Kutiljerov plan, koji je predstavljao opciju koja je mogla omogućiti mirno rješenje sukoba i rekonstrukciju Bosne i Hercegovine tako da ona ima federalni oblik uređenja.

Naredni plan međunarodne zajednice, Vance-Owenov plan isticao je važnost očuvanja cjelovitosti Bosne i Hercegovine. Prema ovom planu, svaka od tri etničke strane - Bošnjaci, bosanski Srbi i bosanski Hrvati – su trebali dobiti provincije/područja s većinom stanovništva kako bi se postigla ravnoteža moći. Bosanski Srbi nisu bili zadovoljni sa planom, jer su u trenutku aktuelnosti plana, vojnim putem, protuzakonito, preuzeli kontrolu nad oko dvije trećine teritorije, pa bi prihvatanje plana značilo povlačenje sa pojedinih teritorija. po pitanju državnog uređenja, ovaj sporazum je podrazumijevao organizaciju Bosne i Hercegovine po federalnom principu.

Owen-Stoltenbergov plan, treći mirovna ideja međunarodne zajednice za Bosnu i Hercegovinu, predstavljaо je najnepovoljnije rješenje za Bosnu i Hercegovinu. Ovaj plan je predviđao konfederalno uređenje, što bi dovelo do gubitka kontinuiteta postojanja Bosne i Hercegovine kao države. Prema ovom planu, Bosna i Hercegovina ne bi nastavila svoj kontinuitet postojanja, već bi se smatrala novoformljenom državom, uređenom po konfederalnom principu, što bi značilo da bi se u budućnosti najvjerovalnije raspala, s obzirom da konfederalni tip uređenja uključuje slabo povezivanje između konfederalnih jedinica. Iako su planom predviđeni mehanizmi koji ne dozvoljavaju samoopredjeljenje po pitanu ostanka u konfederaciji, nesumnjivo je da bi nakon određenog vremena došlo do tendencija za samoopredjeljenjem, što bi odvelo do raspada Bosne i Hercegovine.

Plan Kontakt grupe je bio četvrta inicijativa za rješavanje problema Bosne i Hercegovine, a imao je jednu ključnu izmjenu u odnosu na prethodne planove koji su propali, a to je da je stavio mape na prvo mjesto, kao ključni problem koji treba riješiti. Ovaj plan je uspostavio strukturu raspodjele teritorije tako da Federacija Bosne i Hercegovine, koja je oformljena prethodnim potpisivanjem Washingtonskog sporazuma, kojim su Amerikanci uzeli aktivniju ulogu u rješavanju problema u Bosni i Hercegovini, a koji je doveo do pomirenja između Bošnjaka i bosanskih Hrvata, zauzima 49% teritorije Bosne i Hercegovine, za entitet bosanskih Srba je predviđeno 48% teritorije, dok bi Sarajevo imao specijalan status, odnosno bilo distrikt sa oko 3% teritorije. Iako je plan propao jer bosanski Srbi nisu željeli da ga prihvate, bio je značajan za

kasniji razvoj situacije i aktivnije učešće Sjedinjenih Američkih država u Bosni i Hercegovini. Treba naglasiti kako su tokom većeg dijela agresije, Sjedinjene Američke Države, problem Bosne i Hercegovine tretirali kao evropski problem, koji Evropa treba riješiti sama.

Unatoč naporima da se pronađe održivo rješenje, svi navedeni planovi su propali, a situacija u Bosni i Hercegovini ostala je napeta. Konačno, kako bi se okončalo nasilje i uspostavio mir, NATO započinje vojnu intervenciju u Bosni i Hercegovini. Etičnost donošenja odluke da se ide na vojnu intervenciju se dovodi u pitanje, s obzirom da je odluka o vojnoj intervenciji došla tek kada su mirotvorci Ujedinjenih nacija bili izuzetno ranjivi i u velikoj opasnosti od strane sve više bahatih Srba. U takvoj situaciji, NATO kompletira Op Plan 40-104 koji primorava Sjedinjene Američke da stave svoju vojnu čizmu u Bosnu i Hercegovinu, kako bi se očuvalo kredibilitet NATO-a, odnosno kako bi se stabilizirala američka dominantnost u posthладnoratovskom svijetu.

Intervencija NATO-a stvorila je povoljne uvjete da sukobljene strane sjednu za pregovarački sto i nađu rješenje, a time dolazi i do početka pregovora u Daytonu. Na ovim pregovorima dogovoren je, a kasnije i potpisani Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, koji se smatra američkim diplomatskim uspjehom, iako je uspostavio nefunkcionalnu strukturu, najviše iz razloga što je doveo mir.

Dejtonski sporazum je doveo do prekida oružanih sukoba i uspostave mira u zemlji, ali istovremeno je stvorio složenu strukturu koja zahtijeva stalno strano prisustvo kako bi se održala stabilnost, odnosno kao bi država i njen aparat normalno funkcionali. Iako je ovim sporazumom ojačan vanjski suverenitet, unutarnji suverenitet Bosne i Hercegovine je oslabljen, jer su entiteti zadržali visok stepen autonomije.

Međutim, pored loše strukture koja je doprinijela slabom nivou integracije i oslabljenju unutarnjeg suvereniteta, Daytonska sporazuma je uspostavio mehanizam koji se može iskoristiti za integraciju Bosne i Hercegovine, odnosno za jačanje nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine. Ta odredba je odredba o dodatnim nadležnostima.

Korištenjem odredbe o dodatnim nadležnostima, brojne nadležnosti, koje se nalaze na nivou entiteta se mogu prebaciti na nivo države Bosne i Hercegovine, što bi definitivno oslabilo nastojanja da se entiteti prikažu kao države te bi omogućilo integraciju i jačanje institucija Bosne i Hercegovine.

10. Literatura

Knjige

1. Ashdown, Paddy. 2007. *Swords and Ploughshares: Bringing Peace to the 21st Century*. London: Weidenfeld & Nicolson.
2. Begić, Kasim. 1997. *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma*. Sarajevo: Bosanska knjiga.
3. Beširović, Berina. 2018. *Uloga institucije Visokog predstavnika u implementaciji Dejtonskog mirovnog sporazuma (1995.-2006.)*. Sarajevo: autor.
4. Bildt, Carl. 1999. *Zadatak mir*. Beograd: Radio B92.
5. Chollet, Derek. 2005. *The Road to the Dayton Accords: A Study of American Statecraft*. New York: Palgrave Macmillan.
6. Čekić, Smail. 2004. *Agresija na Bosnu i Hercegovinu (Tom II)*. Sarajevo: KULT/B.
7. Duvnjak, Nedžad. 2005. *Ogledi u Dejtonskoj Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
8. Hague, Rod, i Martin Harrop. 2014. *Uporedna vladavina i politika*. Prevod Gordana Ristić. Beograd: Univerzitet u Beogradu.
9. Heartman, Florence. 1999. *Miloševićeva dijagonalna laufera*. Beograd: Dan Graf.
10. Hill, Christopher. 2015. *Foreign Policy in the Twenty-First Century*. London: Palgrave Macmillan.

11. Holbrooke, Richard. 1998. *Završiti rat*. Sarajevo: Šahinpašić.
12. Ibler, Vladimir. 1971. *Međunarodni odnosi*. Zagreb: Naprijed.
13. Ibrahimagić, Omer. 2001. *Dejton = Bosna u Evropi, Pravna suština Dejtona*. Sarajevo: Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca.
14. Ibrahimagić, Omer.. 2005. *Državno uređenje Bosne i Hercegovine*. Sarajevo.
15. Ibrahimagić, Omer, i Suad Kurtćehajić. 1999. *Politički sistem Bosne i Hercegovine: Udžbenik sa hrestomatijom - Knjiga druga*. Sarajevo: Magistrat.
16. Izetbegović, Alija. 2004. *Tajna zvana Bosna; Govori, intervju, pisma... 1989.-1993*. Sarajevo: Stranka demokratske akcije, Centar za analitiku, dokumentaciju i komuniciranje sa javnošću.
17. Jović, Borislav. 2001. *Knjiga o Miloševiću*. Beograd: Nikola Pašić.
18. Jović, Borislav. 1996. *Poslednji dani SFRJ*. Kragujevac: Prizma.
19. Kaldor, Mary. 2012. *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. 3. Stanford: Stanford University Press.
20. Kunić, Petar. 1997. *Republika Srpska: Država sa ograničenim suverenitetom*. 1997: Atlantik BB.
21. Kurtćehajić, Suad. 2017. *Prilozi za politički sistem Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: "Futur Art" Sarajevo.
22. Lopušina, Marko. 2002. *Radovan Karadžić - Najtraženija srpska glava*. Niš: ZOOGRAF.
23. Mayall, James, ur. 1996. *The New Interventionism 1991-1994: United Nations Experience in Cambodia, former Yugoslavia and Somalia*. Cambridge: Cambridge University Press.
24. Muhić, Fuad. 1999. *Teorija države i prava*. IV. Uredio Omer Ibrahimagić. Sarajevo.
25. Mujagić, Nermina. 2022. *Pro et contra ustava: Komparacija američkih i bosanskohercegovačkih politika*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu; Fakultet političkih nauka.
26. Perić, Berislav. 1985. *Država i pravni sustav*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.
27. Petrisch, Wolfgang. 2002. *Bosna i Hercegovina od Dayton-a do Evrope*. Sarajevo: Svjetlost.
28. Plavišić, Biljana. 2005. *Svedočim*. Banja Luka: Trioprint.
29. Reynolds, David. 2009. *Summits: Six Meetings that Shaped the Twentieth Century*. New York: Basic Books.
30. Sells, Michell. 2002. *Iznevjereni most*. Sarajevo: Sedam.
31. Silber, Laura, i Allan Little. 1996. *Smrt Jugoslavije*. Opatija: Otakor Keršovani.

32. Sims, Brendan. 2003. *Najsramniji trenutak - Britanija i uništavanje Bosne*. Sarajevo - Beograd: Buybook.
33. Visković, Nikola. 1996. *Država i pravo*. Sarajevo: Univerzitetska knjiga.
34. Vukadinović, Radovan, i Vlatko Mileta. 1992. "Tekst izjave o načelima Londonske konferencije; Londonska konferencija; Gospodarska sadržina Londonske konferencije u odnosima država bivše Jugoslavije." *Politička misao* 29 (3): 164-181. Poslednji pristup June 2023. <https://hrcak.srce.hr/112404>.
35. Zgodić, Esad. 1997. *Kult suvereniteta*. Sarajevo: FEB, Sarajevo.
36. Zgodić, Esad. 2012. *Teritorijalni nacionalizam: Ideologija, zlotvorstvo i alternative*. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.

Studije, članci, osvrti i prikazi

1. Biserko, Sonja. 2008. "Rusija i njen uticaj na Balkanu." *Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji* 267-299.
2. Chandler, David. 2005. "From Dayton to Europe." (International peacekeeping) 12 (3): 336-349. doi:<https://doi.org/10.1080/13533310500074077>.
3. Curran, Daniel, James K. Sebenius, i Michael Watkins. 2004. "Two Paths to Peace: Contrasting George Mitchell in Northern Ireland with Richard Holbrooke in Bosnia-Herzegovina." *Negotiation Journal* 513-537. doi:[10.1111/j.1571-9979.2004.00041.x](https://doi.org/10.1111/j.1571-9979.2004.00041.x).
4. Evans, Gareth. 2008. "The Responsibility to Protect: An Idea Whose Time Has Come ... and Gone?" *International Relations* 22 (3): 283-298. doi:<https://doi.org/10.1177/0047117808094173>.
5. Karčić, Hamza. 2016. "An unlikely hawk: Congressman Frank McCloskey." *Journal of Transatlantic Studies* 15 (1): 18-40. doi:[10.1080/14794012.2016.1265348](https://doi.org/10.1080/14794012.2016.1265348).
6. Karčić, Hamza. 2017. "Camp David and Dayton: Comparing Jimmy Carter and Richard Holbrooke as Mediators." *International negotiation* 22 (1): 1-32. doi:<https://doi.org/10.1163/15718069-12341354>.
7. Kurtćehajić, Suad. 2014. "Dodatne nadležnosti kao mehanizam integracije Bosne i Hercegovine." *Pregled: Časopis za društvena pitanja* 43-45.
8. Kurtćehajić, Suad. 2013. "Oblik državnog uređenja Bosne i Hercegovine zasnovanog na Dejtonskom ustavu." *Pregled* (3): 119-133. Poslednji pristup June 2023. <https://pregled.unsa.ba/index.php/pregled/article/view/675>.

9. Mulaosmanović, Admir. 2012. "Plan Kontakt grupe i politika Alije Izetbegovića 1994. godine." *Institut za historiju* (41): 203-2023. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=40866>.
10. Vukadinović, Radovan, i Vlatko Mileta. 1992. "Tekst izjave o načelima Londonske konferencije; Londonska konferencija; Gospodarska sadržina Londonske konferencije u odnosima država bivše Jugoslavije." *Politička misao* 29 (3): 164-181. Poslednji pristup June 2023. <https://hrcak.srce.hr/112404>.

Ustavi, zakoni, presude, službeni listovi, konferencije, rezolucije

- 1.. "Aneks 10." *Civilna implementacija mirovnog sporazuma; Opšti okvirni sporazum za mir.*
2. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro).* 2007. (International Court of Justice, 26. February). <https://www.icj-cij.org/case/91/judgments>.
3. OHR. 1997. "Bonska konferencija o implementaciji mira." 10. Decembar. Poslednji pristup June 2023. <https://www.ohr.int/bonska-konferencija-o-implementiranju-mira/>.
4. 1995. "Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini." Pariz, 14. decembar. Poslednji pristup June 2023. https://propisi.ks.gov.ba/sites/propisi.ks.gov.ba/files/opci_okvirni_sporazum_za_mir_u_bosni_i_hercegovini.pdf.
5. 1993. "Rezolucija 816." *Resolution 816 (1993) / adopted by the Security Council at its 3191st meeting, on 31 March 1993.* 31. Mart. Poslednji pristup June 2023. <https://digitallibrary.un.org/record/164634>.
6. 1993. "Rezolucija 819." *Resolution 819 (1993) / adopted by the Security Council at its 3199th meeting, on 16 April 1993.* 17. April. Poslednji pristup June 2023. <https://digitallibrary.un.org/record/164939>.
7. 1993. "Rezolucija 820." *Resolution 820 (1993) / adopted by the Security Council at its 3200th meeting, on 17 April 1993.* 17. April. <https://digitallibrary.un.org/record/165323>.
8. . "Ustav BiH." *Ustav Bosne i Hercegovine.* Poslednji pristup June 2023. https://www.ustavnisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf.
9. 1994. "Ustav FBiH." *Ustav Federacije Bosne i Hercegovine.* Sarajevo, 30. Mart. Poslednji pristup June 2023. https://parlamentfbih.gov.ba/dom_naroda/bos/parlament/o_parlamentu/ustavfbih.html.

 UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA IZJAVA o autentičnosti radova	 FAKULTET POLITIČKIH NAUKA	Obrazac AR
Stranica 108 od 110		

Naziv odsjeka i/ili katedre: Politologija (Međunarodni odnosi i diplomatij)
 Predmet: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime:	<u>Hamza Kurtćehajić</u>
Naslov rada:	<u>Implikacije međunarodnih mirovnih politika i vojnih intervencija iz 1990-ih na suverenitet Bosne i Hercegovine</u>
Vrsta rada:	<u>Završni magistarski rad</u>
Broj stranica:	<u>107</u>

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;

- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Sarajevo, 25.09.2023.

Potpis
